

**NATIONAL ASSEMBLY OF
SEYCHELLES**

Tuesday 29th March 2022

The Assembly met at 09.01am

National Anthem

Moment of Reflection

Mr Speaker in the Chair

MR SPEAKER

Bonzour tou Manm Onorab, bonzour nou *staff* ki avek nou pe travay ozordi. Bonzour tou Manm piblik ki pe swiv nou, byenveni pou nou sesyon ozordi e sa semenn.

Avan nou komanse, Onorab Loze, Merkredi pase letan mon ti pe donn en *ruling*, ou ti kriye, *in fact* ou ti kriy koripsyon dan en fason ki ti enteronp Lasanble e mon ti demann ou pou sorti.

Sa ou ti fer, me avan ou sorti ou ti leve e kriye plizyer keksoz ankor, enkli anver mwan, ou ti kriy “ou pe kouver koripsyon !”

Mon war sa en lofans, mon war li en mank respe pou Speaker. E alor mon pe demann ou fer en *apology* avan nou kontinyen.

HON JOHAN LOZE

Bonzour Mr Speaker. Mr Speaker avan mon *proceed*, mon ti oule zis anvi konnen, anba ki lord *Standing Order* ki ou pe demann mwan pou *apologies please*?

MR SPEAKER

Onorab Loze mon kapab pran lord dapre lotorite zeneral Speaker pou diriz Lasanble.

HON JOHAN LOZE

Mr Speaker mon ti pe demann ou pou sit *Standing Orders* anba ki *Order*?

MR SPEAKER

Onorab Loze mon pe demann ou pou fer en *apology* silvouple.

HON JOHAN LOZE

Napa *Standing Orders* Mr Speaker?

MR SPEAKER

Mon pe demann ou par respe pou Speaker pou Lasanble, pou fer en *apology* lo sa *statement* ki ou’n fer.

HON JOHAN LOZE

Mr Speaker mon *statement* ti, e mon pou repete - Inisyalman mon ti dir “koripsyon !” – “koripsyon *Travizory* !”

E mon’n dir

“*zot pe soutir koripsyon !*”
 Mon ti leve e mon ti repete “*zot pe soutir koripsyon !*” E mon’n ganny met deor.

Konstitisyon Sesel i kler lo *double jeopardy*. Mon’n komet en lofans, mon’n ganny pini, mon’n ganny met deor.

E pouvwar Speaker ki *Standing Orders* in donn ou se pou *extract en retraction*, met en Manm deor, ouswa *name a Member which is tantamount to a suspension*.

Prezan mon pe zis *wonder*, 1) aköz mon pe ganny pini 2 fwa pou menm lofans? E dezyenm, kote ou derive ou pou war pou pini mwan 2 fwa pou menm lofans?

MR SPEAKER

Non.

HON JOHAN LOZE

Mon’n deza ganny pini!

MR SPEAKER

Wi, *ok* Onorab Loze, les mon a reponn ou. Mon pa pe pini ou 2 fwa. Premye fwa letan ou ti kriy koripsyon, mon ti demann ou pou sorti, ou ti sorti sa in fini.

Ler ou ti pe sorti apre ou ti re kriy ankör e ou ti kriy ver mwan. La ou pe dir mwan, ou ti dir “*zot pe kouver koripsyon !*”

Savedir ou pe dir mon ou pa ti adres mwan.

Me selman *still en apology* i annord, aköz i ti en *disturbance* pou Lasanble. Onorab.

HON JOHAN LOZE

Mr Speaker *I repeated essentially the same thing that I said the first time!* Ti napa en dezyenm lofans.

MR SPEAKER

Onorab Loze nou pa pou fer plis ki sa, swa ou *apologies*, oubyen mon pou demann ou sorti dan lasal pou larestan sa *sitting*.

HON JOHAN LOZE

Mon pe ganny demande pou sorti ankör pou en lofans ki mon’n komet la semenn dernyen pou lekel mon’n deza ganny pini?

MR SPEAKER

Ti en lot lofans Onorab Loze.

HON JOHAN LOZE

Ki lofans Mr Speaker? Mr Speaker ki lofans i annan mon pe ganny komet la? Sel lofans ki pe ganny komet se ki mon pe ganny demande pou fer en keksoz ki ou napa pouvwar pou fer mwan fer.

MR SPEAKER

Non, non i pou sa dezyenm, sa bann remark ki ou ti fer apre.

HON JOHAN LOZE

I menm remark Mr Speaker, i menm remark. E ou, ou ti dir klerman ki ou pa rapel ki mon'n dir.

MR SPEAKER

Sorry, arete silvouple. Mon war ou *Chief Whip* in lev lanmen, mon pou permet li laparol apre mon pou donn en desizyon. Wi *Chief Whip* ?

HON SYLVANNE LEMIEL

Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou mon bann koleg Manm Onorab e tou bann dimoun ki a lekout. Mr Speaker, nou ti diskite sa *issue* with regards to konportman Onorab Loze dan *ABC*.

E ou ti fer resorti avek nou ki ou pa ti kontan lafason ki keksoz ti'n ganny deroule. E enn, wi ou ti demande ki i fer en *apology*.

Me selman nou osi apre ki nou'n vwar, nou osi nou dir poudir be in ganny pini, in fini ganny pini l fwa. E an menm tan dan *ABC* letan mon ti pe regarde, ou ti pe dir ou pa sir konmsi egzakteman ki vreman in dir.

Ou ava al fer ou lide lo la, apre ou ava deside ozordi. Ou pa ti sir vreman kwa ki in dir, ou'n dir ou krwar in "dir soutir koripsyon", ou a krwar in nonm "koripsyon", me ou pa vreman sir lo la. Ou ava al fer ou lide lo la, apre ou a donn ou *ruling*.

MR SPEAKER

I kler pou mwan ki i ti dir. Wi Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mon oule fer 2 klarifikasyon e demann ou, ou gidans. Lord 101 nou *Standing Order* i dir ou annan drwa *regulate business*, Lasanble "*in all matters not provided for in the Standing Orders.*"

Sa ki Onorab Loze in fer, in ganny *provided for* en *Standing Orders* akoz ou'n fini fer Onorab Loze kit lasal. Napa okenn *provision* dan *Standing orders* pou fer en Manm fer en *apology*.

Annefe Onorab Ferrari ler i ti dan Lasanble i ti fer sa tre kler avek Speaker Herminie, ki pa ti kapab fer li donn en *apology*.

Prezan dezyenmman. Dezyenmman, mon en pe soke lo sa ki Onorab Lemiel pe dir, ki dan *meeting ABC* i paret ou pa

ti konnen egzakteman ki Onorab Loze in dir, ou pa ti sir.

Me ki la ozordi bomaten ou tre sir, e pe demann Onorab Loze pou menm kit lasal si i pa fer en *apology*. Prezan sa i anmenn mwan dan en *statement* ki Prezidan Larepiblik in fer dan zot Konvansyon LDS, ki ozordi dan Lasanble pou annan kriz e i fer kler.

E ou, ou ti la koman Speaker ler Prezidan ti pe dir sa, e ou ti pe riye ler Prezidan pe dir sa ! So i kler ki poudir sa i en keksoz ki'n ganny aranze dan sa Konvansyon, pou ou vin met Onorab Loze deor !

E se sa ki ou pe sey fer ! E sa pou mwan i montre ki ou lofis pa enparsyal e ki ou annan *bias*.

MR SPEAKER

Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

E mon ti a kontan ki ou'n fini pini Onorab Loze. Les Onorab Loze fer son travay, in vin la Lasanble ozordi bomaten.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay, mon'n ekout ou. Mersi. Onorab Bastienne ou oule adres sa?

HON DESHEILA BASTIENNE

Mr Speaker, bonzour Mr Speaker, mersi Mr Speaker. Mon pe *raise en matter of privilege* Mr speaker anba *Order 40(2)*, akoz Onorab Loze wi, in *breach 59* Lartik 7, anba.

E mon pe konfirman Mr Speaker ki wi Onorab Loze ti dir *off-mic* en ta parol ki pa ni zoli pou repete! E mon pe konfirman ki wi i ti ensilte ou Mr Speaker!

MR SPEAKER

Mersi. *Alright*, si Onorab Loze pa oule fer en *apology*, e i pa oule sorti, dan sa ka mon pou *name* Onorab Loze. E mon demann Lasanble pou konsider en Mosyon pou sa. Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Eski ou'n *name* Onorab Loze?

MR SPEAKER

Mon'n *name* Onorab Loze.

HON BERNARD GEORGES

Dan sa ka Mr Speaker, mon oule *move* en Mosyon anba *Order 52(2)(a)* ki Onorab Loze *be suspended from the service of the Assembly forthwith*. Akoz i pa'n swiv ou lord. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Lo sa Mosyon napa deba, napa *adjournment*. Donk mon sispann Onorab Loze *from the service of the Assembly* pou sa *sitting* ozordi. I kapab retournen.

Onorab Loze *you are suspended*. Onorab Loze ou a sorti dan lasal e ou a sorti dan *premises* Lasanble anba sa sispansyon. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Be ou pa kapab fer Onorab Loze si napa en segonnman Mosyon.

MR SPEAKER

Onorab. Nou a vot, *sorry, yes* i annan en - mersi Onorab Pillay.

(Interruption)

HON SEBASTIEN PILLAY

Sa Mosyon i bezwen ganny vot lo la. *Seconded*, vote silvouple. Eskiz mwan, nou a pran en vot.

HON SANDY ARISSOL

(Off-Mic)

Tou sa ki an faver.

(Interruption)

MR SPEAKER

Mersi. Manm ki vot kont.

(Interruption)

HON SANDY ARISSOL

(Off-Mic)

Bann ki vot kont.

(Interruption)

HON BERNARD GEORGES

(Off-Mic)

Bann kont.

HON SANDY ARRISOL

(Off-Mic)

Bann kont vote, aranz byen, aranz byen.

(Interruption)

MR SPEAKER

Mersi. *Order please!*
Mersi Madanm Clerk. Lo kestyon Mosyon anba *Order 52(2)(9) to remove* Onorab Loze *from the House*, 20 Manm in vot pour, 8 in vot kont, 2 in *abstain*, sa Mosyon in aprouve par Lasanble. Mersi, wi Onorab Pillay mon a les ou adrese.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mwan mon pe donn ou sa respe akoz ou asiz dan Sez Lasanble koman Speaker, e mon oule raise en *matter of privilege* ki mon santi poudir privez Lasanble pe ganny afekte par en lenterferans direk, nouvo

Patron ou parti, ki ou, ou en *Leader* e sa se parti *LDS*.

Ou a permet mwan avek, anliny avek *Standing Order* e Konstitisyon pei pou sit mon pwen, akoz mon krwar sa i le ka.

(Interruption)

MR SPEAKER

Ale silvouple. *Order!*

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Dan Konvansyon *LDS*, mon bezwen refer lo la. Prezidan Larepublik in dir ki ozordi dan Lasanble pou annan kriz, pou annan *walk out* e sa ki pou *walk out* pou swiv kanmarad.

Sa i kler ki ou travay pe ganny enfliyanse par Prezidan Larepublik. E mon demande, mon demande ki Lasanble i form en Komite pou *investigate bias* ki egziste anba ou lofis ...

(laughter)

HON SEBASTIEN PILLAY

... pou ki bann Manm Lasanble i ganny en tretman ekitab dan Lasanble Nasyonal.

(APPLAUSE)

HON SEBASTIEN PILLAY

E ki Mr Speaker, e ki laprosenn fwa, laprosenn fwa ki *LDS* i aranze pou met en Manm *US* deor, vin prepare, konbyen ki ler en Mosyon i ganny *move* dan Lasanble, i bezwen ganny segonde, i bezwen ganny vote.

Akoz sa i fer onte pou la demokrasi Seselwa sa ki pe arive ozordi dan sa Lasanble ! Mr Speaker ...

MR SPEAKER

Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker sa i en vyolasyon privez Lasanble Nasyonal.

MR SPEAKER

Mersi Onorab *Loze. Mon pa war dan ki sirkonstans en komite i devret ganny formen pou ofer sa size.

Alor mon reste ferm lo mon pozisyon, mon pou dir ti napa okenn kolizyon avek Legzekitiv dan sa mon aksyon ozordi.

Mon'n desid mon aksyon dapre mon konprenezon lotorite. Onorab Georges ou kapab adres sa pwen.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker, tou bann Manm e tou bann dimoun ki pe

ekout nou. Mr Speaker mon pa anvi pronz sa deba bomaten.

Akoz parey nou tou nou konnen, i en deba fay. Sa ki mon ti a kontan dir, e mon krwar ki i enportan pou konnen, e sa i reponn tou bann keksoz ki'n ganny souleve la bomaten, se ki anba *Order 8(2)* ou annan ou, ou annan sel responsabilite *to preserve order and decorum in the Assembly!*

E sa dan prezervasyon ou *order* ek ou *decorum*, ou kapab demann a nenport ki Manm, a nenport ki lenstan pou okenn derapaz *apologies with the House! And this is what you did.* Mersi Mr Speaker.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Thank you. Nou a termin sa e nou a kontinyen avek nou *Order Paper.* Madanm Clerk nou apel ou pou *Presentation of Papers.*

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou bann Manm e tou dimoun ki a lekout. Papye ki pe ganny prezante la bomaten i,

The Office of the Auditor General Special Audit Report -

Outsourcing and Management of the Cemetery and Burial Services. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Nou aprezan pran *Private Notice Question Leader* lopoziyon. Madanm raporter mon ava demann ou pou apel Vis-Prezidan Ahmed Afif.

Bonzour Vis-Prezidan, malgre prezans Vis-Prezidan, mon a avans en pti pe pou fer *Public First Reading Public Bills.* Madanm Clerk.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker.

This Act may be cited as the Associations Registration and Regulations Act, 2022.

This Act may be cited as the Mutual Assistance in Criminal Matters Act, 2022.

Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Madanm Clerk. *Leader* Lopoziyon nou apel ou pou *Private Notice Question.* Bonzour Vis-Prezidan, byenveni dan Lasanble pou sa.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi. Bonzour tou dimoun ki a lekout e bonzour tou dimoun ki pe swiv Lasanble isi oubyen aletranze. Mon swet

zot tou en tre bon lazournen avan mon komanse.

Mon ti a kontan demann Vis-Prezidan sa kestyon swivan ;

Eski Lasanble i kapab ganny en lesplikasyon lo akoz ki SBC pa pe zwe son rol dan enparsyalite, anliny avek bann prensip laliberte lekspresyon dan nou Konstitisyon e bann gran laliny dan Lalwa SBC? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis Prezidan ou repons.

THE VICE-PRESIDENT AHMED AFIF

Mersi bokou Mr Speaker, bonzour Mr Speaker, *Leader* Lopozisyon, *Leader Business* Gouvernman, tou bann Manm Lasanble e tou dimoun a lekout.

Kestyon pe demann Gouvernman akoz ki SBC pa pe zwe son rol dan enparsyalite anliny avek prensip ki dan nou Konstitisyon.

Mr Speaker avan mon reponn sa kestyon, i enportan regard sa provizyon Konstitisyon klerman. Sa 2 *Clause* relevan i dan Lartik 168 e i lir konm swivan.

Premyerman, Leta i ava fer sir ki tou medya difizyon ki i

posede ouswa kontrole, ouswa ki resevwar en kontribisyon ki sorti dan fon piblik, i ganny konstitye e administre dan en tel fason, ki zot kapab fonksyonn dan en fason endepandan avek Leta ek politik, ouswa lezot lenfliyans, lezot lorganizasyon dimoun ouswa parti politik.

Dezyenmman, pou bann lobzektif *Clause* 1, bann medya difizyon ki'n ganny refer dan sa *Clause* 1 i ava annakor avek sa ki konstitisyon e anba en nenport lo Lalwa, permet bann loportinite ek bann fasilite pou prezantasyon bann diferan pwennvi.

Sa ki kler alor, nou Konstitisyon i fer ki SBC i endepandan e ki i devret prezant tou pwennvi oubyen azir dan en fason enparsyal. SBC li osi i annan son prop Lalwa - *SBC Act 2011*.

Ladan ankor enn fwa i kler Mr Speaker, seksyon 3, sou *clause* 3, i dir, "sa korporasyon i pou reste endepandan e a fonksyon endepandaman avek Leta ek politik, ouswa lezot lenfliyans, lezot lorganizasyon dimoun ouswa parti politik."

An 2017 ti annan en lamannman mazer dan sa Lalwa ki ti sanz lafason ki *Chairman, Deputy Chairman Board, Board* li menm, Sef

Egzekitiv e Depite Sef Egzekitiv ti ganny apwente.

Par egzantp *Chairman*, son Depite ek 1 Manm lo sa *Board* ki annan leksperyans dan zafer finans ti bezwen ganny propoze par (CAA), *Constitutional Appointment Authority* avan ki Prezidan i apwente.

Lalwa ti fer provizyon pou 6 lezot Manm ki ganny apwente konm swivan;

- 1) 1 Manm nominen par Speaker Lasanble Nasyonal.
- 2) 1 Manm nominen par Sef Ziz.
- 3) 1 Manm nominen par Lasosyasyon Medya.
- 4) 1 Menm nominen par CEPS.
- 5) 1 Manm nominen par SIFCO.
- 6) 1 Manm nominen par Lasanm Komers.

Sef Egzekitiv e son Depite, zot, zot ti bezwen ganny propoze par sa *Board* ki fer propozisyon ek Prezidan, ki a son tour li i ti bezwen konsilte avek Speaker Lasanble ek Sef Ziz avan ki i fer konfirmasyon Sef Egzekitiv ek son Depite.

Tousala ti ganny fer zisteman avek bi redwir lenterferans politik dan *SBC*, e pou donn li zisteman son lendepandans annakor avek Konstitisyon.

Onorab ou a rapel ou osi ou ti form parti sa Lasanble, kan sa bann lamannman ti pase an 2017, zisteman pou donn lendepandans *SBC*.

Alor i kler dan son lansanm, ki Leta pa kapab enterfer dan rol *SBC*. *SBC* parey nou tou, mon mazine i pa parfe, me avek son resours ozordi mon war i pe pas bokou program kot bokou pwennvi i ganny partaze.

I annan Bonzour Sesel, Topik Konversasyon, *TÊTE A TÊTE*, Lopinyon, Dyalog an Direk. Menm annan program parti politik, bann *PPB*, ki pa ni dan peryod eleksyon.

E menm serten *press conference* Lopozisyon in ganny pase an direk, malgre ki sa, mon mazine i kapab poz serten kontrent legal pou *SBC*, akoz i napa kontrol editoryal, vi ki sa bann program i an direk.

Tousala parey mon'n dir, in montre sa transformasyon ozordi ki en depar avek lepase, kot Leta ti kontrol *SBC*.

Zot a rapel napa personn *SBC* ki ti oze pas okenn program ki ti kapab ganny vwar pe kritik Gouvernman dan sa lepok.

Mwan mon pa isi Mr Speaker pou defann *SBC*, pou defann son bann Polisi dizour.

Sa se pa nou rol koman Gouvernman.

Mwan mon isi pou fer resorti ki *SBC* i endepandan dan son bann program, son konteni editoryal e son bann Polisi entern.

Si *Leader* Lopozisyon i krwar ki i pa le ka, byensir parey nenport ki dimoun, i annan son drwa pou eksprim li direkteman avek *SBC*.

Ozordi nou dan en pei lib apre tou Onorab. Gouvernman pa pou enterfer oubyen reponn kestyon lo lapar *SBC*, lo son fason fer.

Annefe nou pa'n zanmen enterfer avek *SBC*, e mwan mon kapab asir ou e tou dimoun ki nou pa pou zanmen fer li, oubyen azir dan okenn fason ki pa anliny avek nou Lalwa ou nou Konstitisyon.

Mon profit sa lokazyon pou fer rapel *SBC* ki pep Seselwa i annan bokou lekspektasyon de zot.

Dan tou zot program ki'n ganny pase, bann editer i merit fer sir ki se laverite ki pas an premye, anliny avek zot rol pou donn lenformasyon balanse.

Se sel fason ki nou pep pou kapab tir bann konklizyon lozik e entelizan.

Finalman mon rapel Onorab ki si sa parti ozordi ki'n form sa Gouvernman dizour

ozordi, ki'n lager sanses pou enparsyalite, laliberte ekspresyon, parske se egzakteman sa ki ti disparet depi sa koudeta 1977. Nou kontan ki ozordi tou Seselwa i annan en drwa kestyonn *SBC*, parey ou pe fer, ou nenport ki medya.

Akoz zisteman zot drwa fondamantal in ganny respekte e leta pa pou enterfere avek zot drwa oubyen drwa *SBC*. Mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Mon a pran kestyon bann Manm ki'n lev lanmen e apre nou a retourn lo *Leader* Lopozisyon. Onorab Cosgrow pou ou siplemanter.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mr Speaker mon'n note dan larepons Vis-Prezidan ki i dir ki zot pa'n zanmen, pa pe anmenn enterfer dan *SBC*.

Me par kont dan en konferans de pres Deta Prezidan Larepublik i dir i tann serten nouvel sorti dan *Newsroom SBC*.

Serten lenformasyon sorti dan *newsroom SBC*, be ki nou ekspekte konpran la? VP i dir enn, Prezidan li i dir ou koumsa i ganny lenformasyon sorti dan

newsroom SBC. I montre ou ki poudir i annan en problemn enparsyalite avek lenterferans dan *SBC*! E Seselwa pe konfize, Vis-Prezidan i dir en keksoz, Prezidan li i dir i ganny nouvel dan *newsroom*.

MR SPEAKER

Me lekel, lekel ou kestyon? Wi mersi.

HON WALLACE COSGROW

Alors mon kestyon Mr Speaker, se ki *SBC* pe fer pou adres sa sityasyon? Premyerman sa *statement* ki Prezidan in fer konsernan dan *newsroom*, si i annan kontak ek zournalis e si zournalis pe prefer Prezidan avek son parti dan plas enparsyalite?

E dezyenm ki *SBC* an zeneral pe fer pou adres sa sityasyon lenterferans ek enparsyalite an se ki konsern parti politik? Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi. Vis-Prezidan ou repons.

**THE VICE-PRESIDENT
AHMED AFIF**

Mersi bokou Mr Speaker, mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab Prezidan i resevwar lenformasyon avek tou son sitwayen.

Toulezour i ganny *text*, pa zis *SBC*, me partou. Parske tou sitwayen i annan en drwa kontakte zot bann *Leaders*, e zot bann Dirizan, zot *MNA*, parey ou menm!

E zot pas lenformasyon. E Prezidan in senpleman dir ki li i ganny lenformasyon ki pase dan *newsroom*. Eski i vedir ki li i pe donn lord *newsroom* ki pou fer?

Ditou! Ditou pa! Be parske i pe ganny lenformasyon. Dimoun i anv i koz ek li e i koz ek zot. I pa'n dir poudir li i donn lord *SBC*. Sa i en keksoz diferan. E i pa'n zanmen dir sa!

E ou dezyenm kestyon, mon pa konnen si ou'n tann mon premye larepons, petet ou pa ti pe ekoute nou pa pou enterfer avek rol *SBC*!

Si zot annan, en problemn avek lafason ki *SBC* pe dil ek en parti politik, sa parti politik i a pran son ka i a ekrir *CEO SBC*, i a met son konsern.

Si i pa satisfè, i anmenn li kot *Board SBC*, ki'n ganny konstitye dan en fason enparsyal. Si i pa satisfè i annan Lakour. Se koumsa ki en demokrasi i marse.

E i pa minis pou Lenformasyon ou Prezidan pou telefonn *SBC* e pou dir ek li, aranz tel keksoz. Sa se lepase. Mon konnen, zot in abitye ek

sa. Me se pa koumsa ki nou fonksyonnen ozordi. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Cosgrow mon *remind* ou, nou pa pe antre dan en deba avek Minis, largiman. Ou kapab demann en klarifikasyon lo ou kestyon, oubyen lo sa ki in dir.

HON WALLACE COSGROW

Mersi bokou Mr Speaker. Mr Speaker mon klarifikasyon, se ki vi ki zournalis i en sitwayen parey nou tou e i kontakte Prezidan, i koz ek Prezidan, i kontakte Prezidan, ki *SBC*, si ou pa kapab reponn sa, *call SBC* dir li vini. Ki *SBC* i deside fer ek son bann zournalis ki sipoze ganny war koman zot enparsyal?

Si zot pe diskit *newsroom*, savedir zot bezwen kapab diskit lezot keksoz, e ki *SBC* pe fer pou fer sir ki son zournalis i enparsyal.

Dezyenm Mr Speaker, si ou pa kapab reponn dan plas *SBC* pou konnen ki zot pou al fer, ou ti ava anmenn *SBC* avek ou la, i ti ava reponn nou. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Mon pa'n tro konpran ou kestyon, me petet Vis-Prezidan i kapab adrese.

THE VICE-PRESIDENT AHMED AFIF

Mersi Mr Speaker. Mon krwar kestyon i vir otour menm pwen. Si zournalis in telefonn, eski sa i vedir Prezidan pe donn lord *SBC*?

Ou, mon pa tro konpran kis on kestyon, me tou dimoun i telefonn Prezidan. Zournalis i enn parmi bann kalite profesyon ki kontakte tou dimoun, akoz zot pe rod lenformasyon.

E zot kontakte mwan, zot kontakte Minis, zot kontakte Prezidan. Sa i ariv toulezour sa. E si zot santi poudir sa i en keksoz ki pa normal pou sa bann zournalis e *SBC* pe fer en keksoz mal, anmenn sa devan *SBC*! Se tou ki mon pe dir.

Mon pa la pou reponn lo lapar *SBC*. Se pou sa rezon mon pa'n anmenn zot ozordi, zisteman parey mon pa ti vin la pou defann zot Bidze. Parske zot endepandan.

E si zot annan en *issue* avek *SBC*, pran li direktman ek *SBC*. Lalwa i fer provizyon pou sa. Zot annan drwa demann kestyon, zot lib, nou dan en pei lib. Fer li Onorab. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Kestyon Onorab Vidot.

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou Manm Onorab, tou dimoun ki a lekout. En bonzour spesyal zabitan Roche Caiman. Mr Speaker mon'n ekout byen VisPrezidan depi bomaten la.

Mon kestyon, Vis-Prezidan in dir poudir i pa la pou vin defann *SBC*.

Selman letan *SBC* pou li pas son Bidze i kapab vin la dan Lasanble Nasyonal, kot tou dimoun pou kapab ekoute, pou li kapab zistifye son lekor, annan reprezantan ki la kot Egzekitiv, i kapab vini pou vin reponn kestyon bann Manm Onorab.

Ozordi *VP* i vin li tousel, i dir li i pa pou vin anmenn *SBC* la. Be *SBC* i merit la, i annan drwa vin la ansanm avek ou *VP*!

MR SPEAKER

Onorab.

HON AUDREY VIDOT

Sa i enn.

MR SPEAKER

Onorab Vidot ou kestyon *please*.

HON AUDREY VIDOT

Dezyenmman, dezyenmman *VP*, *SBC* i klerman i annan lenterferans politik. Lepase,

(Off-Mic)

HON AUDREY VIDOT

(Mon pa ankor fini demann mon kestyon mwan !) Semenn pase zot ti travay ase, non les mwan travay en kou. Mersi.

(Interruption)

MR SPEAKER

Order please! Onorab Vidot silvouple.

HON AUDREY VIDOT

Be fodre bann Manm lot kote pa enteronp mwan Mr Speaker.

MR SPEAKER

Napa deba, napa deba, poz ou kestyon silvouple.

HON AUDREY VIDOT

Mersi. *VP* la avan, oparavan ler ti napa okenn konpany politik i annan zofisyé Gouvernman ki'n pran *banner* in kriye "*Danny out!*" *SBC* ti montre.

Ki mannyer ki la ozordi, ler i annan *banners* i ganny mete dan en soz politik, ki *SBC*

pa kapab vini pou li kapab pase? I montre klerman kot i dir “tir li 2025!” Ki zot pe per? Zot pe per kritik?

(Interruption)

MR SPEAKER

Enn enstan. Bon mon pa ankor tann, Vis-Prezidan in eksplike ki i pa pe reponn lo lapar SBC.

Mon krwar ou kestyon i adrese pou SBC. Selman wi, selman si Vis-Prezidan i anvi refer ankor en pwen, i kapab refer li. Nou pase Vis-Prezidan? Tre byen. Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker resaman nou Komite ti annan en *meeting* avek SBC. E zisteman dan sa *meeting*, NYCC, Komite ki responsab pou medya.

E dan sa *meeting* nou ti pe koz lo enparsyalite, *balance and fair reporting*. Me i malere Mr Speaker, ki ti napa en, en Manm US ki ti *attend* sa *meeting* avek SBC.

MR SPEAKER

Ok.

HON WAVEL WOODCOCK

I pe adres sa size ki nou pe diskite ozordi.

MR SPEAKER

Onorab prosed lo kestyon *please*.

HON WAVEL WOODCOCK

Mon kestyon, VP eski in annan en zournalis SBC ki ti pe ganny anploye avek Lofis *Leader* Lopozisyon? Eski sa i pa en konfli lentere, en mank enparsyalite? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. La ankor mon krwar mon pa konnen si sa i anba responsabilite VP. VP ou kapab adrese si ou war li i konsern ou.

THE VICE-PRESIDENT AHMED AFIF

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon etonnen ki sa, par sa komanter, Onorab ki personn pa’n *attend* sa *meeting* SBC.

Si vreman zot ti santi ti annan konsern parey zot pe leve ozordi, mon ti a ekspekte zot ti ava’n *attend* sa.

Si i annan zournalis ki dan en parti politik ki ganny anploye laba, mon pa kapab dir ou si wi, si non. Me selman parey mon’n dir lo komansman, nou pa pou enterfer avek SBC.

E nou ekspekte ki SBC i pou toultan fer son travay dan

en fason enparsyal. I pou anploy zournalis e lezot travayer ki pou travay dan en fason enparsyal vizavi nouvel, vizavi program, vizavi konteni editoryal.

Parske zot rol se pou edik pep Seselwa pou pas lenformasyon, e ki tou dimoun i a kapab fer zot prop konklizyon. Mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab *point of order*, yes Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Mr Speaker mersi bokou. Mon ti anvi *raise* sa *point of order* ava dernyen kestyon in ganny demande.

Mr Speaker mon pe *call*, mon pe demann ou anba *order 37(8) to call the House to order* sirtou, e mon dir sirtou bann Manm Lopozisyon, e mon ava dir aköz.

Under 37(8), ‘a question shall not be made the pretext of a debate.’ E sa ki nou’n vwar depi bomaten dan sa kestyon, se sak dimoun ki’n demann en kestyon, in servi li pou fer en deba.

E Onorab Vidot in fer sa tre kler. In dir” pa fer nanryen, Seselwa deor in tande!” E nou war tre klerman ki zot latitud se pa pou rod lenformasyon, se

pou vin fer en deba dan zot kestyon *and I ask you to call the House to order* lo sa pwen. Mersi Mr Speaker.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Georges ou ava apresye ki mon’n fer sa pwen an relasyon avek 2 dimoun ki’n koze deza.

Mon’n dir zot e mon’n ensiste ki zot retourn lo zot kestyon. So mon fer sa menm lapel pou tou dimoun ki pou entervenir silvouple. Onorab Larue.

HON FLORY LARUE

Bonzour Mr Speaker. Bonzour VP. Bonzour tou dimoun. VP in mansyonnen ki Nouvel 8er i pa sel program ki SBC i fer, in donn en lalis.

Mon ti a kontan demann Vis -rezidan eski parti US atraver son *Leader* parti in fer okenn konplent ofisyel avek SBC, ouswa son biro koman Minis Lenformasyon, pou adres enn, okenn lezot sityasyon ki zot in enterpret koman pa parsyel, pou klarifye bann lensidan ki zot pe mansyonnen avan ki zot in vin avek sa kestyon dan Lasanble Nasyonal.? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. La ankor Onorab Larue, mon regrete, eksplike ki kestyon ki konsern *SBC*, Vis-Prezidan in dir i pa son responsabilite.

Me selman parey mon'n fer avek tou Manm, si Vis Prezidan i war en nesesite pou li donn en lesplikasyon lo la, i kapab fer li.

THE VICE-PRESIDENT AHMED AFIF

Mersi Mr Speaker. Onorab mon pa *run SBC*. I endepandan, i fer son travay, zot pa pou raport ek mwan, lo zot bann keksoz operasyonnel.

So si in annan konplent sorti *US* avek zot, mwan mon pa ganny met okouran sa bann keksoz e mon espere i mars koumsa. Parske se sa lafason ki zot in ganny konstitye e Lalwa i ete otour zot, mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Larue ou a termin avek okenn klarifikasyon ki oule lo repons Vis-Prezidan.

HON FLORY LARUE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon ti pe adres *VP* koman Minis Lenformasyon,

akoz son biro sa *portfolio* i tonm anba li.

Pou mwan gete si avan ki zot in anmenn sa koman en deba, eski zot in adres li koman en konplent dan bann landrwa formel pou zot ganny en larepons? Mersi.

MR SPEAKER

Vis Prezidan i eksplike poudir i pa konnen, i pa konnen lekel konplent ki *SBC* i gannyen. Kestyon pe debord en pe lo kestyon orizinal.

Alor mon pou pran dernyen kestyon e apre mon a pas lo *Leader* Lopoziyon pou fini. Onorab Uranie.

HON ROCKY URANIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour *VP*, bonzour tou koleg Onorab, bonzour zabitan Zil Pros. Mr Speaker sa kestyon ki *LOTO* in anmennen, i en kestyon ki tre enportan. Akoz nou'n war, nou santi ki dan lepase ...

MR SPEAKER

Kestyon Onorab Uranie silvouple.

HON ROCKY URANIE

SBC ti kapab montre tou sort kalite, ti kapab montre tou sort kalite, ti lib, nou Gouvernman ti fer *SBC* lib pou

li montre tou sort kalite ki i anvi lo medya. Ozordi nou santi nou vwar ki *SBC* ...

MR SPEAKER

Onorab. Si ou annan en kestyon, ou poz ou kestyon. Nou'n fer le pwen ki ou pa la pou antre dan en deba avek Vis Prezidan silvouple. Mersi. Ou annan mikro.

HON ROCKY URANIE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mwan mon kestyon i se ki akoz ki *SBC* i vwar li pe ganny difikilte pou pas program ki annan pou fer avek *United Seychelles*?

Sak fwa i annan en program *United Seychelles* ...

(Interruption)

HON ROCKY URANIE

... *SBC* i koupe, oubyen nou vwar bann *voice over*, oubyen nou vwar- Konmsi *SBC* fodre i vin endepandan Mr Speaker! Mersi.

MR SPEAKER

Ok, mersi. Mon konpran Vis-Prezidan in dir plizyer fwa ki i pa *run SBC*. Vis-Prezidan ou satisfè avek sa?

**THE VICE-PRESIDENT
AHMED AFIF**

Mon satisfè avek sa, zis mon ti a kontan, petet mon pe get en lot televizyon ki apel *SBC*. Parske mwan ler mon'n gete, mon'n war en kantite *press conference live US*. Mon'n war en kantite komanter sa ki zot fer i ganny pase.

Me parey mon dir, mon pa la pou mwan reponn pou *SBC*. Si zot annan en problem ek *SBC*, anmenn zot problem kot *SBC*. Prezant li e i a donn zot en larepons. Mersi.

MR SPEAKER

Onorab Lemiel, mon ti - ou fer en pwen? Ale.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker zis en pti pwen konsern, i pa en kestyon en. I en sizesyon.

MR SPEAKER

Non be i en pwen an relasyon avek demann kestyon.

HON SYLVANNE LEMIEL

Non, non i *regarding* sa kestyon ki nou pe demande ozordi Mr Speaker. Si nou anvi fer en travay serye isi dan sa Lasanble, en kestyon in ganny anvoye kot *VP* ki Responsab Departman Lenformasyon, *SBC* i tonm anba zot *portfolio* laba, mon krwar ti ava enportan,

parey ler *STC* ti vini, ti annan sa kestyon lo *STC*.

MR SPEAKER

Ok.

HON SYLVANNE LEMIEL

I ti anmenn Chairman. So mon krwar ti ava enportan. E annou mazin byen lo la. Sa i pa en kritik negativ sa.

MR SPEAKER

Mersi.

HON SYLVANNE LEMIEL

Ti a byen petet nou war *CEO* la, oubyen *Chairman Board*, *I don't know who*, me selman enn ant lede i vini. Ti a kapab reponn en pe sa bann kestyon Mr Speaker! Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon asire poudir Vis-Prezidan in *take note* ou pwen. Nou a pas lo Onorab Pillay pou son kestyon siplemanter.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi. Ou konnen, i annan en *point of order* ki'n ganny *raise* avek ou, mon pa'n ganny sans, mon'n lev mon lanmen ou pa'n remarke.

Mon oule, mon oule *challenge* sa *point of order* par dir '*there is no such thing a*

lawyer and a good man anymore.'

Akoz ler ou tann en *Leader* dan Lasanble i fer sa kalite pwen, zisteman Manm lo sa kote, pe bezwen demann sa kalite kestyon, akoz Lasanble ozordi pa'n war li neserer pou anmenn *CEO SBC* pou vin reponn kestyon avek Vis-Prezidan.

Parey ti arive dan ka *STC*, parey in arive dan ka dan tou antite. E zisteman pou montre ki klerman *SBC* i anba kontrol Gouvernman. Akoz se Gouvernman ki pe reponn pou li. E sa i enportan pou nou note.

MR SPEAKER

Ok.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon kestyon.

MR SPEAKER

Yes, mersi bokou.

HON SEBASTIEN PILLAY

I lir koumsa. Pou ou lenformasyon Vis-Prezidan, mon krwar ou konnen tre byen, akoz i sorti lo zot lord. *Press conference US* in ganny *banned* lo *SBC*.

MR SPEAKER

Ou pe al lo kestyon Onorab?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon pe al lo mon kestyon wi.

MR SPEAKER

Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Press conference in ganny *banned* lo *SBC*. E *SBC*, malgre ki mon'n fer plizyer konplent formel, i pa'n zanmen reakte pou aziste, malgre in ekrir mwan e donn mon larepons son bann konplent formel ki mon'n fer.

Par egzanp ler i annan en *press conference*, sak fwa i pase, *SBC* nou bezwen al lager ek li, kan i pou repase e si i pou met lo *YouTube*?

E i dir nou i ganny bann *internal complaints*, i ganny bann lezot konplent, ki zanmen i donn nou sa bann konplent. Zis i deside pou li koup nou bann program pa pase.

E prezan nou problemm avek sa, nou konsern avek sa kot nou pe koz lenterferans ki al ver bi sa kestyon ki nou pe demande, se premyerman aköz ki *CEO SBC* ki ganny peye avek *taxpayers money*, pa kapab vin dan Lasanble pou reponn en kestyon an se ki konsern en keksoz ki anba son responsabilite?

Oubyen si pa *CEO*, aköz *Chairman SBC* pa la dan Lasanble pou reponn sa bann kestyon e se Vis-Prezidan ki'n vin reponn sa bann kestyon. E tou kestyon i paret i pa kapab reponn.

Mon dezyenm kestyon, ou koz lo napa lenterferans. Be dan son propo *press conference* ou Prezidan i admet poudir li i konn tou sa ki pase dan *newsroom*! I pa ti dir i ganny lenformasyon, i dir i konn tou sa ki pase dan *newsroom*.

E in menm al ziskan pou dir avek *SBC* al rod bann lezot dimoun pou vin lo bann program dyalog oubyen lo bann program Lopinyon.

Sa i Prezidan ki pe dir, me sa pa en lord sorti kot Sefdeta? Eski sa i pa vedir ki i annan lenterferans Sefdeta dan travay *SBC*?

Mon trwazyenm pwen Vis-Prezidan. Ou konnen, li enteresan, ou koz depi koudeta 1977. Be si i annan en letap kot Lopoziyon an sa pei in zwir lendepandans lo *SBC*, se pandan letan prezidans Mr Faure.

Akoz tou sa ki zot ti fer ti ganny pase, *Leader* lopoziyon ki ozordi i Prezidan Larepiblik ki pa oule personn kritik li, ki menm sey aranze atraver son Konvansyon pou kree kriz dan

Lasanble pou sey fer Manm *US walk out*, e sey vin servi son *de facto Leader* Zafer Gouvernman dan Lasanble. Pou sey vin fer fason pou kontrol *Standing Order*.

MR SPEAKER

Ou kestyon Onorab Pillay. Kestyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon pe al lo mon kestyon Mr Speaker. So, so-

MR SPEAKER

Kestyon *please*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Sey eksplik nou Vis-Prezidan, eski bann Manm *US* oubyen reprezantan *US* nou pa bann *taxpayers* nou? Eski nou osi nou napa drwa reprezantasyon egal lo *SBC*?

Akoz ki nou, nou pa kapab zwir menm drwa ki ou Prezidan i zwir ki ou parti i zwir. Akoz nou pa kapab zwir sa?

MR SPEAKER

Mersi, i fer 3 kestyon. Vis-Prezidan reponn *please*.

THE VICE-PRESIDENT AHMED AFIF

Mersi bokou Mr Speaker. Mr Speaker premyerman, akoz ki nou pa'n anmenn *SBC* la?

Parey mon'n repete, *SBC* pa parey *STC*. *STC* i en lorganizasyon propriyeter i Gouvernman Sesel.

E napa nanryen ki dir ki *STC* i endepandan avek Gouvernman. I report *directly* avek Minister Finans. I en antite ki swiv Polisi ki ganny *set* par Gouvernman.

Alor *STC*, e lo bann kestyon teknik, operasyonnel, par egzanp stok manze bann keksoz koumsa, toutafe normal ki Gouvernman i anmenn *STC* la pou li reponn sa bann kestyon.

SBC, li i annan son prop Lalwa li ki form li. Konstitisyon i fer referans avek medya ki ganny finanse avek fon piblik e zot endepandan. Alor, nou respe sa nou.

E nou, nou pa kapab la pou nou reponn lo lapar *SBC*. Sa i diferan, i 2 ka diferan. Mon krwar malgre ki *SBC* pa la ozordi, i pa fini la. I pa vedir akoz *SBC* son *CEO*, son Chair pa'n aparet dan Lasanble Nasyonal, ki en sitwayen, *Leader* Lopoziyon, en parti politik, pa pe kapab ganny larepons ek *SBC*.

Be Onorab ou annan tou mwayen pou al war *SBC* direkteman ek ou *party leader*. Ou annan tou mwayen ki ou'n konfirmen ou menm ou dir zot

in ekir, zot in demann li, zot in fer reprezantasyon anver li vizavi son Polisi avek zot. E sa se bann keksoz ki zot kapab fer piblik.

Mon rapel *LDS* ti fer en lamars *Hermitage* le 14 Zanvye 2016. Menm avan ki sa Lasanble ki ti an mazorite, *LDS* ti vin dan Lasanble, zot ti fer en lamars.

Zot ti al anler kot *SBC*, zot ti dir ek *SBC* zot pa santi i pe azir dan en fason enparsyal. Sa ti arive, sa drwa ti la. Malgre ti annan mwens drwa sa letan, akoz sa bann amannman ki mon'n koz lo la boner, pa ti ankor pase.

Sa ti pase, apre ki sa Lasanble kontrole par *LDS* ti vin o pouvwar an Septanm 2016, sa bann lamannman ti pas an Avril 2017. Alor, vwala, ou premye kestyon, larepons.

Eski Prezidan i konnen ki pase kot *SBC*? Prezidan in dir i konnen ki pase dan *newsroom*, kot i ganny son sours lenformasyon, mon napa kapab dir ou.

Me i konnen ki pase, i ganny lenformasyon, i konnen ki pase. I pa vedir ki Prezidan i kontrol *SBC*.

E mon kapab dir ou kategorikman, e mon repete Gouvernman pa kontrol *SBC*, Gouvernman, pa anvi kontrol

SBC, Gouvernman pa pou kontrol *SBC* parske i pou ilegal e nou pa pou fer li.

Trwazyenmman ou konfirman poudir wi, depi 77, sa lendepandans pa ti egziste, ti en *one party state*, direktiv ki ti ganny donnen personn pa ti annan drwa kritike.

Me ou dir apartir 2017, dan letan Mr Faure, e sa ti sanze. Be wi, be i ti sanze akoz nou ti anmenn sa bann lamannman, ti fer lamars laba anler! Nou ti proteste, se akoz sa !

(APPLAUSE)

THE VICE-PRESIDENT
AHMED AFIF

Ozordi *US* napa en drwa, be *US* i annan en drwa, ki manyer ou'n anmenn en kestyon, tou pep Seselwa pe ekoute? e mon pe donn mon larepons e mon pe dir poudir *SBC* i endepandan? Pa i ou drwa sa pou pep Seselwa konnen ou annan en drwa? Ou parti i annan en drwa e ki ou parti in ekir *SBC*? *SBC* mon mazin i a donn ou en larepons.

Si ou pa satisfè ou al kot son *Board*, si ou pa satisfè ou al Ankour. Bann lenstitisyon i egziste. Sefdeta i par lao tousala. Sefdeta pa pou met li

sa nivo anba laba. Vwala Mr Speaker, mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi. Avek sa, Onorab Pillay dernyen pwen klarifikasyon. Klarifikasyon silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Pa en deba-

HON SEBASTIEN PILLAY

Non Mr Speaker. Mon pa pe al fer en deba mwan.

MR SPEAKER

Yes.

HON SEBASTIEN PILLAY

Ok. VP in fer referans avek '77, ok. Be Vis-Prezidan ou en dimoun ki'n byen grosi depi '77 ou osi ou, ok. Annou pa bliye, ok? Dezyenmman Mr Speaker.

MR SPEAKER

Onorab Pillay, sa napa nanryen pou fer avek kestyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Anr, ok, sorry Mr Speaker. Mon pe al lo la, la. I kler ki, i kler ki nou pe retourn dan en sityasyon kot nou pe al dan Parti Inik. Kot ozordi se zot ki pou kontrol SBC.

Akoz Mr Speaker ou pe *aiding and abetting* en sityasyon kot ou menm ou, ou pa'n realize ki *CEO SBC* i devret la pou reponn kestyon Lepep Seselwa1

E koman Speaker anba *Order 8*, ou pa pe fer sa rol Mr Speaker! E mon konnen ou kapab fer sa rol. So zwe sa rol pa ekout Onorab Georges. *A lawyer is not a good man.*

MR SPEAKER

Bon, mersi. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Annou zwe nou rol koman Lasanble Nasyonal e anmenn dimoun ki a kapab reponn kestyon la. E ou dir nou konplent ...

MR SPEAKER

Terminen.

HON SEBASTIEN PILLAY

... ki nou pou konplent, kan in fini vin en fetakonpli, ou'n fini deside pou ou ban nou lo en *airwaves*. La manke sa kestyon pa pou pase lo *SBC*.

(Mic switched off)

MR SPEAKER

Onorab Pillay mon pa'n tann okenn kestyon, e sirtou pa

okenn kestyon ki'n, ki pa'n deza ganny adrese.

Alor mon pa krwar poudir i annan okenn. Onorab Georges mon pe termin sa la. Si ou annan en dernyen komanter ou kapab fer.

HON BERNARD GEORGES

Non Mr Speaker. Mr Speaker mwan mon pe demann ou, anba *Order* 101(1) egzers ou pouvwar regle *business* Lasanble pou donn mon en drwa de repons.

Onorab Pillay in mansyonn mon 3 fwa. 1 fwa par non, 1 fwa koman *de facto Leader* Gouvernman e trwazyenmman koman en Avoka.

E mon demann ou silvouple, donn mon en drwa pou mon reponn li lo sa 3 pwen, silvouple.

MR SPEAKER

Yes mon a akord ou sa drwa de repons. Mr Speaker Onorab Pillay i paret i zalou ki mon en Avoka.

(APPLAUSE)

HON BERNARD GEORGES

Mon konnen ki souvandfwa i anvi azir koman en Avoka. Me mon anvi reponn li an dizan Onorab Pillay,

atraver ou Mr Speaker, mwan mon'n al aprann Avoka dan Liniversite, avek dan *Bar L'Angleterre*.

E mon annan 40an Avoka isi Sesel. E mon *proud*, mon performans koma en Avoka. Alor ou napa nanryen pou dir mwan lo nivo Avoka.

(APPLAUSE)

HON BERNARD GEORGES

Dezyenmman, dezyenmman, Onorab Pillay in apel mwan, *de facto Leader of Government Business*. Mr Speaker si Onorab Pillay li, zanmen in *stand* dan en eleksyon, e in ganny anvoy dan son plas *Leader* Lopozisyon par Sef son parti, sa se son problem.

Mwan mon'n ganny elekte 4fwa par bann zabitan Les Mamelles.

(APPLAUSE)

HON BERNARD GEORGES

E se pou sa rezon, e se pou sa rezon ki sa 25 Manm isi dan sa Lasanble in elekte mwan koman *Leader of Government Business*.

(APPLAUSE)

HON BERNARD GEORGES

E mon anvi fer li rapel ki mon fyer ki mon en Avoka e ki mon *Leader of Government Business* dan sa Lasanble.

E mon pou desarz mon responsabilite koman sa 2 keksoz ki li i kontan, ki li i pa kontan ! Mersi Mr Speaker.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi. Mon pou termin, mon pe termin sa peryod *PNQ* la. Vis-Prezidan mon remerci ou pou ou prezans e mon a swet ou bonn kontinyasyon.

Wi, *ok* ou ava anmenn ou *point of order*. Bon Onorab Pillay nou pa pe antre dan en deba kontinyel dan sa size, si ou annan en *point of order* fer li *please*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker mwan mon en bon garson zeneralman, so mon pou swiv lord ki mon gannyen. Mr Speaker anba *Order* 101, kot ou kapab *regulate conduct* Lasanble e ki permet ou pou adres bann keksoz ki pa kouver anba *Standing Order*. Kan par egzanzp *Leader* Zafer Gouvernman i adres *Leader* Lopozisyon dan Lasanble, pou permet zis dir de pti fraz.

Premyerman mon oule dir ek Onorab Georges ki dimoun

Mamelles i dir li pas Kordgard Mont Fleuri, ki sa lanons ki zot in mete pou '*Missing Person*,' oli Bernard Georges depi eleksyon 2020, pa ankor ganny reponn. Mersi Mr Speaker.

(laughter)

MR SPEAKER

Bon, mersi-mersi bann Manm. Madanm Clerk nou a prezan, nou a fer en pti *sanitizing break* silvouple.

(technical break)

MR SPEAKER

Bonzour e byenveni Minis ek ou delegasyon, Minis Dr Justin Valentin, Minister, Minis pou Ledikasyon. E avek li Ms Merna Eulentin *Principal Secretary* pou *Educational Services*.

Mr John Lesperance *Principal Secretary* pou *Educational Development*. Mersi pou zwenn nou pou sa sesyon kestyon. Nou a komans avek kestyon Onorab John Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou lekip, bonzour tou dimoun a lekout. Mon kestyon i lir koumsa;

Eski Minis pou Ledikasyon i kapab donn en kontrandi Lasanble lo rezilta legzanmen *IGCSE* e *A Levels* pou bann lannen, pou lannen skoler 2021 an konparezon avek bann lannen presedan pou lekol Leta? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou repons.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker, bonzour Leader Lopozisyon, *Leader Government Bill*, tou bann Manm Onorab, tou bann dimoun ki a lekout bonzour.

E mon profite Mr Speaker, mon dir en pti bonzour spesyal pou mon pti garson ozordi, pe selebre son 13^{em} lanniverser.

Mr Speaker, Minister Ledikasyon i gard rikord lo en analiz detaye, ki okenn Manm i kapab ganny akse avek. Nou ti fer en konferans lapres an Fevriye.

Donk performans bann etidyan dan *IGCSE* e *A Level* i deza dan domenn piblik. Me pou benefis Lasanble bomaten, mon ti a kontan reponn sa kestyon.

Prenon kont bann defi koze par *COVID-19*, rezilta

legzanmen pou *IGCSE* osi byen ki *A Level* ti ankourazan.

An se ki konsern *IGCSE*, poursantaz etidyan ki score *A* a C* in monte sorti 55poursan an 2020, pou vin 57poursan 2021.

Sa sif in kontinyelman monte dpi 2017 ziska 2021. E sa in zeneralman monte pou tou size. Size dan lekol etidyan in fer plis progre se *ICT, Design Technology* e *History*.

Matematik i sa size ki zanfan dan 6, dan sa 10 lekol in fer pli byen lannen pase. Tandis ki *Art and Design* i sa size ki etidyan in tant pou pli mal fer.

8 dan 10 lekol segonder dan Sesel in *attend target* etabli par Minister Ledikasyon, ki omwen 50poursan bann zanfan ki fer legzanmen i ganny grad *C* ou pli byen.

Dan preski tou size lakantite fiy ti bokou plis ki garson, a leksepsyon Matematik e *Design Technology*.

Dan tou size poursantaz fiy ki ganny grad *C* ou plis i pli bokou ki poursantaz bann garson ki ganny sa menm rezilta.

An se ki konsern *A Level* Mr Speaker, rezilta legzanmen *A Level* pa'n neseserman konplet. Akoz pa tou etidyan ki

ti swazir pou fer zot legzanmen e tou lannen pase.

Etidyan ti annan en swa pou fer AS an Desanm e fer A2 an 2022. 35 etidyan ti fer tou zot legzanmen e 45 etidyan ti fer zis premye konponan.

Poursantaz etidyan ki ti ganny grad C ou plis ti anviron 57poursan. Me dan preski tou size, tou etidyan ti reisi ganny en grad prensipal ki grad E ou plis. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Onorab Hoareau ou annan siplemanter? *Proceed please. Thank you, Mersi Minis. Mikro silvouple.*

HON JOHN HOAREAU

Mersi Minis. Mersi pou ou larepons. Mon ti oule zis anmenn ou latansyon lo *National Education Profile* ki ti'n ganny *update* 2018.

Me napa bokou bann sif ki'n ganny vreman sanze an se moman. Lo kote *pupil expenditure*, si ou pe get Sesel Primer, nou pe depans anviron 14poursan nou *GDP per capita*.

E Segonder nou pe depans anviron 15 poursan. Ki sa 2 sif i par anba, i par anba sif pou bann *upper middle income countries* ki nou ganny konsidere ladan.

Eski Minis ou santi poudir nou pe ganny *value for money* atraver nou sistenm ledikasyon?

Vi ki nou pe depans deza mwens pou edik nou zanfan e fer zot a lafen dizour pas bann legzanmen e ganny bann rezilta satisfezan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou repons *please*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker mon pou reponn sa kestyon koumsa. Nou, zeneralman sa bann, menm si nou pe dir i ankourazan rezilta legzanmen, lannen pase, me i pa sa rezilta ki nou ti ava ekspekte.

Me byensir pa tou, pa sa rezilta ki bann paran ti ava voudre. An term depans par rapor, letan nou pe koz *value for money*, parey nou pe dir, konteks sityasyon aktyel byensir, i pa permet nou ganny sa kantite larzan ki nou ti ava voudre servi dan ledikasyon.

Me selman sa ki mon kapab dir a sa pwen, se ki nou sey nou mye pou fer byen avek sa ki nou gannyen. E mwan mon toultan ankouraz mon bann, mon lekip.

Pou nou kontinyen, kontinyen servi sa ki nou gannyen, e annou sey fer mister avek sa ki nou gannyen. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Uranie. Mikro silvouple.

HON ROCKY URANIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou delegasyon. Bonzour tou koleg Onorab ankor enn fwa, e bonzour tou zabitan Zil Pros. Minis mon'n tann ou dir ki rezilta i ankourazan.

Mwan mon ti a kontan konnen, eski lo lakantite zanfan ki'n fer *IGCSE* ek *A Level*, lakantite in ogmante oubyen i en pti group ki pe fer bokou plis legzanmen, e zot pe anmenn pli bon rezilta? Sa i mon kestyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mon ti pe rod bann sif egzakt pou donn Mr Onorab.

Me selman sa ki mon kapab dir ou, se ki sif lakantite etidyan i reste parey,

plizoumwèn preski parey *on average*.

Me sa ki mon anvi dir osi a sa pwen, e sa mwan koman Minis Ledikasyon, mon pa satisfè. Mon pa satisfè akòz i annan bokou lekol pa oule met bann etidyan dan *extended programme*. Zot satisfè zot avek, avek *the core component of* sa legzanmen.

Lanfaz ki mwan mon pe mete, se nou bezwen pous nou bann etidyan, pous nou bann etidyan, sirtou bann etidyan ki nou konnen zot annan sa tandans akademik, e zot pe aspire pou zot swazir *A Level*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou lekip. Minis si mon'n konpran ou byen, ou'n refer avek ki rezilta in progresivman amelyore.

Ou'n nonm 2007, e pou 2020 ou'n dir nou ti 55 pousan e la 2021 nou 57pousan. Minis, ou pa krwar poudir sa progre i vremen minim?

E eski zot in fer en analiz vremen profon pou vwar ki fason ki i annan, bann etidyan e menm bann ansenyan zot

ganny ankouraze pou zot kapab pli performan?

Ki nou a kapab ganny bann rezilta ki ase akseptab. E si ou permet mwan Mr Speaker, Minis dan dernyen larepons ki in donnen, in nonm *extended programme* avek *core programme*.

So Minis, eski ou vwar sa tandans ki *the extended programme* pou ganny met lanfaz lo la.

Akoz letan nou pe kout ou koze, me nou pa pe vwar poudir sa lanfaz pe ganny mete an term si nou pou mezire, an term rezilta ki nou pe gannyen. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis repons silvouple.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab mon'n servi sa mo ankourazan, aköz nou ti dan en konteks difisil, *COVID* e nou rekonnet nou bann etidyan in travay e nou bann ansenyan in fonksyonn dan en konteks difisil.

E sa pti *increase*, sa pti logmantasyon ki'n arive, wi i minim, me selman dan sa konteks mon dir ankourazan.

Si ti napa sa bann, sa bann, si ti napa *COVID*, nou pa

ti pe fonksyonn dan letan *COVID*, ti en letan normal, mon ti pou'n dir egzakteman sa *increase* pa bon, pa signifikan.

Donk, mon krwar la prezan ou konpran dan ki konteks mon'n servi sa mo ankourazan.

Dezyenmman, pou nou kapab, ki i annan dan stratezik Minister Ledikasyon a ler aktyel pou nou kapab fer monte bann performans bann etidyan, nou pe entrodwir en konsepe ki apel, anfen nou pe fer en konpanyi ki nou pe 'Fer lekol for.' E mwan mon pe eksplik bann dimoun ki savedir fer lekol for.

Savedir tir latraksyon, tir latraksyon dan *Headquarters* e anmenn li dan lekol. Pou sa, pou kapab ankouraz bann ansenyan pou zot kapab reste dan lekol, reste dan lekol.

Si i annan okenn benefis ki zot ti pe rode pa sorti dan lekol, pou vin dizon dan *Headquarters*, ti ava enteresan zot ganny sa bann benefis dan lekol.

E dezyenm keksoz ki mon tim pe anmennen, se sa konsepe en *attainment leader*. En *attainment leader* i sa dimoun ki kapab, nou pou *train* li byensir - pou li kapab fer legzanmen, rezilta etidyan koze.

Pou li kapab ed son bann *staff* ki otour li. Letan i get en

rezilta i kapab konpran ki pe arive avek en etidyan dan son bann performans.

So sa *Attainment Leader* si ou oule i pou sa dimoun ki kontrol, ki kontrol lafason ki bann etidyan i ganny *assessment* dan lekòl, e osi byen letan sa bann *assessment* i fini ganny fer, i ed sa bann ansenyan pou analiz rezilta, koz ek rezilta *basically*. Sa ki mon anvi dir.

E trwazyenman, nou pe koz lo *core* avek *extended*. Parey mon'n dir i en fenomenn ki ou santi sa fenomenn. Ou santi i annan enn de ansenyan, akoz ki grad prensipal, grad pli o grad dan *core* se C.

E letan ou gete en etidyan ki pe *attend* byen, pa tou bann ansenyan ki kontan pran sa risk. Alor zot tant pou fer etidyan fer *core*, satisfèr avek *core*.

Sa osi mon panse, akoz bann pos-segonder, bann lenstitisyon *Tertiaire* i tant pou servi en minimonm *requirement* C koman en grad pou antre dan sa pos-segonder.

Donk i fer ki ou war bann dimoun i tant pou en pe kal lo sa kote minimonm. Me nou, nou anvi pous zot.

Nou anvi pous zot akoz i annan etidyan ki annan sa abilite e etidyan osi, letan son ansenyan in dir li koumsa, be

fer *core*, ou pou ganny en C e ou pou kapab ganny ou pos-segonder, i tant pou akseptè e satisfè.

Be nou, nou anvi sanz en pe sa *narrative*, pou fer ki zanfan i pran sa *challenge*. Akoz si etidyan i anvi fer fas avek *A Level*, mwan mon ankouraz li, mon pou toultan ankouraz li pou *challenge* ou dabor dan *extended examination at IGCE level*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Nou a pas lo prosen kestyon e se kestyon nimerò 17. Onorab Gervais Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Kestyon limero 17 i lir koumsa, eski Minis pou Ledikasyon i kapab donn en kontrandi Lasanble Nasyonal lo tou sirkonstans ki'n okazyonn retar rekonstriksyon lekòl primer La Rosière depi 2014 ziska ozordi? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker i malere ki depi 2014

lekol La Rosière pa'n ganny konstri parey Gouvernman sa letan ti'n promet.

E sa size lo rekonstriksyon lekol La Rosière in ganny anmennen dan Lasanble Nasyonal plizyer fwa oparavan par lezot Minis Ledikasyon avan mwan.

Bann sirkonstans ki'n okazyonn retar dan sa proze, i dabor move planifikasyon e sipervizyon lo kote lokal osi byen lo konsiltan enternasyonal ki ti'n ganny demande pou siperviz sa proze.

Mon pa pou elabor lo bann sirkonstans ki ti ganny dekouver avan ki mon pran lofis. Me mon kapab dir ki an Zilyet e Novanm 2021, apre ki travay ti pe ganny rekomanse lo bann prosesis *tender*, nouvo lekip ti remarke ki lafason ki lekol ti pou vire, ti pou en distraksyon e i pa ti pou dan lavantaz laprantisaz.

E teren lo ki sa lekol ti pou plase, ti pli pti ki plan li menm. E sa i nesest en nouvo desen pou laprouvasyon.

Mr Speaker aprezan sa proze in ganny transfer kot nouvo Lazans pou Lenfrastriktir, ki pou pran sarz sa devlopman.

Nouvo tim ki pe travay lo sa proze, pou bezwen re konseptyaliz sa rekonstriksyon

dan son totalite. E lefe ki dele letan pou servi sa *loan* ki Gouvernman ti'n gannyen avek Labank *Kuwait* pou rekonstriksyon sa lakol in ganny anvoye pou plizyer fwa e menm ekspire.

Nouvo ladministrasyon pou war li bezwen re negosye sa *loan*. Mr Speaker Gouvernman aktyel i angaze pou konstri en lekol lo laplas lekol La Rosière. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Siplemanter Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Baze lo larepons Minis, donk mon anvi konnen, re negosyasyon sa *loan*, ki *timeline* ki Gouvernman pe mete?

E dezyenmman, lefet ki lekol La Rosière son bann etidyan i eparpiye dan omwen 3 lokasyon, so ki *follow-up* ki ladministrasyon ledikasyon pe fer, pou asire ki zot annan sa konfor e tou bann fasilite nesester pou garanti zot laprantisaz?

Lefe ki zot pe bezwen, sirtou bann pti zanfan, vwayaze pou ariv dan zot destinasyon kot pou al lekol. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis ou repons *please*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Mr Speaker parey mon'n dir, e sa mon'n ganny en konversasyon avek Minis Finans, ki nou pou negosye, re negosye sa *loan* e ki nou pou fer li dan en fason ki wi nou pou rekonstri lekol La Rosière.

En lekol laplas lekol La Rosière. An se ki konsern bann etidyan lekol La Rosière, kot zot eparpiye partou, wi nou santi nou osi sa i en distraksyon, akoz tou bann dimoun i eksite byensir dan sa rezyon, pou zot reganny en lekol, revwar tou zanf an sanm.

Mr speaker si mon pa ti dan Lasanble la bomaten, mon ti pou dan *meeting* zisteman la avek bann dabor, bann *Council e Management* Lekol Belonie.

Akoz zot osi zot part sa konversasyon, lekol Belonie, i dabor, ozordi bomaten pou nou diskite lo sa size. Akoz nou anvi ki nou prezan nou rod en solisyon e en dele letan.

E nou, nou pe dir, nou pe pouse pou ki ver lafen 2023, keksoz i ava dan en bon pozisyon.

Me sa i pa neserman en lasirans total ki mon pe donnen. Me i en target, en *walking target* pou nou

fonksyon lo la. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you Minister. Mon a pran enn de kestyon. Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Chair. Bonzour Minis ek ou delegasyon. Minis dan en *bid* pou nou kapab sey konpran sa zafer teren avek plan, eski ou kapab dir nou, eski sa mank an term teren i enn ki signifikan?

E eski i kapab annan pou fer avek par egzant bann reanimen semen ki'n ganny fer petet apre ki plan ti'n ganny fer, bann reanimen semen, ki mont Lari Hangard avek semen ki pas Olivier Maradan si mon pa tronpe.

Apre dezyenm, si ou kapab dir nou lekel ki ti *design* sa plan? Eski, akoz ou'n nonm en konsiltan enternasyonal ki sipoze pe *supervise*.

Me eski in annan konsiltan deor ki'n *design* sa plan e ouswa in zis zofisye Minister Ledikasyon ki tonm anba ou sarz? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou repons.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab zis mon pou klarifye ki nou pe koz 2014 la. En plan desinen an 2014.

La nou '22 - nou 2022. Bon, sa savedir parey nou pe dir, diskisyon ki bann dimoun pe dir, e la ou war pou menm sa konfizyon ki menm i annan avek bann dimoun ki ti pe desin sa plan.

Akoz zot menm zot i annan ki pe dir, sa desen ti ganny fer avan semen, i annan ki pe dir desen ti ganny fer apre semen.

Sa ankor i montre poudir depi lo faz konseptyalizasyon, e depi lo faz konseptyalizasyon in annan bann problemn signifikan.

Nou, nou rol se met en lafen dan sa bann kompleksite e bouz devan. Pou ozordi pou lekòl La Rosière, i pa enterese konnen bann paran, bann zabitan, i konnen poudir in ariv en bann gasi. Me prezan la pou le moman zot enterese konnen ki manner nou bouz devan. E pou mwan i plizoumwen manner nou bouz devan. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Klarifikasyon. Terminen Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mr Speaker ti annan 2 kestyon. Mon dezyenm i pa'n reponn an se ki konsern lekol ki'n fer sa plan.

Eski *Kuwaiti Fund* ki'n donn nou sa plan, ouswa si bann teknisyen dan Minister Ledikasyon? E zis pou klarifye Mr Speaker osi, ki i enportan a sa pwen.

Akoz si nou pa *sort out* sa pwen teren avek semen, kan annefe ti ganny fer, i vin, si bann teknisyen Minister Ledikasyon ki'n fer sa plan, e nou pe dir zot in mal fer en plan, i vin en lensilt pou sa bann Minister Ledikasyon!

Akoz nou bezwen etabli sa zafer semen. I enportan, enportan. Akoz mwan mon doute, mon pe prezimen ki sa semen, sa re alinyman in ganny fer apre ki plan ti ganny fer, se sa problemn.

Me nou'n mont lo televizyon, nou'n fer en ta politik avek, nou'n vin ensilte sa bann profesyonnel, san realize ki posibilite i posib en lot. Mersi.

(Interruption)

MR SPEAKER

Termin... *Order! Order!* Minis in dir ou pa'n reponn son

kestyon, lekel ki'n fer plan, si ou annan sa larepons ou kapab fer. Lo lot mon pa konnen si ou kapab donn li sa klarifikasyon.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou pou pou en larepons. Mr Onorab, plan ti ganny fer par en *architect* Minister Ledikasyon sa letan. E aparaman in ale, in ale, so in ale.

MR SPEAKER

Ale. Minis ou'n fini avek sa?

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Tre byen, nou a pas lo lot kestyon. Onorab Labonte.

HON ANDY LABONTE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis, tou manm koleg Onorab e bonzour vreman spesyal tou zabitan La Rivière Anglaise.

E la mon pou pran sa lokazyon Minis pou mwan osi felisit pou zanfan en *Happy Birthday*, vi ki mon'n ganny- E mon pou osi felisit tou bann travayer bann ansenyan si ou oule, e travayer ki'n travay lekol La Rosière.

Akoz mon konnen zot fer en bon travay. E mon bann etidyan i osi pe lekol dan sa lekol.

Minis mon kestyon i senp, me petet mon pa konnen si ou annan sa lenformasyon la. Vi ki ou'n dir nou problem ki ou Minister in resevwar, se ki plan ti pli gro ki teren.

Eski sa i sel problem, se ki plan i pli gro ki teren? Oubyen petet i annan en lot letid zot in fer osi *in regards to* sa teren li menm li si i stab pou li tenir sa *building*.

Akoz vi ki nou konnen poudir ti deza annan serten lensidan ki ti arive dan sa landrwa oparavan? Mersi Minis.

MR SPEAKER

Mersi. Minis ou a donn sa lenformasyon silvouple si ou annan.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab dapre bann enzenyer sa lekol pou kapab tenir lo sa teren ki egziste. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you. Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mon annan zis en pti kestyon. Mon ti oule *follow-up* kestyon ki onorab Cosgrow in demande. Ler larsitek ti ale, eski son Minis osi ti al avek li? Mersi.

(laughter)

MR SPEAKER

Yes. Minis, Minis eski ou kapab adrese?

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mr Speaker, lo mon rikord se ki sa ansenyan, sa arsitek ti ale, me nou pa'n *relate* li avek sa Minis sa lepok pou le moman. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Naidu ou annan en kestyon? Mon a termin avek Onorab Naidu.

HON SATHYA NAIDU

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou delegasyon. Minis parey ou'n fer resorti, i annan bokou kompleksite ler i konsern konsepsyon sa proze, kestyon se eski ou dan en pozisyon ozordi pou donn nou en dele letan - en *timeframe* kan sa lekol pou ganny fer aköz en bon pe letan bann ansenyan, bann paran tou bann partener konsernen i ganny dir lekol pou

ganny fer – pou ganny fer pa'n kapab ganny fer pou bann rezon ki ozordi nou pe tande, so mon oule ganny en repons lo la. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis?

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker parey mon'n dir mon pa pou kapab la dan en pozisyon pou donn en lasirans. E ki nou pe fer la ozordi, nou annan en *working target*. E nou *working target* se osito la komans sa premyer faz – sa premye mwatye 2022 se refer sa negosyasyon. Refer sa negosyasyon pou nou kapab *secure* sa *loan*, ouswa an menm tan nou kapab osi eksplor lezot landrwa kot nou kapab ganny en *loan*.

E an menm tan si tou keksoz i mars byen ou ganny finansman, nou pe dir ki lafen 2023 nou pe targete ki nou ava kapab fer sa konstriksyon vin en realite. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Nou a pran en poz la. Nou a rebran travay lo kestyon 11er. Mersi.

(BREAK)

MR SPEAKER

Mersi. Kestyon swivan i ou Andy Labonte.

HON ANDY LABONTE

Mersi Mr Speaker. Minis mon kestyon i lir koumsa,

Minis eski ou kapab dir avek sa Lasanble si sa lotonomi ki bann lekòl in gannyen in konmans anmenn rezilta pozitiv dan laprantisaz bann zanfan e pe ed bann *Management Lekol*? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Labonte. Minis ou repons.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker donn lekòl lotonomi i en prosesis ki kontinyel. Lekòl piblik dan Sesel pa ankor vin otonom.

Me i annan serten responsabilite ki ti kot *headquarters* pe aprezan ganny transfer kot bann lekòl. Sa pe ganny fer par faz. Nou pa ankor konmans okenn levidans ki relye laprantisaz ek sa bann pasasyon responsabilite.

Sepandan lenformasyon ki serten *Management Lekol* pe donner lo serten zot responsabilite ki zot pe

gannyen, sa zot pe dir ki sa pe ede larg zot lanmen e i pe fer zot vin pli *accountable*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Nou ava pran kestyon siplemanter Onorab.

HON ANDY LABONTE

Mersi Minis pou ou larepons. Minis zis en pti leklersisman, eski sa i vedit ki ou Minister in fini finaliz zot kad delegasyon ki ti pou klerman etabli rol e responsabilite sa 3 parti prenan prensipal *Headquarters* Direksyon Lekòl e Konsey Lekòl?

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou repons.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Parey mon dir sa prosesis i en prosesis ki ganny fer par faz. Anmezir ki sa prosesis i ganny fer, anmezir ki serten responsabilite i ganny partaze avek lekòl nou gete nou evalye ki pe arive ki mannyer lekòl pe pran sa bann responsabilite.

Donk sa partaz responsabilite sa kad, kot nou partaz responsabilite, kot nou

pe tir laplipar bann responsabilite kot nou santi lekol ti kapab fer, me i ti kot *Headquarters*, sa i ankor pe ganny finalize.

E parey mon pe dir i pe fer par faz e nou pe evalye anmezir ki nou pe progrese. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Wi ou ava terminen Onorab Labonte.

HON ANDY LABONTE

Mersi Minis. Petet ou'n al en pe pli direk. Eski sa i vedir ki bann birokrasi in preski ganny eliminen net?

MR SPEAKER

Mersi. *Ok* Minis nou ava termin avek sa enn.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mr Speaker nou pou donn lekol en bon pe responsabilite pou zot fer. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you Onorab William ou kestyon.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon anvi demann avek Minis, fas a bann sityasyon e nou konman bann reprezantan

distrik ki pe *interface* avek sa bann lekol.

Mon anvi demann avek Minis pou sa manm piblik deor la, sa paran deor la, pou sa frer ek ser pou li konpran en pti pe sa letan nou pe dir sa lotonomi. Akoz ozordi tou dimoun pe rod lotonomi.

So mon ti ava kontan ou eksplik en pti pe pep Seselwa, letan ou pe dir donn lotonomi lekol, ki egzaktaman sa i pou vedir an plis ki lekol ozordi pa pe fer? Ki sa paran, sa sitwayen distrik i ava konpran poudir be vwala egzaktaman nou'n vote ki lekol konman responsabilite ki zot pou pran vizavi bann problem ki nou santi ozordi, petet i devret ganny adrese an nivo lokal. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. *Minister* repons *please*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker premyerman mon konmans koumsa; i enposib pou dimoun krwar ki lekol Leta pou otononm total. Sa konsep pa fer sans. Akoz? Dabor lekol i ganny en Bidze e parey nou ti pe koz lo la lot fwa letan nou ti pe koz lo tersyer, i annan serten gran laliny fonksyonman

lekol, fonksyonman ledikasyon Sesel ki sa i pou ganny etabli par Leta.

Me i annan sepandan bann keksoz senp. Mon ava donn en legzanp par egzanp. Oparavan en lekol dizon pou pran en group zanfan dan en lekol pou anmenn en vizit, zot ti bezwen rod laprouvasyon Minister Ledikasyon - *Headquarters*.

La nou pe dir sa kalite responsabilite, lekol i kapab pran dan li menm. I annan en tout en seri bann legzanp ki ou kapab donner la.

A ler aktyel la nou pe demann lekol pou fer enn sa bann desizyon zot menm. Par egzanp nou'n vwar ki'n arive pandan premye term lo size *COVID*, manner in enterfer avek laprantisaz.

Lekol pe demann ou pou fer en desizyon eski pou annan *end of term examination*? Nouvo filozofi ki nou pe dir zot. Zot *at school level* etidye sirkonstans, pran en desizyon. Pran en desizyon si zot krwar zot lekol i pare pou fer zot fer. Si zot krwar zot lekol pa pare pou fer, fer en keksoz me ki nou anvi finalman zot pou kapab donn en kontrandi paran lo sa peryod letan, ki manner zot zanfan in progrese. Ki zot zanfan in aprann.

I annan osi bann responsabilite par egzanp annandler si en lekol ti pou decide pou fer serten sanzman lo nivo lorganizasyon dan son laklas, i ti pou bezwen rod laprouvasyon avek *Headquarters*.

Nou pe dir ek lekol zot annan en lekip ki mwan mon anvi zot for. Mon anvi leko li for. Alor zot kapab servi zot lekip, zesyon, gouvrenans, bann *subject leaders*, fer sa bann desizyon *at school level*.

Donk sa i en pe sa konseps ki nou pe dir. Me parey mon'n dir lekol pa pou zanmen otonom total ki pou pran tou desizyon. Akoz taler en lekol i kapab dir ou koumsa mon pou fer mon zanfan mon lekol zis 3 semenn sa lannen. Enposib i pa pou zanmen kapab fer sa.

I annan bann gran liny ki sa i bezwen sorti toultan avek Direksyon Lekol ki sa i *Headquarters* Minister Ledikasyon konman en Polisi. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Samynadin.

HON KELLY SAMYNADIN

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou

delegasyon e tou dimoun a lekout.

Minis an Zilyet lannen pase letan ou ti vin reponn mon kestyon lo sanmenm sa size lotonomi, ou ti dir ki bann lekoul pou bezwen pran kontrol lo bann desizyon vizavi devlopman profesyonnel.

E sa trimes *School Improvement Programme* pli konn li konman (*SIP*) in re demare dan bann lekoul.

Pa sa komantr ki ou'n fer mon ti ava kontan konnen ki mannyer sa program pe ale depi son relansman, si Minister pe mazin revwar son fonksyonman itilite, oubyen si pou depan lo sak *management* leko respektivman lo lafason ki (*SIP*) i ganny enplimante? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Ou kestyon i ed mon elabor ankor en pe lo sa konsepsyon otomonm. Par egzanp gran Minister Ledikasyon, nou ankouraz tou lekoul pou fer devlopman profesyonnel. Sa i gran liny.

Lafason ki deza lekoul i dekortik sa gran liny, sa i pou depan lo bann *Management*

Lekoul. Me selman zot respekté sa gran liny annou ankouraz *professional development at school level*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis. Minis, baze lo larepons ki ou pe donner, kot i konsern *Management Lekoul* avek sa lotonomi ki nou ti ava vwar, mon ti ava kontan petet demann ou premyerman, petet i annan serten lekoul pa pe konpran ki zistans zot lotonomi i konmanse e kote ki fini.

E la mon pe koz sirtou parey kot i konsern zerans zot bann *staff teachers* li menm li. Eski Minis ou kapab petet sitye nou pou fer osi ki langazman ki zot in annan avek bann *Management Lekoul*, pou fer ki zot pou konnen premyerman ki zot annan pou zot fer?

E kot bann konsern i leve atraver zerans zot lekoul, ki *channel* ouswa parkour ki zot pe ale deza ale, pou kapab remet serten sityasyon akoz i annan lekoul menm la Minis ki i annan serten mankman *ok?* Mon pa pe - parey Port Glaud li menm li *actually* i annan aktivite atletik skoler nou napa

en *PE teacher*. *PE teacher* in ganny pran in al fer met dan laklas pou fer lekol.

So i bann keksoz koumsa ki nou ti ava kontan ki zistans, *how far* e ki kantite *involvement* Sekretarya Minister Ledikasyon i bezwen *involve* dan sa bann desizyon, en mannyer ki ler nou, nou zwenn avek bann sirtou *PTA*, nou konnen poudir avek *Council* lekol li menm, nou konnen ki mannyer nou al dan pros serten size ki mannyer nou *challenge* serten size. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab nou pe fer sa ki nou apel en *designation framework*. E ladan i detay an gro. Tou bann keksoz ki lekol i fer tou bann keksoz ki *Headquarters* i fer. Sa pe ganny finalize. E sa pe ganny partaze ek bann lekol.

I annan 3 seksyon ki'n ganny fer *so far*. I annan pou finans, planifikasyon pou o nivo laklas e avek resours imen.

Leko i konnen kwa ki son responsabilite e kwa ki responsabilite *Headquarters*. Sa i kler. Zot pou konn zot zistans ki mannyer zot pou fer.

Donk lekol letan sa *framework* pou'n fini ganny fer, en lekol pa pou kapab dir ou mon pa konnen si mon pe fer sa. Akoz i pou annan an ekrir.

E nou la ki nou pe fer a ler aktyel i annan en group sa group ki tonm nou apel *taskforce*, ki get bann *strategic priorities*. Zot pe aktyelman konsevwar en pti *action research* ki zot pou fer avek bann lekol.

Zot pou swazir 2 ou 3 lekol pou zot fer avek bann lekol pou nou gete anmezir ki sa bann ki nou pe dir *ok* lekol fer sa eski vre lekol i kapab fer sa. Akoz annandler parey ou pe dir serten responsabilite ki ou krwar lekol i kapab fer, me apre ou santi ki lekol i mank keksoz pou li fer sa.

Mwan konman Minis Ledikasyon mon pa zanmen abandonn lekol, akoz nou pou dir zot in otononm prezan - zanmen. Mon pou fer sir ki nou kontinyelman pe siport zot ver sa demars.

Akoz parey nou dir nou lentansyon se fer zot for, fer bann lekol for. Me pou fer sa arive nou bezwen enn ekip zot kot fodre donn *training*, nou pou donner e kot fodre donn sipor ekstra nou pou donner.

Donk parey mon pe dir i en *prosesis* e sa *prosesis* pa pou

pran lan. Ler akoz ou konnen in annan en bon pe letan ki lekol in depan lo *Headquarters* pou li fonksyonnen.

E mazorite bann *headteachers* ozordi zot in *operate* dan sa landrwa, kot zot ti pe ganny mon pa pou servi sa mo kontrole mon pa anvi servi sa mo. Me selman zot ti plito ganny dirize totalman par lafors *Headquarters*.

Be i pou pran zot en pe letan pou zot kapab *navigate* en pe zot tousel. Sa i imen. Donk vwala kot nou lekip *strategic priorities* pou antre pou fer sir ki donn zot sipor a tou moman. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Dernyen kestyon Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi. Bonzour byensir tou bann ansenyan ki annan sans ozordi pe swiv nou, bann ansyen ansenyan mon remerisi zot pou zot servis.

Mr Speaker Minis i koz lo sa size lotonomi, e mon osi mon ankor *still* en pti pe konfize lo ki egzaktman nou pe *mean* par lotonomi?

Minis lo en kote i dir nou lekol leta pou napa lotonomi, lo lot kote mon annan bann *statement* ki Minis in fer li

menm, kot pou ankouraz lotonomi kot in dir dan Nasyon ki a rankont sa ki li in dir dan Lasanble, e prezizeman relasyon kestyon ki'n ganny demande par en Manm sorti lo son kote latab.

So mon ti a kontan demann Minis si par egzantp en lekol i anvi fer *training* pou son bann *teachers*. Par egzantp dan *P1*, *P2* ou annan bokou *uncertificated teachers* ki pe travay.

Eski sa i pou vin enform kot li i pou ranforsi son lotonomi kot i pou decide pou li al fer *training* pou sa bann *teachers*?

Si par egzantp dan en lekol par egzantp an se ki konsern par egzantp *dental services*, i annan zis en *blanket decision* ki ganny fer pou retir *dental services* dan lekol.

Lo en pwennvi lotonomi bann lekol, eski bann lekol i ganny konsilte ler bann desizyon koumsa i ganny rebran?

So lo sa de pwen sey siteye nou ki mannyer Minister Ledikasyon li in zwe son rol pou *allow* bann lekol pou pran serten desizyon dan lespri lotonomi ki Minis pe sey eksplik nou, me ki mon pe vwar serten difikilte.

E mon konekte sa avek en pwen enportan. So en pwen kardinal lo lotonomi bann lekòl se sa Konsey pou bann *teachers*.

Eski i annan en Konsey pou bann *teachers* ki'n ganny formen e lekol bann manm ki pou lo sa Konsey pou bann *teachers* ki pou reprezant bann *teachers*?

Zisteman pou ranforsi lotonomi ki bann lekòl bann *teachers* i sipoze annan? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker mon ganny difikilte pou konpran akòz Onorab pe konfize, par en senp ka.

Parey nou'n dir, annou pran konsepsyon en lakour ; en ta zanfan mon'n gran, paran i dir ou koumsa ou kapab fer ou desizyon tousel ou'n gran la.

Me pa tou desizyon ki i pou fer. I pa pou kapab vini en zour - deside li menm bann pti sanz plas *toilet* avek lakwizin.

I annan serten limit ki i kapab fer, serten desizyon serten ki kapab fer serten keksoz ki kapab fer, tout an prenon kont bann gran liny. E

sa i senp o nivo lekòl. Nou pe dir avek lekòl, ler mon dir lekòl pa pou zanmen vin otonom total. Mon pa konpran akòz sa i en konsepsyon ki pa kler.

Lekòl napa larzan. Lekòl pa pou kapab deside mont *Kenya*, desann avek son kantite *teachers* ki i anvi. Premyerman i pou napa larzan.

Me ki lekòl i kapab dir nou, *at Headquarters level*, nou mank nou en serten kantite *teachers*, ki mannyer nou ganny sa bann *teachers* pou nou kapab fonksyonnen?

Nou antre an konsiltasyon *Headquarters* avek zesyon lekòl antre *Headquarters* i antre an diskisyon e la nou tonm dakòr lo en solisyon.

Donk i annan serten desizyon e parey mon'n dir letan *the Dimension Framework* pou'n pare. I pou an detay sa *Headquarters* sa nou ki fer, sa ler mon dir nou mon pe servi sa mo *Headquarters*. *Headquarters* sa lekòl nou pou ale koumsa.

Donk pou mo sa i pou en keksoz kler senp e i pou en zouti ki pou ed lekòl konpran dan ki direksyon li ki i pou ale ki bout ki son limit i ete e ki limit *Headquarters* i ete.

E ankor parey mon dir Mr Speaker dan en pwennvi lekòl, dan en pwennvi lekòl, mwan ki

pe *lead* Minister Ledikasyon mon osi fonksyonn parey en *researcher*.

I annan keksoz ki o debi ou dir sa i posibil. Me letan dan lapratik ou sey fer i pa posibil. Ou toultan kapab en zofisyè responsab Minister Ledikasyon en *researcher* i toultan kapab rekile - rekile e reget en desizyon, re evalye en desizyon e si fodre rebran en lot direksyon, i pran en direksyon. Sa i Ledikasyon i fonksyonn koumsa e mon krwar i pou toultan fonksyonn dan sa fason. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you. Point of order
Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Wi Mr Speaker par *Standing Orders* mon oule sey demann en klarifikasyon pou mwan koriz petet en *misapprehension* ki mwan mon'n gannnen.

Lannen pase mon annan la mon pe gete la en *statement* ki Minis ti fer avek nou an relasyon sa size lotonomi. E i ti dir ek nou koumsa ki i annan en *framework* ki'n ganny travay lo la ki 85poursan pare. E sa letan PS De Commarmond ki ti la.

La Minis in vin dir nou en lot keksoz ki la li konman en *researcher* i pe vwar ki sa pa posibil.

Me eski avan ou ti vin fer sa *statement* dan Lasanble, petet ti ava byen - aköz pou ziska la Lasanble pe al lo sa ki ou ti dir. Ou ki ti dir dan Lasanble, poudir sa *framework* in pare, tou dimoun in pare.

Se sa ki bann Manm pe demann ou sa kestyon. So eski pe dir nou poudir sa *statement* ki ou ti fer dan Lasanble sa letan i pa korek? Oubyen eski ou pe dir nou sa *framework* in pare ou pe al konmans enplimant li dan en proze pilot. Zis sey klarifye pou mwan aköz mon pe zis *apprehend* serten keksoz mon pa oule konfizyon avek bann *teachers* avek bann dimoun ki pe ekout nou.

MR SPEAKER

Onorab Pillay si mon konpran byen. *Point of order* i adrese pou Speaker, i pa adrese pou Minis. Pou Minis ou'n demann kestyon ki dapre la soz. Tan ki ou'n adres sa konman en *point of order*, mon ava dir ou Minis in donn son larepons lo ou kestyon e nou pou aksepte son larepons. Mersi. Nou ava pas lo kestyon swivan Onorab Kelly Samynadin. Ou'n fer ou *point*

of order Onorab Pillay. Onorab Samynadin. En lot *point of order*? Wi ale.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker, avek tou respe mon ti ava kontan ganny ou gidans.

MR SPEAKER

Wi.

HON SEBASTIEN PILLAY

En Manm ler i *raise* en *point of order* i koutim e mon krwar *Erskine May* mon pa konnen si ou'n lir en *Erskine May* i koz lo lafason ki en Parlman i fonksyonnen.

E si nou pou analiz *parliamentary practice* tou bann dokiman referans lo Parlman, i eksplik nou ki mannyer sa in ganny fer.

Mon bezwen eksplik ou e *substantiate* sa ki mon pe dir. E mon'n fer sa avek ou. Me ler mon fer sa ou pini mwan.

So mon ti ava kontan ganny ou gidans, eski mon annan drwa, eski mon annan drwa dan Lasanble kestyonn en Minis? Akoz rol en Minis dan Lasanble ler i vin reponn kestyon se pou li donn lenformasyon. E mon pe *press* li pran en *action*. Mon pe *press* en Minis pou aksyon. Napa nanryen mal ek sa.

So ou pa kapab zis antre dan milye e vin protez Minis pou li pa reponn kestyon.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay. *Point of order* i apre tou sa ki mon'n konpran dan lir *orders*, i adrese avek Speaker pou Lasanble.

Ou ti pe demann kestyon Minis, si ou'n adres en *point of order* se pou mwan reponn. Mersi. Onorab Samynadin ou kestyon.

HON KELLY SAMYNADIN

Mersi Mr Speaker. Mon kestyon i lir koumsa,

An vi ki i annan en mank formasyon dan lansennyman *special needs education* parmi popilasyon ansennyman dan Sesel e pou asire ki diverzans bann aprenan osi byen ki enklisivite i ganny pli byen enplimante, eski Minis responsab pour Ledikasyon i kapab eksplik Lasanble, premyerman, ki plan son Minister an sa ki konsern formasyon, pou asire ki sak etidyan, pe enport son kapasite entelektyel, i ganny ankadre?

E dezyenmman ki pou rol son Minister, ensi ki bann diferan parti prenan, dan sa demars an term sipor e resours pou asire ki nou bann lekol i

reisi kapab ede relev nivo nou bann etidyan? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis repons *please*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker kestyon Onorab pe demande ki Minister Ledikasyon pe fer pou pa kit okenn etidyan deryer?

Sa kestyon i relye direkteman avek travay PS Eulentin, nou travay larepons ansanm e mon ti ava kontan si ou permet mon les li reponn sa kestyon.

MR SPEAKER

Mersi wi Mrs Eulentin ou kapab reponn.

PS MERNA EULENTIN

Mr Speaker, *Leader* Lopozisyon, *Leader Government Business*, bann Manm Onorab tou dimoun a lekout ozordi bomaten bonzour.

En bonzour spesyal i al pou bann ansenyan ek bann etidyan e tou bann travayer Minister Ledikasyon.

Dabor i enportan note ki *module lo special needs* e lo *differentiation* i form parti dan *teacher training* program kot

SITE. Sa i ekip bann ansenyan avek labaz pou ankadre tou zanfan pe enport zot kapasite entelektyel.

Minister Ledikasyon atraver *Special Needs Unit* i deza pe donn bann formasyon a kour term bann ansenyan ki nou apel (*SENCO*) bann *Special Education Needs Coordinator* o nivo primer e segonder, pou asire ki zot annan serten bagaz tel ki delo zot konpetans o nivo lentervansyon pou bann zanfan avek bann difikilte laprantisaz.

Premye faz sa formasyon pou primer ek segonder, in terminen le 24 Mars 2022 e dezyenm faz pou konmanse dan dezyenm term lekol 2022.

Par kont nou rekonnet sa bann formasyon i pa sifizan e i merit en pe plis.

Se pou sa ki apartir 2023 atraver nou lenstitisyon (*SITE*) nou pe entrodwir en nouvo kour e sa se *Diploma in Special Education Needs*, kot bann kandida pou al o profon par rapor a bann bezwen partikilye bann zanfan.

Bann aplikan ki pou kalifye pou kapab bann etidyan ki'n konplet S5. Savedir bann ki'n sorti direkteman dan segonder. Bann kandida endependan e osi byen bann ansenyan ki ti ava voudre en

training ladan sirtou bann ki san en Diplonm.

Dan lenstans kot en ansenyan i deza annan en Diplonm e swete spesyaliz dan *Special Needs Education* o nivo Degre, atraver nou *training plan* ek Minister Ledikasyon nou pou eksplor posibilite anvoy zot aletranze vi ki lokalman sa kour pa egziste o nivo Degre.

I enportan note ki nou Minister nou anvi onor sa Polisi enkliziv date 2015 dan tou son totalite, alor bann evalyasyon nesese pe ganny entansifye pandan lannen 2022.

Lo nivo resours an zeneral Mr Speaker, Minister pe revwar kalite resours ki ganny distribye dan nou bann lekol. En legzersis in konmans fer pou vwar bann resours nou distribye dan lekol, sirtou bann liv ek kantite materyo ki Minister i distribye par lekol pandan trimes e pandan lannen.

E sa pe ganny fer anba direksyon stor letan zot fer zot *distribution analysis* e osi bann *consumption analysis*.

Sa legzersis pou enkli bann zofisye Minister priyorite stratezik, bann zofisye lyezou ki travay e bann lekol, bann *Subject Coordinators, Heads of Departments, Deputy Studies* ki pou fer rekomandasyon bann

resours ki pou relevan ek laprantisaz.

I pou nepli en legzersis ki zis *Headquarters* ki desid lo tou kalite resours apre distribye, i pou plito en prosesis collaborative bann desizyon kontinyel e byensir an lyen avek nou program skoler ki anba revizyon.

Avek nou nouvo plan stratezi, nou Minister pe promouvwar en ledikasyon modern kot nou pe viz annan plis resours *online*, ouswa sa ki nou apel bann *soft copies* kot *teachers* i ava kapab *download* e stor dan en *folder*.

Sa lannen nou pe anvizaze ki tou nivo primer P1 ziska P6 segonder S1 ziska S5 i annan en *projector* ek en *laptop* kot ansenyan i kapab minimiz lakantite kontak avek lakre ek tablo. Sa nou pe pran kont sirtou bann ansenyan ki annan bann problem medikal.

Tou sa avek bi moderniz nou sistenm ledikasyon ki enn nou priyorite stratezi. Nou rekonnèt par kont konman en Minister ki i annan en mankman bann resours spesyalize pou bann etidyan ek *special needs*.

Minister in fer li son devwar ki apartir Mars 2022 letan i fer rekizisyon pou bann resours lalis resours pou bann

etidyan *special needs* osi pou ganny enkli. Sa ti pe ganny fer zis pour Lekol Eksepsyonnel e la nou pe fer li pour nou bann lekol piblik primer e segonder, enkli an servan larzan bann diferan laliny Bidze.

I enportan osi pou note ki bann resours spesyalize i annan en pri ase releve ki vin avek. Par egzanp bann *specialized visual aids, specialized computer software and hardware* ki *increase mobility hearing, vision ek communication capacities*.

Se pou sa konman en Minister nou pe revwar en pti pe nou laliny Bidze, pou asire ki nou annan sifizaman larzan pou depans lo bann resours spesyalize, san ki i afekte bann lezot seksyon.

Donk nou anvi asir sa Lasanble ozordi bomaten ki apartir sa lannen nou swete ganny lamazorite bann lekipman pou nou bann zanfan *special needs*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Samynadin ou annan siplemanter?

HON KELLY SAMYNADIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Mr Speaker. Mersi PS Eulentin pou repons byen detaye. Me

selman mon ti ava kontan konnen, dan laplipar lekol nou annan bann zanfan ki pe swiv *Ministry Education* ki enkli bann ki *autistic*.

So parfwa i zis souvandfwa difisil pou bann *teachers* travay avek zot. E konpran zot konportman, akoz zot pa'n ganny sa formasyon pou zot kapab konpran ki mannyer zot fonksyonnen.

So an vi ki pa tou *teachers* ki ganny sa formasyon parey mon'n dir, sa formasyon adekwat pou kapab ankadre sa bann tel etidyan, mon ti ava kontan konnen, ou'n mansyonn ki pou tre byento pou annan sa *Diploma dan Special Needs Education*.

So mon ti ava kontan konnen si sa osi pou ganny enkli kot bann *teachers* pou ganny formen pou kapab travay avek bann etidyan ki *autistic*, oubyen bann lezot kondisyon similer pou ki zot osi zot pa reste deryer? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker i annan 3 group prensipal, ki pe poz an term bann etidyan ki otremman kapab.

I annan 3 group prensipal ki nou pe aranz nou lafors pou lemoman, e si byensir apre nou pou reget, parey mon dir nou fer bann keksoz par faz.

I annan *autism*, i annan *deaf* apre i annan bann etidyan ki i annan problem vizyel. Sa i sa 3 group ki nou pe donn en lanfaz - en priyorite lo la. akoz zot sa 3 pli gran group.

Me apre byensir nou pou fer sir akoz sa 3 group nou'n deza konmans bann diskisyon. E nou pou sey nou mye, pou nou kapab ekip zot, ekip zot laprantisaz.

Akoz ou konnen nou ti annan sa tandans ki si okenn ant sa 3 si etidyan ki tonm dan okenn sa 3 kategori i aparet kot Minister Ledikasyon, nou tant pou refer li avek Lekol Eksepsyonnel.

Be nou nouvo filozofi vwar keksoz ki sa bann etidyan i annan ki kapab ganny entegre dan Minister. Me se pou se la ki *mainstream* osi letan i koz *inclusivity* i fer provizyon pou bann etidyan otreman kapab dan sa 3 group.

Me selman parey mon pe dir i annan ki zot bann ka i plito sever e spesyalize, la byensir nou pou rod bann lezot alternativ. Nou rod bann swen spesyalize. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. kestyon pou Onorab Arissol.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou lekip. Bonzour tou bann Manm Lasanble. Bonzour tou dimoun ki pe ekout nou.

Mr Speaker mon ti ava kontan premyerman dir Minis avek Ms Eulentin mersi pou zot larepons.

Mon ti ava kontan retourn an relasyon avek bann ansenyan kot bann zanfan, kot Lekol Eksepsyonnel. Bann zanfan avek en abilite spesyal.

Mon ti ava kontan demann Minis ki dernyen fwa bann ansenyan ki travay kot Lekol Eksepsyonnel avek bann zanfan ki annan abilite spesyal, ti ganny en formasyon zisteman pou zot kapab ankadre zot lekor, pou zot ganny byen formen, pou asire ki sak etidyan pe enport son kapasite entelektyel e ganny ankadre byen dan sistenm ledikasyon. Sa mon premye kestyon.

Mon dezyenm kestyon mon ti ava kontan demann ou Minis an vi ki mon'n tann Ms Eulentin koz lekol segonder ki konpri S1, S2 si mon'n byen tann li, mon ti ava kontan demann zot, an relasyon avek

Lekol Eksepsyonnèl ki zot in koz lo la, ki arive avek bann zanfan Lekol Eksepsyonnèl ki'n ganny 16an, e ki *PTA* lekol pe demann zot pou sorti pou zot al *rehab*, me malerezman *rehab* pa ankor pare pou ankadre sa bann zanfan.

Dan menm laliny ki nou pe koze pou ki tou zanfan i ganny ankadre san eksepsyon pe enport son kapasite. Mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis repons.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab ou premye kestyon ou pe demann mwan ki dernyen fwa ki bann ansenyan ti ganny bann formasyon spesyalize.

Letan mon ti pran lofis, mon ti fer li mon devwar pou al kot Lekol Eksepsyonnèl, i en lekol ki mon'n al vizit li omwen 3 fwa depi ler mon'n pran lofis.

Bann ansenyan in partaz konman zot sagren. Zot sagren ki zot pa pe neserman ganny sa bann *training* ki zot ti ava voudre pou partaz avek zot bann zanfan.

E la dan nou plan stratezik, nou pe fer sir ki nou pa kit nou kontan dir annou pa

kit etidyan deryer. Mwan mon osi mon pou dir annou pa kit ansenyan deryer.

Akoz ansenyan i en lafors. E la mon profite pou salye travay ki pase kot Lekol Eksepsyonnèl.

Mr Speaker i en lekol ki *tough* pou en bon pe *teachers*. Me sa ki enteresan se ki *teachers* laba zot fonksyonnen. Pou fer sir ki sa bann zanfan zot osi zot ganny en *good deal*.

E anba sa parasol, mon pou *lead* en Minister ki fer sir ki sa bann ansenyan i ganny byen ankadre zot osi pou kapab donn bann etidyan *the best possible deal*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Mon pa'n realize poudir in terminen mersi. Enn i pa'n reponn. Minis. Ou kapab zis *ok* mersi.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

An se ki konsern bann etidyan ki ganny 16an la osi ti annan en pe brouyar. I ankor annan en pti pe brouyar. Me nou bezwen rod en laklerte. Akoz ti annan sa tandans ki ler bann etidyan i sorti kot Lekol Eksepsyonnèl i annan ki ganny transfer kot *VTC*.

Me pou enn de lannen, sa fasilite in ganny en pe abandonnen. La osi Minister

Ledikasyon an se moman la avek Minister Lafanmir, pe travay ansanm pou redonn sa sant en rezondet, koumsa nou ava kapab ankadre sa bann etidyan.

Me an plis ki sa, an plis ki sa *special needs* konmela i annan en lot let ki'n azoute dan bout i ti abitye (*SEN*) konmela i annan sa (*SEND*) kot *Special Education Needs and Disability*.

I en konsep ki nou pa pe get li par pti bout, nou pe reget li dan son totalite.

E mwan mon'n demann sa group dimoun dan Minister Ledikasyon ki ansarz *Special Education Needs and Disability* pou reget sa konsep dan son totalite e anzandre li byen dan sistenm ledikasyon Sesel.

E sa pe ganny fer a ler aktyel. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Klarifikasyon terminen Onorab Arissol wi.

HON SANDY ARISSOL

Mon ava terminen Mr Speaker. Mon ti ava kontan demann Minis an-a-tandan letan ou dir mon tousala pe ganny arive kot Minister Ledikasyon pou ankadre bann zanfan, ki arive avek bann zanfan letan nou pe koze la ki'n ganny 16an ki annan en

presyon par *PTA* Lekol Eksepsyonnel, pou zot ganny retire dan sa lekol, swa pou reste dan lakour, swa pou al kot *rehab* ki pa pe fonksyonnen, ki i arive ki garanti ou pe donn bann paran ki pe ekout nou bomaten avek zot zanfan ki'n ganny 16an dan Lekol Eksepsyonnel? Mersi bokou.

MR SPEAKER

Minis *yes* vitman.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker mon pou al get ler mon fini sa Lasanble la ozordi, demen bomaten mon pou pran kontak ek lekol nou pou al get sa sityasyon mannyer i ete e nou pou rod en solisyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Vidot kestyon.

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Minis zisteman lo sa pwen ki mon koleg Onorab Arissol in fer resorti. Aktyelman mwan mon'n ganny paran ki'n an kontak avek mwan ki'n dir poudir zot pe ganny dir pou zot zanfan reste se zot.

Savedir i paret mwan in fini dir zot ofisyelman poudir

zot bezwen kit zot zanfan se zot. E i annan paran ki annan bann konsern lo la.

Lot pwen Minis letan ou'n dir poudir bann lekol pli boner ou' dir pou ganny zot lotonomi serten nivo, mon pe get lo baz kot Lekol Eksepsyonnèl prezan.

Eski sa lekol li menm li baze lo bann konsern a plizyer repriz ki zot in met devan ki zot anvi keksoz i bouze, eski i annan deza ki Minister in fini dakor, pou donn zot serten lotonomi pou fer lo zot menm bann serten desizyon, oubyen swa zot bezwen toudmenm tout an depandan lo Minister Ledikasyon? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker sa ki pe arive la egzaktèman i tansyon lotonomi *versus* napa lotonomi - sa diskisyon. Sa diskisyon i en legzanp parfe kot ler nou koz lo lotonomi e pa lotonomi.

Par egzanp la Minis pe ganny demande ki pe arive ki annan ankor desizyon pe ganny fer, ou konpran? Sanmenm sa ki serten desizyon, en lekol pa pou kapab pran li tousel. I pa pou kapab pran li tousel.

Savedir sa konsepsyon ki leko i pou vin otonom, i annan en limit. E mon krwar si nou ti anvi kouronn sa, i sa diskisyon la ki nou pe fer.

Pou reponn spesifik, kestyon mwan personelman e la mon pe dir sensèman, mon pa'n zanmen ganny en paran ki'n dir mon ki son zanfan pe ganny demande pou kit Lekol Eksepsyonnèl.

Me sanmenm sa ki mon'n dir, mon pou al gete demen ler nou fini demen pandan sa semenn ki la, mon pou al kot Lekol Eksepsyonnèl mon pou al get egzaktèman ki pe arive ? Ki pe ganny dir paran e nou ansanm nou pou travay pou nou rod en bon solisyon. Akoz la pou lemoman dan mon lanmen la mon napa en solisyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Kestyon Onorab Monthy.

HON PHILIP MONTHY

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou delegasyon. En pti pe dan laliny lo kestyon siplemantèr Onorab Samynadin, Minis o moman aktyel ki nou pe koze la eski nou bann ansenyan zot annan sa abilite? Mon konnen

poudir i annan en formasyon aprofondi ki pou vini apre.

Me la o moman aktyel eski zot annan sa abilite pou kapab idantifye lo bann zanfan ki annan sa bann serten abilite, oubyen serten defayans pou an se ki konsern laprantisaz *ok*?

E lot keston osi dan sa formasyon ki zot pe al entrodwir, eski zot pou pran kont bann etidyan ki parey an *Francais* nou apel bann *surdoué* ki vreman *gifted* akoz zot osi zot annan bann *special needs* ki bezwen ganny *taken care of*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou keston. Bann ansenyan parey mon'n dir pa tou ki annan sa konpetans neserer pou travay avek sa bann etidyan.

Me sa ki enteresan a ler aktyel, se ki nou osi annan bann lezot travayer Minister Ledikasyon sirtou dan *Headquarters*, ki ede fer bann rode ki sa bann zanfan vreman zot mank, e ki mannyer zot kapab ganny ankadre. Nou pe vwar la nou pe vwar dan sa ler mon'n pran lofis i annan bann ka ki'n arive, par egzamp ou'n

vwar kot en paran i vini pou dikte pou met son zanfan Lekol Eksepsyonnel, e nou, nou pe dir annou fer bann evalyasyon.

Annou fer bann evalyasyon. E lekip ki fer evalyasyon annandler i dir otreman non ou zanfan i kapab ganny anzandre dan entegre dan lekol normal *mainstream*. Pa 'normal' - *mainstream*.

Donk i annan sa posibilite kot nou bann nou sistenm i kapab detekte fer evalyasyon detekte bann zanfan, e ed paran pou fer e swa. En swa sa pou gard li dan lekol eksepsyonnel, ouswa entegre li dan lekol *mainstream*.

Akoz? Akoz ou konnen nou pa ankor vwar dan Sesel kot en zanfan dizon ne aveg, e i vin dizon en Avoka. In annan serten i annan bokou an deor Sesel kot sa bann ka i arive.

Donk bann dimoun - ou konnen dan nou'n tant pou krwar si ou zanfan i annan en dezabilite dizon otreman kapab dan sa konteks aveg i pou al Lekol Eksepsyonnel. Nou anvi tir sa dan nou panse.

Me pou nou kapab tir sa nou bezwen ekip lekol *mainstream*, pou zot kapab ankadre sa bann etidyan. E sa ki nou pe fer. E erezman la konmela i annan bann zoli lesey ki pe fer i annan mon krwar

lekol Mont Fleuri segonder, ki pe - Plaisance ki pe akey enn bann etidyan dan sa ki tonm dan sa group ki nou pe koz lo la.

E nou pe osi, ou konnen i en nouvo konsepsyon pou nou, me selman i pa en posibilite.

E dezyèm kestasyon ou koz lo ki i arive avèk bann etidyan doue, bann etidyan doue byensir zot *special needs*.

E annandler sa ki nou pe dekouver la konmela i annan bann etidyan ki montre serten karakteristik otizm e zot doue - e zot doue en kantite.

So tousala se pa *training*. Mon rekonnèt ki *training* oparavan pa'n al dan sa direksyon. Me i pa tro tar. Dan Ledikasyon nanryen pa tro tar pou kapab redres sityasyon, e bouz dan en direksyon en pe plito enternasyonal. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Minis mon pou bezwen pas lo kestasyon swivan e sa se kestasyon Onorab Richard Labrosse.

HON RICHARD LABROSSE

Bonzour Minis ek ou delegasyon. Mersi Speaker. Bonzour mon bann koleg ki prezan. En bonzour spesyal

pou zabitan Plaisance ek bann ansenyan ek etidyan.

Minis kestasyon nimerò 20 i al swivan ;

Swivan rapò par paran e osi ansenyan konsènan sa lenfestasyon pizon kot lekol Plaisance Primer ek Segonder, eski Minis i kapab enform Lasanble, eski Minister in rikòrd okenn ka problem lasante ki zanfan ou ansenyan in ganyen an rezilta sa sityasyon? E ki progre travay pou elimin sa sityasyon? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestasyon. Mr Speaker letan mon ti pe prepar larepons sa kestasyon, mon ti fer sir ki mon ti telefonn seksyon resous imen. E mon ti demann zot avan mon vini avan mon pran lofis, ki ti sityasyon?

Eski ti annan okenn ansenyan ki'n met serten konplè devan, e mon ti ganny dir non napa.

Me mwan ofisyelman apre ki mwan mon'n pran lofis. Mon annan de ka. En ka dan primer eskiz mon i annan en ka dan primer e de ka dan segonder kot ansenyan in rapòte ki zot, zot

in ganny afekte par bann depouy bann pizon.

An se ki konsern bann etidyan, napa ka formel, me parey mon pe dir mwan ler mon'n pran lofis, mon'n deza ganny en let ki en tantin en zanfan lakres ki'n alert mwan ki son nyes i kapab pe soufer avek lefe pizon kot lakres Plaisance primer.

Sa lenfestasyon pizon i vremen en nwizans kot lekol e Minister Ledikasyon pe pran sa defi o serye.

Dezyenm repons Mr Speaker sa problemn pizon kot lekol parey mon'n dir i en vye zistwar e i en nwizans.

Minister Ledikasyon pe travay bann lezot *partners*. Prensipalman Minister Lanvironnman, pou rod en solisyon permanan. Mwan mon'n deza personnelman al vwar pou mwan menm ki danze sa lenfestasyon pe poze.

Mon pe osi envit kominote distrik pou ede dan sa demars. Akoz i resanble ki dan vakans bann pizon i imigre dan kominote, e ler lekol i konmanse zot retourn kot lekol. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Siplemanter Onorab Labrosse.

HON RICHARD LABROSSE

Mersi Minis pou ou larepons. Minis letan donnen ki ou'n dir ki napa, rapor ki'n ariv kot ou, me selman in ariv kot biro *MNA*.

La mon kestyon i, eski Minister Ledikasyon an se moman zot annan en Departman ki mon konnen dan bann lezot Minister zot annan ki apel *health and safety*, eski kot zot i annan en Departman kekfwa ki en pti pe pli, pli fasil kot ler i annan bann ka, parey pa zis pizon, me bann lezot ka ki konsern lekol an zeneral kot bann paran zot kapab vin devan pou zot anrezistre zot konplent?

E mon dezyenm kestyon ki pou swiv Minis, wi mon menm mwan mon'n ofisyelman al vizit lekol tou le de lekol primer ek segonder, fransman mon pou dir mon pa tro vremen satisfè ek bann keksoz ki mon'n vwar laba.

E avek konversasyon ki mon'n fer avek bann dimoun ki ansarz lekol osi, e an kondisyon sirtou ler nou pe koz lizyenn parmi bann pti manrmay, espesyalman la nou pe koz lo leta lakres.

E la osi Minis i pa en kestyon kekfwa en sizesyon kekfwa parey mon'n dir si zot annan bann zofisye *health and safety*, kekfwa ti ava bon osi

detanzaot zot ganny bann kominikasyon avek lekol kekwfa, nou pa ava ankor en lot kestyon dan Lasanble. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker mon kalifye en keksoz. Mon'n dir nou annan, mon pa'n dir mon pa'n ganny ka. Mon annan en ka primer, e de ka segonder ki'n raport avek mwan. Mon annan sa ka.

E apre pou zanfan mon dir i annan en let ki mon'n resevwar kot en tantin in ekrir lo lapar paran son nyes.

E mon senpatiz avek bann ansenyan ki pe eksprimen, akoz mwan ti annan enn ki ti pe koze avek mwan, ti pe dir mon sa se pizon ki'n fer li koumsa. E byensir mwan mon pou demann bann ansenyan pou zot ofisyelman fer zot konplent.

Dezyenm keksoz Mr Speaker nou annan nou en *Health and Safety Section* dan Minister Ledikasyon ki vreman aktiv.

E la mon pou dir mon pou salye osi menm ava mon, menm avan mon arive bann *health and safety officers* ti a pe fonksyon byen ek bann lekol

zot al kot bann lekol. Zot al kot lekol a nenport ki moman.

E si ozordi *COVID* dan lekol pa'n en katastrof, mon tir sapo ek sa tim *Health and Safety*. E osi byen avek bann *Management* Lekol ki'n kolabore pou met sa defi anba kontrol.

Donk *health and safety* i *visible* dan lekol - i *visible*. Ou konnen annan de ler mon pa konnen sa mon sagren. Letan annandler serten keksoz akoz nou al kot lekol. Nou al vizit lekol e nou al rod sa bann keksoz.

Ou konnen mon pa konnen e mwan mon'n fer mon anmenn tim ki ler nou ale annou koze dir nou ki pe arive, dir nou ki pe arive, koze.

Posibleman mon pa konnen, mon pa kapab doute petet akoz ki sa lafreyer petet ki bann ansenyan i annan parfwa zot pa oule dir laverite. Me nou dan en *monde* la kot zot problemm i enportan zot dir.

E zot problemm zot pa pou ganny okenn penalize pou dir laverite, sa ki pe pase kot zot lekol akoz i pou benefis personnel e osi benefis kominote ansenyan ek kominote zanfan.

Donk mon lans en lapel atraver sa sesyon Mr Speaker, pou demann lekol pou dir

laverite, koz byen, koz fran ek bann lekip Minister Ledikasyon ki pas kot zot.

Si fodre anmenn zot dan bann zwen kot personn pa'n anmennen dan bann kwen e zwen, anmennen. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Mon annan plizyer Manm ki'n lev lanmen mon pa pou kapab prn tou. alor mon pou fer en zizman, mon pou pran bann ki mon vwar i annan koneksyon avek Plaisance ki petet zot annan zanfan oubyen paran servi sa parol.

Alor mon ava pran Onorab Roucou.

HON MICHEL ROUCOU

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis PS e bonzour spesyal pou bann zabitan Mont Fleuri.

Minis apard ki Plaisance bann lekol dan distrik Plaisance ki pe ganny sa problem pizon. Si ou kapab dir nou an zeneral konbyen lekol pe ganny afekte avek sa lenfestasyon pizon?

E pare osi ou Minister ou'n dir poudir sa i en problem ki date pou bokou letan, eski i annan en plan ki oubyen kek provizyon ki zot in met an plas pou zot kapab *deal* avek sa sityasyon?

Akoz parey Onorab Labrosse pou lemoman ou'n dir poudir se ki ou'n ganny ou zis de dimoun ki'n apros ou. Konmsi ki nou ava evite dan lefitir ki annan plis zanfan i ganny afekte. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi, annou sey reste lo sityasyon lekol Plaisance silvouple. E Minis eski mon kapab demann ou pou ou fer klarifikasyon vit aköz mon annan plizyer Manm ki mon oule donn posibilite. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Mr Speaker i annan kot mon'n pase i annan de lekol an partikilye ki'n lev sa, i annan sa lekol Plaisance e Anse Boileau.

I annan bann travay ki bann dimoun in konmans fer, me ou konnen ler ou konmans fer en bor, me ou konnen ler ou fer en bor ou tir pizon en lot i anmenn en lot. I al en lot bor dan lekol menm, lekol i gran. I sorti dan en kwen i al dan en kwen.

Me sa ki mon pe dir ankor mon'n dir taler pli boner se ki Minister Ledikasyon ek Lanvironnman partikilye pe rod en solisyon pou sa problem. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Mon ava pran Onorab Cosgrow, akoz i reste Plaisance petet i annan koneksyon personnel.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Mersi pou rekonnet ki mon en zabitan Plaisance. Mr Speaker Minis dir nou ou'n dir ou'n *involve* Minister ou Minister avek Minister Lanvironnman. Me eski zot in osi *involve* Minister Lasante spesifikman *Public Health Authority* akoz sa sityasyon si i kontinyen ganny les ale i kapab *create* en *public health problem* dan sa bann lekòl sirtou dan lekòl Plaisance segonder primer

So eski zot *involve Public Health?* E eski si non eski *Public Health* i kapab al fer en vizit laba e petet si i annan nesosite teste bann dimoun pou gete ki kantite afekte bann zanfan ek bann travayer ki'n ganny afekte.

sS mon krwar *Public Health* osi i ganny met dan pa zis *health and safety officer*, me *Public Health Authority*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Cosgrow. Minis eski ou *involve Public Health please?*

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker parey mon'n dir i amann bann lezot Lazans prensipalman Minister Lanvironnman. I pa vedir osi nou pa'n enkli lezot.

Me *Public Health* mon konnen i okouran i ladan. I bezwen ladan definitivman. Akoz nou *health and safety officers* i annan gran koneksyon avek *Public Health*.

E parey mon pe dir letan nou ti pe *deal* avek *COVID* se ki sa de group ki ti vizib dan lekòl. Mersi Mr Speaker.

Mon pou azoute mon dir e nou pran sa konsey si zot pa ankor enkli nou ava fer ki *team work* i ava rod en solisyon. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, mwan mon anvi fer en propozisyon avek Minis, avek ou permisyon dan laform en kestasyon.

Minis parey ou konnen mon osi mon'n vizite sa lekòl e mon'n konsyan sa problem, e eski zot in mazinen pran kontak avek Clerk Lasanble Nasyonal e

Registrar Lakour Siprenm, akòz isi osi i annan sa problemm.

E i ti ava enteresan pou konnen, akòz ki Lakour Siprenm i ganny enfeste me Lasanble Nasyonal pa ganny *the right next door*, e kisisa ki Lakour Siprenm in fer pou an rey en problemm ki bokou pli pir ki problemm dan lekol Plaisance segonder.

Alor mon ti ava sizere Mr Speaker akòz mon'n promet avek *headteacher* ki mon pou pas sa mesaz. Nou ladministrasyon i en ladministrasyon ki trouv solisyon ki pa al vir otour problemm. mon ti ava sizere ki zot kapab pran kontak avek sa de lenstitisyon *and you might find that you find an answer*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis ou a adres sa *please*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mr Speaker mon pou pran sa sizesyon akòz mon konnen posibleman tim pa'n ariv sa zistans.

MR SPEAKER

Thank you. Onorab Vidot.

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon ti oule zis demann Minis letan mon'n ekout li dan son repons avek kestyon Onorab Labrosse, eskize si mwan mon pe ganny sa lenpresyon. Me mon santi petet i paret i annan lenformasyon ki pa pe vin kot ou Minister, ki sorti kot lekol Plaisance segonder oubyen lekol Plaisance primer espesyalman.

Akòz mon mazin tre byen i ti annan bann *issues* avan ou, ou antre. Minister ti deza okouran bann konsern ki paran in met a latansyon Minister Ledikasyon, an referans avek sa *issue* pizon. Akòz enn bann plis ki ti pe ganny afekte se kot lakres Plaisance primer. Wi kot lakres Plaisance primer.

Petet mon pe demande si i annan en problemm kominikasyon ant lekol avek Minister? Ki petet paran ki bezwen ekri ou, oubyen fanmir sa zanfan i bezwen ekri ou Minister ki lekol petet pa pe kominike.

Aprè ou'n lev sa *issue* konsernen petet pou bann *teachers* pou koze libreman. Petet Minister i bezwen revwar lapros ki mannyer i kapab apros lekol pou li ganny serten lenformasyon adisyonnèl ki *teachers* i ava santi zot pli konfortab pou zot kapab koze

libreman. Sa i detrw a sizesyon ki mon pe sey met devan.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Vidot. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon e refleksyon. Mr Speaker selman mon anvi azoute parey mon pe dir sa problem pizon lontan sa, i pa en zafer ki fek arive semenn pase.

E an plis ki sa mon'n demann ekspreski avan mon, ti napa ka mon pa'n gannyen. Savedir sa pa oule koze i pa fek yer swar.

Donk Mr Speaker, sa ki mon anvi dir. Lafreyer pou *teacher* koze, mon pa konnen si zot ankor per. Me selman mwan mon al tou avek tou mon nou tim, nou al pou nou rod parol pou koze.

So nou bezwen rode aköz, mwan mon krwar nou bezwen aköz e nou bezwen parey nou pe dir i pa vir otour sa problem. I annan en problem pizon kot lekol Plaisance e enn de lezot lekol ankor pe posibleman. E nou bezwen rod en solisyon pizon kot lekol. *Fullstop*. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Thank you. Minis mon ava pas lo kestyon swivan Onorab Desheila Bastienne ou kestyon nimerò 21.

HON DESHEILA BASTIENNE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis ek ou delegasyon. Mon kestyon i al koumsa, an vi ki tou le de lekol dan distrik Perseverance pe kontinyelman resevwar zanfan, e avek Lalwa *zoning* ki pe al vin anfors, e Mr Speaker eskize la in enport tipografi me pa 'paran' me 'ansenyant'.

Ansenyan i santi ki komansman lannen 2024, tou le de lekol pou fini depas limit lakantite zanfan dan bann laklas, e prenon kont ki deza serten laklas pe pran 30 etidyan, e tou le de lekol pe eksperyans problem vantilasyon ek *fungus*, mon kestyon premye kestyon,

Minis eski Minis i kapab konfirm avek Lasanble ki plan imedya ki son Minister pe mazin antreprann pou annan ase lespas pou soulaz sa sityasyon?

E dezyenm,

Ki pe arive avek sa morso later ki'n ganny dezinyen pou fer en lot lekol pou Ile Perseverance?

E trwazyenm,

Vi ki kot lekol primer napa en *fire drill compound*, ki provizyon ki pou ganny fer pou etabli en tel fasilite, kote, e dan ki dele letan ladministrasyon lekol i kapab ekspekte ganny sa fasilite? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker Minister Ledikasyon i okouran sa probleml lespas ki egziste kot lekol Perseverance primer.

Vizit e diskisyon neseler pe ganny fer avek direksyon lekol, lo mannyer lo meyer fason maksimiz lespas pou asir kontinite laprantisaz.

An se ki konsern propagasyon *fungus*, plan imedya, demann bann ansenyan pou ankouraz sirkilasyon ler, ouver bann lafnet otan ki posib.

Travay avek bann *cleaning agency* pou ki lemoman zot vwar *fungus*, ouswa bann tas mwazi, zot netway byen, zot kapab apre ki zot in netwaye, pas en kous lapentir apropiye.

E si pa kapab kontrole zot rod led imedyatman.

An se ki konsern sa bout later, pou fer en dezyenm lekol

Perseverance. Sa morso later i ti'n ganny dezinyen pou fer e dezyenm lekol Perseverance i ankor la, i annan en plan lekol ki'n fini ganny aprouve e demars pou rod finansman pe konmanse.

Trwazyenm kestyon, i konsern *fire drill compound* pou sa trwazyenm kestyon zofisye k iresponsab pou *health and safety* i travay vreman pros ek bann lekol ki osi enkli lekol Perseverance.

I annan de sit ki lekol i sipoze konnen. Enn i *carpark* kot lakres e lot i kot sa dezyenm baro *gate number 2*. I annan en pe letan ki lekol in deza ganny zot bann *sign board* ek bann plak, e nou pe demann zot pou azir an konsekans. Anba sa parasol lotonomi, mon pe demann bann lekol pou vin en pti pe pli proaktiv. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Bastienne ou annan siplemanter.

HON DESHEILA BASTIENNE

Wi Mr Speaker. Minis mersi pou ou larepons konsernan sa plan later e osi konsernan *fire drill compound*, mersi pou met nou okouran lo la.

Mon annan en sel kestyon Minis vi ki Perseverance pe kontinyen agrandi e byento pou annan plis zanfan atraver nouvo lakaz ki pe ganny fer. Eski ou Minister pe mazin lo kantmenm en striktir tanporer pou ede mentenir sa kont zanfan ki rekomande par laklas?

E mon lot kestyon i Mr Speaker an vi ki problem *fungus* i en problem ki pe ki bokou letablisman pe ganny afekte. Minis *still* zot pe mazin get lo kalite plan lenfrastriktir kot vantilasyon i konsernen, e osi kalite lapentir ki pou servi pou anpes sa problem a lavenir, sirtou kot lekol i konsernen? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa de kestyon. Byensir plan laklas tim planifikasyon i met azour bann diferan mouvman etidyan, mouvman zanfan. I pou annan letan lemoman in arive la pou lemoman parey mon pe dir pou lemoman nou pa ankor konmans koz lo ki pou arive 2024 lekol Perseverance la pou lemoman.

Me sa i en topik ki prezan i pe vin alarman nou pa pou kapab esper 2024 la, mon krwar nou devret konmans sa konversasyon egzaktman e nou ava konmans sa konversasyon. E nou ava rod parey nou pe dir, nou ava rod en solisyon pli apropiye.

E ankor la lo kote *fungus*, la lefe ki bann konstrikasyon lekol in bouz avek e nouvo lazans lenfrastriktir, mon panse ki laba i annan bann - mon konfidan - mon panse mon konfidan ki laba i annan bann *expert* ki pou kapab byen *advise* letan konstrikasyon pe ganny fer, letan osi bann lapentir pe ganny swazir, pou fer ki bann sityasyon *fungus* i ganny minimize.

Me en keksoz enportan Mr Speaker *fungus* fodre letan ou vwar li konmans vini, e sanmenm sa mon dir bann plan imedyat se netwaye. Netway li. Annou pa esper li ariv en ta apre pou al an deor kontrol. Senp netwayaz. Akoz mazorite lakour dan Sesel pa soufer avek *fungus*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Mon ava pran en siplemanter Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Minis mon kestyon i an relasyon avek kestyon Onorab Bastienne sirtou an sa ki konsern *overcrowding*, *zoning* e osi kestyon lotonomi ki nou'n koz lo la boner.

So pou nou sey *avoid overcrowding* eski Minister e ki la Lalwa *zoning* pe al sorti, eski Minister pe mazin petet donn lotonomi lekoul pou *deal* ek sa zafer *zoning*, pou ki bann lekoul i kapab pran sa desizyon lo zot menm, akoz konmela zot bezwen, zot dir ou petet ou annan en ka, me solman zot pa kapab donn en desizyon defini akoz zot bezwen mon krwar refer avek *headquarters*.

E si petet non, eski zot pou konsider bann kestyon kot i annan bann merit konmsi ki serye pou *deal* ek sa zafer *zoning*, ki nou *avoid* bann laklas *overcrowding*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker mon anvi en klarifikasyon. Napa Lalwa *Zoning* ki pe sorti, konmela *zoning* ki pou ganny enplimante, ki pe vini.

Lalwa *Zoning* i aktyelman an egzistans. *Zoning* i vedir Lalwa *Zoning* i vedir lekoul kot ou reste. E sa in la en bon pe letan, i date en bon pe lannen, lekoul kot ou reste.

Letan mon ti vin dan Lasanble ki mon ti dir nou pou revwar Lalwa *Zoning* pou gete si i ankor relevan. Savedir si i ankor relevan pou nou dir ek manrmay, etidyan, paran ou'n ne la ou ava lekoul la.

Sa ki nou ti dir nou pe demande. Donk Lalwa, zanfan sa Lalwa kot zanfan ou ne la, ou lekoul la i ankor la. Prezan nou ki nou pe dir i annan bann leksepsyon. I annan leksepsyon e nou'n vwar bann leksepsyon ki donnen ki mannyer i fer lekoul *overcrowded*.

Par egzanp lekoul Mont Fleuri i enn. Akoz bokou zanfan, bokou paran ti ava voudre les zanfan lekoul Mont Fleuri. E sa i ankonbre.

Me ki nou pe dir, ozordi lefe ki napa bokou novo lekoul ki pe konstri, nou pa pou kapab tous sa Lalwa. Me ki nou pou bezwen fer reget leksepsyon. Leksepsyon ki enportan gete pou fer ki dimoun pa abize letan zot pe rod leksepsyon. Akoz tou dimoun letan i anvi en leksepsyon i kree en maladi ki pa egziste i met lo son zanfan,

zis pou li kapab bouz son zanfan dan en lekòl kot i anvi, serten.

Me i annan serten bann ka ki *genuine* ki fer sans e ki nou ankadre. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Klarifikasyon vitman Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Yes Mr Speaker mersi. Minis zis en pti klarifikasyon, eski sa i kapab ganny anvoy lotonomi sa zafer *zoning* konmsi, eski sa par egzant lekòl Mont Fleuri, eski i kapab dir, konmsi *delegate* sa *power* ek mwan, mon ava decide dan lefitir, eski i posib?

MR SPEAKER

Thank you.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mr Speaker osi lontan, ki sa Lalwa i ete i parey i ete la ozordi, se Minister Ledikasyon ki pe pran sa desizyon. Me lekòl i ganny demande sa kestyon, eski ou annan plas pou sa etidyan. Lekòl i ganny demande sa kestyon.

E lekòl i dir wi oubyen non. Me si lekòl napa plas, napa bann forse ki ganny fer, akòz napa plas. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Bon nou ava pran ankòr en kestyon, menm si nou bezwen pronz sa peryod. *Next* Onorab Desheila Bastienne. Ou dezyenm kestyon.

HON DESHEILA BASTIENNE

Mersi Mr Speaker. mon kestyon i al koumsa ;

Avek en kapasite 600 etidyan dan Lekòl Primer distrik Ile Perseverance, e avek mankman ansenyan i kler ki laprantisaz in vin en gro problem, e *Management* Lekòl zot vwar zot pe *teach* zot osi e zot travay i kontinyen akimile. Eski Minis i kapab donn nou Lasanble en leklersisman lo sityasyon konsernan *qualified teachers* pou lavenir?

Dezyenm kwa ki fer ki deplizanpli i annan en mankman *teachers* kalifye dan bann lekòl? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou dezyenm kestyon. Mr Speaker nou plan pou *qualify teachers* pou lavenir i *comme* swivan.

Nou'n deza lans *Teachers Council* ki regulariz sa profesyon e ankouraz bann ansenyan pou devlop bann lentere personnel pou devlop zot profesyonnelman.

Nou'n devlop en *Teacher Development and Management Framework*, ki met sak ansenyan lo en nivo konpetans, e fer ki zot monte anmezir ki zot devlope.

Nou plan pou anvoy *teachers train (SITE) UniSey* ouswa menm aletranze pou ogmant zot leksperyans e klarifikasyon i kouran e azour.

Mon pe promot bann resanz lokal ant bann lekol, e pli enteresan se ki mon'n kapab ouver laport pou bann ansenyan dan lekol piblik e lekol prive partaz zot konesans e leksperyans e diskrit ansanm bann bon *practice*.

Mon pran sa lokazyon pou remersi bann lekol prive pou ouver zot laport avek bann ansenyan lekol piblik.

Nouvo *Management* Minister Ledikasyon i kontinyen pouse e anbelir sa filozofi '*Aspiring Teachers*' ki ankouraz bann etidyan S5 ki annan standar zwenn sa profesyon.

Mon kontinyen lans lapel pou plis etidyan ki pe *score* bann grad C ou plis dan *A Level*

pou zot vin zwenn ansenyan fer bann size spesyalize.

Dan program Minister Ledikasyon pou lansennyman mon pe demann lekol pou fer bann rezo profesyonnel *profesional networks* kot ansenyan i zwenn ansanm pou zot prop devlopman.

Bann ansenyan *Français* par egzanp in deza relans zot lasosyasyon a rezilta sa lapel.

Malerezman nou pou kontinyen depan lo lafors bann ansenyan etranze dan sistenm ledikasyon Sesel.

E erezman Sesel i atir ansenyan etranze pou vin *teach* isi kot nou. Anmezir ki sa sityasyon lemonn i amelyore nou pou osi konsider lesanz ansenyan aletranze si i posibil.

Nou pe deza ganny enn de nouvo pei zanmi k pe envit nou bann ansenyan, par egzanp *Sud Afrique, Norway, Malta, India*.

Dezyenm kestyon se ki konsern mankman bann *teacher* kalifye dan lekol. Kwa ki pe fer sa? Mr Speaker, an sennyman i en lafors ki bokou Minister e lorganizasyon i rode.

E ki ansenyan zot menm parfwa zot anvi bouz dan diferan direksyon, zis paret ansenyan parfwa i akeyir bann profesyonnel sorti dan bann lezot profesyon.

Nou annan bokou ansenyan ansyen ansenyan ki pe retourn dan Ledikasyon.

Mr Speaker, nou osi annan ansenyan ki pran retreat. Kestyon se ki mannyer nou retenir ansenyan dan lansennyman? Nou program ki nou'n met an plas se ki nou bezwen rekonpans ansenyan, an servan sa *Teacher Development and Management Framework* pou ki en ansenyan pa bezwen vwar li kit son laklas e vin en administrater par egzant pou li ganny bann benefis.

Nouvo Gouvernman i krwar dan sa filozofi e sa i ankouraz ou dan Ledikasyon. Nou konpany "Fer lekol for", pe demann nou pou tir latraksyon mon ti dir sa en pe taler tir latraksyon dan *Headquarters* e kit li kot lekol. Ki fer ki ansennyen pa bezwen vwar li transfer dan *Headquarters* pou li kapab zwe lezot rol, ki anmenn bann benefis finansyel.

Kit sa bann rol kot lekol, koumsa en ansenyan i a kapab kot son lekol depandan lo stati profesyonnel ki pou *attend*, i ava ganny sans ansennyen e zwe bann lezot rol.

Ozordi atraver sa antretyen dan Lasanble, mon pe demann bann lezot Minister

ki lorganizasyon pou evite tir ros dan nou miray.

Me deza bann Minis antre nou, nou pe konsilte kanmarad, letan en travayer dan sekter piblik i eksprim en lentere pou bouze. Nou esey nou mye pou pa destabiliz fonksyonman en lot Minister.

Konman Minis Ledikasyon, mon partisip aktivman dan bann diskisyon Gouvernman ki viz ver kreasyon bann *incentive* pou bann travayer.

E la mon rode ki mannyer ansennyen zot osi zot kapab benefisyé. Mon annan en sinyal pozitiv ki anmezir sityasyon ekonomik pei pou aranze, ansenyan pa pou ganny kit deryer.

Finalman nou pe travay ek tou Lazans nasyonal ki konpri bann lezot Minister e *MDAs* pou amelyor konteks lansennyman e laprantisaz, pou nou nobou kit nou ansenyan dan lekol e anpese zot dekouraze ouswa degoute. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Siplemanter Onorab Bastienne.

HON DESHEILA BASTIENNE

Mersi Mr Speaker. Minis mersi pou ou lafason ki ou'n eksplike ki mannyer ou pou

retenir ansenyan da profesyon Ledikasyon. Sa i ti pou vin mon dezyenm kestyon, me ou'n fini koz lo la, mersi.

Mon sel kestyon ki i reste se Minis vi ki *teaching load* kot lekol primer, an se moman i par lao 30 peryod par semenn.

E *Management* i santi ki i en pti pe bokou, eski ou Minister pe mazin met en pe *floating teachers* pou ede soulaz sa sityasyon pou lemoman? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou ava adrese *please*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab mon pe ganny sinyale la, avek *PS* ki li i an kontak direk avek bann *headteachers* lo sa size. I dir mon wi zot pe mazin sa.

Me annan de ler osi nou bezwen mazin menm bann *floating teachers* nou pa pe gannyen. Ou konnen nou mwan senserman en keksoz ki mon pa anvi fer, mon pa anvi ki nou akoz napa *teachers*, nou pran nenport ki dimoun nou met dan laklas. Mon pa anvi fer sa lerer.

Donk nou pou bezwen fer sir bann ansenyan ki nou *recruit*, bann dimoun ki nou'n

recruit pou travay avek nou zanfan i pas omwen serten *basic fitness*. Mon krwar Onorab i konpran Mr Speaker. Mon krwar i konpran ki mon pe sey anmennen. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Thank you. Mon ava pran kestyon Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon oule demann Minis mon kestyon tre senp. Akoz taler ler ou'n koz lo *VTC* e korperasyon ki annan ek ou Minister program *training* pour bann *teachers* pe travay ek bann zanfan ki otreman kapab, malgre ki mwan mon konsider *autism* en lot *subset* konpletman ki ou bezwen en lot *training* spesyalize, pou se bann paran ki bezwen swiv bann zanfan kot lekol ozordi.

Me Minis ki an responsab *VTC* ti vin dir nou dan Lasanble tou keksoz i *ok*. Apre ou, ou'n dir nou poudir i annan problem e zot bezwen rekonmans diskite apre kestyon ki Onorab Arissol in demann ou.

So mon ti ava kontan ki ou donn mon bann larepons konkret lo mon kestyon ki mon pe al demann ou.

Pou lemoman enn, eski ou Minister i annan en *training plan*? E eski nou kapab ganny en kopi sa *training plan* ki Minister Ledikasyon i annan pou bann *teachers*?

An relasyon avek *retention of teachers* ozordi bann *teachers* zot *package* e zot *Scheme of Service* i sipoze *up for review* dapre bann metodoloji e bann prensip dan Ledikasyon. Ki ou reponn ou konn tre byen.

An se moman an se ki konsern *long service allowance* bann *teachers* ki'n ariv 10an servis pa pe gannyen en *long services allowances* pou zot 10an servis zot pe ganny zis pou 5an servis. Bann ki'n ariv 20an servis zot pe ganny zis pou 15an servis. Bann ki'n ariv mm30an servis pe ganny zis pou 25an servis.

Ki ou Minister pe fer pou diskite avek Minister Finans zisteman pou *deal* avek sa sityasyon *long service allowance* pou bann *teachers*? Akoz si non ou pou bezwen promot bann *teachers* pou zot kapab ganny en benefis adisyonnèl ki zot *Scheme of Service* pa pe met zot pou gannyen.

Prezan anlany avek sa sityasyon *training* ouswa bann *teachers*, mon okouran ki

(*SITE*) in pran en bon *intake* en bon *cohort* bann etidyan.

Ki kalite relasyon ki pe ganny mentenir ant (*SITE*) e Minister Ledikasyon pou asire ki lakantite etidyan ki antre dan (*SITE*) pou swiv program *training* pou vin *teachers*, zot kapab konplet sa program. I annan en *mentoring programme* ki met an plas pou sipòrt sa bann zenn pou zot kapab vin bann ansenyan kalifye, akoz realite i se ki bokou i *drop out* avan ki zot kapab fini zot *training* dan ledikasyon.

E an pasan Minis ti annan en ansyen ansenyan i dir mon *remind* ou lo nivo primer *P1, P2* apard ki sa *training* ki ti pe ganny donnen par pou serten *teachers*, lamazorite *teachers* ti annan en bon pe *teacher* anfe - pa lamazorite en bon pe *teachers* ki *uncertified* lo nivo *P1 P2*.

So eski ou okouran e ki ou Minister pe fer pou adres sa sityasyon? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker nou kapab fer Onorab ganny en *training plan*. E parey mon dir taler *training plan* nou

plan i kouran i pe dir sa. I evolye anmezir bann nouvo demann i arive. E nou sey fer sir ki nou aziste bann plan *accordingly*.

Onorab in demann detrwa keston lo *long service*. Lefe ki *Scheme of Service* nou ti'n ganny dir pou lemoman baze lo konteks finansyel pei pou sispann bann *Scheme of Services*, bann diskisyon lo *Scheme of Service* pa pe pran plas.

La pou ler aktyel mon pa pe koz lo *Scheme of Service* pou lemoman an term direktman *value, value* an term sa i ava ganny sa, me nou pe koz petet bann ki bann diferan *incentives* ki nou kapab konmans, fer pou ki *teachers* i ankouraze, *teachers* i benefisyé.

Ki mon pe dir lo *Long Service* bann ki annan direktman pou fer ek larzan i pa en diskisyon la direktman la lo latab. Me selman bann lezot *incentive* ki pa finansyel i lo latab ki nou pe koz lo la.

I annan serten endirektman bann benefis finansyel ki nou pe koze; par egzantp mwan mon pe *advocate* e mon'n deza dir sa dan Lasanble, mon *advocate* ki si dizon i ti annan en larzan ki ti'n ganny met an plas pou en dizon en *expatriate* i vin - e sa

expatriate pa ankor ariv dan pei, e lezot *teachers* pe dir be les nou degaz lasasen. Byensir zot devret ganny pe rekonpanse pou sa degaz lasasen ki zot pe fer.

E sak lekol i deside baze lo bann *teaching load*, baze lo ki mannyer *staff* i ete dan zot lekol.

Onorab in fer propozisyon (*SITE*) avek *Headquarters (SITE)* i osi i pe debourye pou kapab anmenn ansenyan dan lekol. Me fodre byen dir pa neserman zot ganny sa group ansenyan ki zot ti ava voudre gannyen.

E i annan bann konversasyon ki zot fer avek mwan, zot dir mwan ki petet i annan ki ou ti pe mazin pou *train* zot dan 4an zot pou pran en pe plis letan pou *train*, 4an i ganny drwa pase. Me sa ki zot gannyen wi (*SITE*) i sey son mye pou kapab retenir.

E byensir la parey mon'n dir nou annan sa *strategic priorities* kot *teaching* i form par dan sa *strategic priorities, (SITE)* avek *Headquarters*, i annan bann konversasyon ki mon'n konmans sanze mwan personelman mon'n konmans ek sanze avek nouvo Direkter (*SITE*) pou nou kapab vwar dan ki direksyon nou kapab bouz lansennyman dan Sesel, e fer

sir ki nou ganny sa bann ansenyan ki nou merite pou nou bann zanfan.

E Mr Speaker toultan *retraining* e *refresher* pou osi bezwen lo program. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Ou ava terminen silvouple Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi bokou. Mr Speaker mwan mon oule met en pwen devan Minis ki ou konversasyon, ou analiz ou pe baz en kantite keksoz lo segonder. Ler ou koz *teachers expatriate* ou pe koz mwan lamazorite ka segonder ki pe ganny degaz lasasen.

Mon kestyon pou ou sete pou get li dan en pwennvi zeneral e osi konsider sa ki pe pase dan bann lekol primer. Zis pandan sa lannen i annan 4 *teachers* ki'n arete lekol Anse Etoile tousel.

E si nou pran dan lezot lekol 2 *teacher* par lekol i fer 46 *teacher* ki pe sorti. E sa i en problem serye.

So mon ti ava enplor Minis pou pran sa serye, aköz i annan bokou konsern parmi bann *teachers* e parmi bann *headteachers* ki petet ti ava neser ki ou annan bann

enteraksyon avek bann responsab lekol.

Akoz se bann *teachers* menm ki oule *voice out* bann konsern ki zot annan. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Minis oule adres sa?

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Wi Mr Speaker mon oule adres sa. Onorab mon ava fer li okouran ki *teacher expatriate* in antre dan primer - i annan en kantite zot dan primer. E i annan ki byensir zot kontra in fini ki pa pe renouvle. Donk Minis Ledikasyon ozordi i okouran egzaktaman ki pe pase dan lekol primer.

An term bann *teaching loads* sa nou konnen nou okouran e se sa rezon, se sa rezon prensipal ki mwan mon ti fer linisyativ pou lans en *Teachers Voice Initiative*, ki nou pe al zwenn ankor dan enn ou de semenn nou pe al zwenn.

Pou nou kontinyen demann kestyon, e rod solisyon pou bann problem ki pase kot lekol da laklas.

Donk azour avek lekol Mr Speaker Minister Ledikasyon i vremen azour ki pase kot lekol e defi bann lekol Minister Ledikasyon i okouran total. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you. Mon ava pran kestyon Onorab Uranie.

HON ROCKY URANIE

Mersi Mr Speaker. Minis mon'n en ansenyan parey ou menm pou plizyer lannen.

E mon'n vwar ki difikilte pou *teach* sirtou ler pou *differentiating teaching*. Kantite resours ki ou bezwen prepare. Kantite letan ki ou bezwen donner, dan lekol li menm ou pa gannyen sa letan. E finalman tousala i bezwen al ganny fer kot lakour.

E ler i ariv *weekend* sirtou en Sanmdi ou vwar konman en ansenyan ou annan ou lakour okipe bomaten e apre midi ler ou kanmarad pe al get foutbol, ou, ou bezwen vwar ou pe asize pe fer preparasyon leson avek *resources*. E sa i kontinyen Dimans.

So sa petet enn bann rezon ki fer ki vreman fer li -

MR SPEAKER

Avans lo kestyon Onorab Uranie silvouple.

HON ROCKY URANIE

So mon kestyon Minis, ki *ratio* ki ganny konsidere normal ki etidyan dan en laklas?

E mon lot kestyon ler bann ansenyan pe *exit* mon prezimen zot fer *exit interview*. Eski zot pran an konsiderasyon bann rekomandasyon ki sa bann ansenyan i met devan Minister?

MR SPEAKER

Mersi. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab ki en ansyen ansenyan pou demann sa kestyon.

Mr Speaker Onorab pe demann mwan ki *ratio* ki mon konsider konman en bon *ratio*?

E in konmans par dir nou ki i ti en in donn nou en zoli parkour. Mon ti pou espekte i donn mwan sa *ratio advise* Minis *this is a good ratio* baze lo mon leksperyans. Mon ti pou'n fantastik ek sa desizyon.

Me dan labsans sa nou konsider dan konteks Sesel, nou konsider enn, et ansenyan dan laklas - nou ti ava voudre en ansenyan par 15 zanfan. Me dan Sesel i pa pou posib. Nou pa kapab er keksoz pa posib. So enn a 30 i rezonnab.

E byensir *exit interview* i ganny fer, me solman malerezman annandler pa tou kou ki en ansenyan i dir laverite, aköz i pe arete.

E annan de ler Mr Speaker nou konn kler ansenyan i ganny atrakte e mon'n dir lo konmansman i ganny atrakte an deor. Mwan senserman mon pou dir, larzan i pa neserman rezon prensipal akoz ansenyan i kit profesyon. Akoz sa group ansenyan ki mon *deal* avek mon pa vwar zot, zot santre zot lanmour lo larzan.

Me byensir larzan ti ava neser pou donn zot pou zot konfortab, pou zot konfortab dan tou konteks. *Exit interview* i ganny fer. Lekol Mr Speaker tou bann Onorab i konn sityasyon lekol i difisil. Konteks laprantisaz i difisil e mwan mon'n vin zwenn en Minister difisil kot etidyan pa neserman pe rann lavi *teachers* fasil.

Onorab mon krwar ou pou bezwen si ou pa dakor ek mon lo sa topik ou pa ti en ansenyan.

Donk i kler poudir i annan bann lezot faktor. Donk rezourd problem *teachers* pa pou responsab zis Minister Ledikasyon. Rezourd problem *teachers* pou fer ki *teachers* i ganny atrakte sa profesyon, pou bezwen re osi lakominote ki manner lakominote i ankadre zanfan pou fer ki ler zanfan i vin kot lekol osi, lakour lakominote ler mon dir lakour mon pa pe

dir lakour - *court* mon pe dir lakour se nou. Ki manner se nou i ankadre zanfan, ki manner i prepar zanfan pou vin kot lekol. Tousala i bann karakteristik ki fer en ansenyan degoute ale.

So akoz en bon pe letan dimoun i tande poudir en ansenyan i kite, zot krwar sa ansenyan in ganny maltrete Minister Ledikasyon. En fo konsep.

Ler en ansenyan i kite, i annan bokou keksoz, byensir i annan ansenyan ki kite akoz lasante. I annan ansenyan ki kite akoz dan son kominote ansenyan li menm li i pa kapab fonksyonnen.

I annan ansenyan i kite mon pou servi sa lekspresyon ki zot dir zanfan i terib, zot pa kapab ek zanfan. Tousala i bann keksoz.

Alors nou, nou pa kapab dir Minister Ledikasyon ki i pe per, pou kapab rezourd problem lansennyman. Nou bezwen rode ansanm k i solisyon nasyonal nou kapab anmennen pou fer ki konteks laprantisaz konteks lansennyman i amelyore i sanze e i vin pli meyer pou en dimoun partisipe e fonksyonnen. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Kestyon Onorab Ernesta.

HON PAUL ERNESTA

Mersi Mr Speaker. minis bonn apre midi. Mr Speaker, bann koleg Onorab bonn apre midi.

Minis i annan serten konsern ki'n met devan mon par serten bann *teachers* ki pe fer zot *Diploma*, sirtou kot zot annan laklas zot bezwen pran avek sa *work load*, avek zot laklas zot bezwen fer zot menm.

Eski i annan serten negosyasyon ki'n ganny fer avek sa bann *teachers* etidyan, pou permet zot kapab fer zot travay ki ava soulaz zot avek sa *work load* ki i annan? Enn.

Apre dezyenmman i annan bann *teachers* osi ki anvi fer zot Premye Degre ou menm fer zot *Masters*. Ki plan Minister i annan pou ankouraz sa bann *teacher* pou swiv zot letid? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Yes Minis si ou'n pare, nou ava sey al vit silvouple.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab *teacher load* mwan plizyer repriz letan mon'n koz

ek *headteachers*. Letan nou bann tim pe al dan lekol nou pe dir avek bann lekol rod bann keksoz alternativ. Rod bann metod ki alternativ.

Par egzanzp mon ava donn ou en metod ki mon pe *advocate*. Mon pe demann bann dimoun, lekel ki'n dir nou fodre toultan ou annan ou 7 matematik, 7 *Anglais*, 7 *Francais* sa 7 kot i sorti? Sa i en *figure* ki nou kapab zwe avek i bann i annan bokou *variables* ki nou kapab zwe avek.

Mon dan en faz la kot mon pe okip bann dimoun *internally* e osi byen ki an deor, pou fer zot konpran poudir i annan serten keksoz ki nou kapab zwe avek bann *variables* ki nou kapab sanze, e sa i riske anmenn en pe bann solisyon ki nou pa ti pe mazine, dakor.

I annan en etidyan dizon mon ava donn ou en legzanp klasik, en etidyan ki pe al fer *IGCSE extended* e en etidyan li ki pa pe al fer dizon en *IGCSE*, son ekspoze ek sa size i menm kantite. En problem la, en problem. Sa i pa *equal* sa. Nou tou tro bokou dimoun i koz a *equal* - pa *equal* sa!

Ou konnen nou bezwen re vwar tou sa bann keksoz. Nou'n pri. Mwan mon santi annan de ler nou'n pri dan serten ankadreman. Nou pou

bezwen kapab sorti letan nou dir okenn sorti en kou dan sa ankadreman, annou sey reflexir an deor sa bwat ki nou ladan. E sa i posib pou dan ledikasyon nou kapab fer li.

E parey mon pe dir ou nou bezwen fer li avek konsyans ki nou pe fer. Nou bezwen fer li avek konprenezon.

Mon'n en pe emosyonnel lo sa size, mon'n bliy ou dernyen kestyon. Eski ou kapab repete Mr Speaker *please?*

MR SPEAKER

Wi zis rezimen vitman *please.*

HON PAUL ERNESTA

Minister mon ti senpleman pe demann ou i annan bann *teachers* ki anvi pourswiv zot ledikasyon *First Degree* e lo nivo *Masters* ki plan Minister i annan pou ankouraz zot kapab pourswiv zot letid? Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. dan enn larepons mon ti dir nou kontinyen ankouraz bann letid bann ansenyan pou fer zot pou al (*SITE*) *UniSey* e menm aletranze si i neseler.

Me annan de ler osi nou bezwen realize ki kalite formasyon ki en ansenyan i bezwen. Annandler i kapab, pa neselerman *the First Degree* ki pou reponn son kestyon, konpran mwan.

Me *First Degree* wi i annan bokou ansenyan e demann sa *First Degree* akoz, akoz sa *First Degree* i tir zot lo en kad finansyel ki met zot lo en lot kad finansyel, sa ki zot pe rod sa *First Degree*.

Me mwan pou mon i pa bann *First Degree it's about* ki konpetans en *teacher* i bezwen neseler e ki mannyer nou *fully* sa konpetans e apre byensir an servan (*RPL*) *Recommission of Prior Learning* nou kapab dir be *ok* nou kapab met ou lo en kad lo en *framework the ANCHOR Framework*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Mon be zwen termin la lo sa kestyon. Mon pou demann Minis pou rezwenn nou 2er en kar pou nou kontinyen avek ankor kestyon. Mersi. E nou ava pran poz.

(BREAK)

MR SPEAKER

Bonn apre midi tou dimoun. Prosen kestyon i pou Onorab Egbert Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Ankor enn fwa, bonn apre midi Minis, *PS* avek ou delegasyon. Kestyon i lir *comme* swivan: -

Eski Minis i kapab dir ek sa Lasanble konbyen lekol Leta ki an se moman pa kapab ouver *full capacity* pou rezon defayans kantite meb dan laklas?

Ki plan Minister pou adres sa konsern, an vi larzan ti'n ganny *allocate* dan Bidze pou kwa ki'n anpes sa ganny delivre? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis repons *please*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker, tou lekol pe fonksyonnen son *full* kapasite depi le 14 Mars. Donk bann pwen ki pe ganny adrese dan sa kestyon in rezourd.

Sepandan mon profite pou raporte, ki Minister Ledikasyon ti resevwar son bann meb, ver lafen Fevriye. E de la bann lekol, pe ganny furni zot meb parey zot ti'n *order* inisyman.

Apre ki sa premye *round* distribisyon pou'n ganny fer, lekip ki pe ansar sa loperasyon, pou reevalye

sityasyon dan bann lekol. E konplimant bann mankman.

Nou ti osi remarke ki serten lekol ti pe demann en pe an tro. E nou'n donn zot lakantite ki zot bezwen, pou fonksyonnen aktyelman. Okenn stokaz pou ganny fer kot *Headquarters* me pa dan lekol. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab, ou siplemanter silvouple.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Minis pou ou larepons. Minis premyerman mon ti a kontan petet demann ou, e koman en lasirans osi, eski sa ki ou'n dir nou la se ki, tou lekol ki ti annan sa bann mankman, pe resevwar ouswa in fini resevwar sa bann meb ki annan mankman?

Dezyenman Minis, mon ti a kontan, demann ou. An term prosedir ladministrasyon, an vi ki boner nou'n koz en pe lo lotonomi, baze lo bann rekomandasyon ki bann lekol ki i soumet avek Minister, baze lo zot bann demann kot i konsern meb ek sez, meb.

Eski ou poudir nou poudir, zot satisfè ki sa bann prosedir pe ganny swiv? Sa i enn.

Dezyenmman Minis, ou ti fer - ouswa Minister Ledikasyon, ti mont lo televizyon ti pe koz enn pti gin lo bann defi ki atase, ki fer ki in annan serten movez disiplinen par serten etidyan kot i konsern zot bann zot bann meb.

Ki Minister pe pran, ki lapant zot pou pran, pou kapab adres sa sityasyon, pou fer ki, sa bann lensidan parey, i pa kontinyen ganny repete e ki ler i annan bann vandaliz ki arive, e osi i annan en reperkisyon ki vini, ki retonbe lo lekol?

E dernyen Mr Speaker, eski Minister, ler ou'n dir, ou'n fer vini zot lo, zot annan en pti stok a kote. Si an ka i annan bann lensidan ki arive, ki an deor kontrol akoz, meb i kapab arive i kase, pou zot kapab annan ranplasman ase vitman pou fer ki napa okenn lenteripsyon dan laprantisaz sa bann zanfan dan lekol? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Mr Speaker parey mon'n dir, bann lekol an se moman la, lefe ki nou'n ganny nou bann meb ki nou ti'n *order*, bann lekol pe resevwar zot *order*, parey zot ti'n demande,

inisyalman. Sak lekol ti ganny sans poudir konbyen zot bezwen. Sa i enkli pour zanfan e pou ansennyan zot pe ganny li parey zot ti'n *order* inisyalman.

E i vre ki i annan bann lekol, pe demann an plis. Me nou, nou pe koz lo inisyalman. E dezyenm *round* ki nou pou fer, nou pou gete si zot bezwen ankor siplemanter, e nou pou, nou pou aziste.

Eski bann prosedir pe ganny swiv? Zeneralman wi, bann prosedir pe ganny swiv, bann prosedir kot i ganny, i rod, i demann meb, pe ganny swiv. Me i annandler ki annan lekol, parfwa, ki fer zot demann en pti pe tar. Enn pti pe tar, me zeneralman bann lekol pe swiv zot bann prosedir.

An se ki konsern disiplin, ver disiplin an relasyon avek proteksyon bann meb. Ankor sa bann, sa bann legzanp koumsa la, i sa bann legzanp kot nou koz, kot lotonomi i antre dan en rol la. Pa fodre, *Headquarters* i dir ki manner pour respekte meb.

San lekol, i bann keksoz ki lekol i kapab, adrese zot menm. E ki bann kalite sanksyon petet si nou vwar vandalizm, i annan kot lekol. Ki bann sanksyon ki bann zanfan i kapab gannyen. Si i annan bann vandalizm, ki

fer ekspre? Alor la i kapab sa i en keksoz lekòl.

Me nou selman, nou Minister Ledikasyon, byensir an se ki konsèrn bann konsekans bann aksyon disiplin, sa i annan bann Kod Kondwit ki lekòl i kapab swiv. E zot pa kapab al an ekse byensir, zot bezwen reste dan laliny. Dan laliny ki anliny avek sa ki *Headquarters* in etabli. E osi byensir, Lalwa Sesel i etabli an term pinisyon.

E stok parey mon'n dir, stok i pou ganny stok kot *Headquarters* akòz la pou lemoman, nou pa dan en pozisyon pou donn lekòl bann stok.

I pou pli fasil, i ganny kontrole dan *Headquarters*, e la nou kapab fer distribisyon. akòz nou'n vwar en keksoz letan bann meb ti arive. Letan bann meb ti arive, lefe ki bann dimoun, bann *teachers*, pa bann *teachers*, bann *Management* Lekòl, i annan ki ti santi i annan meb pe vini. E i annan bann demann ki nou ti vwar, ti en pe an ekse.

Bann demann an plis ki ti vini. Me sa ki mon anvì dir osi la dan sa konteks, ki letan nou ti'n deklanse pou nou komanse. I enteresan pou vwar, menm si i annan lekòl ki ti pe eksprimen,

mon pa kapab ouver akòz i mankman meb *and so and so*.

Me apre en sel kou, PS ti entervenir, ti koz avek bann direksyon bann lekòl. E nou ti vwar serten bann lekòl, ti fer bann demars pou zot kapab komanse. Akòz ti annan sa lanvi annou komanse. Annou komanse. Ou ti vwar bann lekòl ki ti al demann prete bann sant kominoter, osi byen ki ti al pret ek serten legliz.

E la pour nou sa ti ankourazan. Akòz lekòl ti pe rod en solisyon, pou zot osi komanse. Pour nou sa pa ti en moman, pou nou selebre okenn mankman. Me ti en letan, kot mon ti vwar lafors lekòl pe solider avek zot kominote. E kominote pe solider avek lekòl, pou nou kapab komanse. Akòz dimoun ti'n anvì komans lekòl.

E la mon pe koz dan sa semenn ki presid avan 15 Mars. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Kestyon Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi. Mon ti a kontan demann Minis. Eski ou'n - ou Minister *I mean* ou annan bann zofisye ki'n pandan plizyer lannen ki sipoze pe travay avek sa prosedir donn meb, bann

resours bann lekòl, eski ou'n regarde si i annan okenn lekòl ki'n eksprim konsèrn, lo kalite meb ki zot in gannyan an relasyon avek grander e groser etidyan, ki pe servi sa bann meb? Akoz sa ki mwan mon'n tande, i se ki i annan sityasyon kot sa bann meb i vremen ptipti.

E ki i difisil pou zanfan asiz ladan, e si zanfan pa konfortab dan sa ki i pe servi, dan sa meb ki i pe servi, byensir pou annan en lenpak lo li pou li kapab konsantre dan son laprantisaz.

E eski ou Minister in osi regard, dan sa size kot plizyer ansenyan eksprim konsèrn, ki zot pe bezwen zot menm zot *provide* serten resours a zot prop fre, pou kapab fasilite laprantisaz zanfan dan lekòl.

E ki zot santi ki sa i en konsèrn pou zot, vizavi sityasyon finansyel ki zot menm zot, zot pe pas ladan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. An se ki konsèrn, meb nou pa'n ganny okenn rapor la pou lemoman ek kalite meb.

E osi, groser meb ki annan ki pa apropiye. Me sa ki mon kapab dir osi, parske provizyon ti ganny fer, pou en pe meb en pe pli gran, pli gro. Donk si sa i leka. E sa lekòl ki sa i pe eksprim sa konsèrn, ankor servi striktir ki egziste, pou zot kapab dir. E la, nou ava gete si sa i en realite e ki mannyer nou avanse.

An se ki konsèrn meb, meb Mr Speaker napa *teachers* ki depans dan son pos an se ki konsèrn meb. Me i vre, i annan bann lezot resours parfwa i annan *teachers*, i vwar li, volonter i pran serten larzan i aste enn de keksoz, pour li. Sa in toultan leka dan, tou lavi *teachers* in fer sa.

E nou, nou pa pe dir *teachers*, aste keksoz dan zot pos. Me selman si en *teacher*, i santi poudir i mank li en pake *marker*, i pli fasil aste en pake *marker*, sa i son volonte. E parey nou'n dir, e mon pa ti dan Lasanble sa zour e mon'n tann diskisyon otour resours.

Minister Ledikasyon wi, nou pran li nou responsabilite pou fer ki bann resours, ki nou bezwen met dan lekòl. Ki nou'n met dan lekòl, ki bann dimoun ki fer rekizisyon i demande ki nou santi poudir wi, sa en keksoz nesaser, nou pou fer li,

nou aste. Nou aste. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Richard Labrosse.

HON RICHARD LABROSSE

Bonn apre midi Minis. Ankor enn fwa, bonn apre midi Mr Speaker, bonn apre midi tou Manm prezan. Minis ler mon pe ekout sa kestyon, i pe demann resours sez, latab pou bann manmay lekol.

Me mwan osi, mon koman en Manm FPAC osi, kestyon ki vin dan mon lespri. Konbyen i kout Minister Ledikasyon par lannen? Oubyen, si ou ti kapab donn mwan an bref, konmsi lakantite depans ki nou fer, ler i annan bann ka vandalizm, parey pour *reinstate* sez ek latab, ankor dan lekol?

Konmsi sa lenformasyon ti ava bon sorti pou dimoun tande deor. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker sa kestyon, i en kestyon i pe demann en sonm. Mon napa sa sonm dan mon lanmen, pou mwan kapab dir.

Me selman sa sonm, nou kapab rod li. Si nou kapab rode sa sonm, pou nou gete. Me selman si an zeneral, ou pe demann mwan par egzanp la, pou sa kantite, ki kantite larzan ki'n depanse la pou fer vini sa group meb. I anviron 11mil, 11milyon, anviron R11milyon, anviron.

MR SPEAKER

Mersi.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Bon mon a pas lo kestyon swivan, e se kestyon se pour Onorab Sylvanne Lemiel.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis avek ou delegasyon e tou dimoun. Mon kestyon i al koumsa: -

Eski Minis i kapab dir sa Lasanble ki kondisyon travay e osi saler bann *graduates* ki pe al travay koman *teacher assistant*?

Konbyen *teacher assistant* ki ti deza dan lanplwa ki'n *graduate* avek en Diplonm dan Lansennyman e ki kondisyon an term saler e lezot benefis ki zot pe gannyen? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis, ou repons silvouple.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker premye bout an kestyon, Onorab. Pa neserman tro kler. Parske, dan sistenm ledikasyon aktyelman, napa *graduates*, ki pe al travay koman *teacher assistant*.

Unless ki Onorab, i eklersi, eklersi sa kestyon. Donk pour sa mon pou napa kondisyon e saler.

MR SPEAKER

Ou a permet li eklersi deswit, koumsa ou kapab kontinyen ek ou repons Onorab Lemiel.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Mersi pou les mwan klarifye. Eskize Minis si sa kestyon pa'n sitan kler pou ou. I annan en group etidyan ki pe al *graduate*, zot dan premye lannen. Zot pe lekol (*SITE*) e zot fini la milye Avril.

E zot pe al travay koman *teacher assistant*. Mon pe, mon kestyon i baze lo sa group etidyan ki pe al travay koman *teacher assistant*. E ki wi zot pe al *graduate*, mon pa konnen si

dan Zen. Me zot fini lekol milye Avril. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Ou a kontinyen *please*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Dakor. Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pour klarifye sa kestyon. Sa group etidyan ki pou termin zot kour, i annan environ 45 zot, 46 zot.

E sa i plizoumwon, i pou reponn prezan ou dezyenm kestyon. Dezyenm bout sa kestyon i pli spesifik byensir, la. *Ok*. I annan 46 sa bann *teacher* ki dan lanplwa, e ki i annan ki ti dan lanplwa e an menm tan i annan zot ki'n fek fini, ki ti fini S5 lannen an 2000, lafen 2020.

E zot pou ganny zot en *certificate* zot pe fer en *Certificate in Teaching*. So nouvo striktir, e lankourazman ki nou pe donn avek sa bann ansennyan en pe pli *junior*. Se ki anmezir i pe byensir, bann *teachers* i fini pas en serten, staz e nou, nou santi poudir sa bann *teacher assistant* i kapab, vin bann *supply teacher*. Nou osi promot zot, zot vin bann *supply teachers*.

Me spesifik ou kestyon an term saler. Nou pou kapab dir an sa moman sa bann *teacher assistant* la sa ler aktyel, si zot

annan *IGCSE* Angle, Franse, Matematik, zot ganny en saler anviron R8000 eskiz mwan R8033. Sa koman zot *package*, zot saler i R6508 koman saler. Zot ganny en *inducement* R1200. E *supplementary allowance* R325. E ansennyan e ler zot pou fini bann ki pou'n fini, ki pou ganny en Diplonm. Si zot ganny en Diplonm dan Ledikasyon.

Zot pou ganny zot en saler R9776. En *inducement* R2000, *marketable skills* R1000. E zot pou ganny zot en *supplementary allowance* R453. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Siplemanter Onorab Lemiel.

HON SYLVANNE LEMIEL

Wi Mr Speaker. Mersi bokou. Minis, mersi pour ou larepons. Minis i annan, mon retourn ankor lo sa bann etidyan ki pe al travay.

Mon ti a kontan konnen par egzanp, zot in ganny en miting avek bann dimoun sorti kot Lanplwa. Eski sa bann etidyan, la nou pa pe koz sa 44 la. Mon pa konnen konbyen zot ki annan kot (*SITE*), ki pe al fini an Avril. Me sa bann ki pe al fini an Avril mon konsern, se ki Minister Lanplwa in ganny en miting ek zot. In koz ek zot lo

My First Job. Eski sa bann etidyan, pe al travay anba sa *Scheme My First Job*, e zot pa pou ganny antre anba kad Minister Ledikasyon, pou zot al fer lekol.

Or lo ki, konmsi ki kondisyon egzakteman ki sa bann zenn zot menm zot pe rode sa bann lenformasyon. Akoz zot in demande zot pa'n gannyan. So i fer ki nou ti a kontan Minis, ozordi petet ou dir nou enn pti pe, eksplik nou enn pti pe, sa bann zenn petet zot pe ekoute zot an tande.

Lo ki kondisyon ki zot, koman sa bann etidyan zot fek antre sorti S5. Zot fini zot lan, zot sipoze ganny *practice* dan lekol.

Aprè petet zot a retournen pou zot al fer zot Diplonm *or whatever* ki zot annan pou fer *or Certificate* dan Ledikasyon. Mon pa konnen.

Me selman, la pandan sa letan Avril ler zot fini, kote eski zot pe al travay. Zot pe al dan le kol *or* zot pe al fer lezot travay?

Dezyenmman i annan, sa bann ki ou'n koz lo la, la. Sa 45 ki'n fini annan en sertifika, dan zot lanmen.

E ou'n dir zot ganny R9776, R2000 *allowance*, R1000 *marketable skills*, R453 koman en lot *allowance*. Bokou zot, zot ti'n dir ki zot ti pe

ekspekte vwar sa ki ou'n nonmen la, lo zot *pay slip*, sa lafen dimwan.

Me i pa'n arive sa. Zot ankor lo zot vye saler *teacher assistant*. Eski Minis, petet ki lenformasyon ou pou donn sa bann dimoun, la ki dan sa kad. Ki petet ti pe esper sa pti sanzman dan zot saler, komansman sa mwan ki pe vini or a lavenir la, petet ki ou annan poudir sa bann *teachers*? Mersi.

MR SPEAKER

Thank you Onorab. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, sa 43, 46 etidyan ki pe, ki an se moman kot (*SITE*), pou vin bann *teacher assistant*, zot pe *train* pou zot vin *teacher assistant*. Ler zot pou fini, zot pou ganny ankadre avek - zot pou ganny anploye, avek Minister Ledikasyon.

Annefe letan nou ti pe fer *staffing*, bann apepre dan milye Fevriye ler bann sironstans ti pe al normal, pou nou komans fer bann etidyan vini, mwan mon ti enn sa dimoun ki ti dir avek bann tim, silvouple annou pa pran okenn lezot, annou pa pran ankor bann lezot *teacher assistant* partou, partou.

Annou rezerv plas pou sa 46, ki pe *train* kot (*SITE*) a ler aktyel.

Dezyenm pwen, i konsern sa group ki a lemoman ou pe dir mwan zot pe ganny, zot saler pa pe sa. Mon napa sa lenformasyon dan mon lanmen. Si zot pa vin kot nou, poudir ek nou koumsa, zot - Annefe lozikman, lozikman zot saler i bezwen aranze par konsekans dapre zot kalifikasyon si i neser. Si i neser.

La ou'n parey nou dir an Angle, ou ou'n *blow* en *whistle*, mwan mon napa sa lenformasyon. Mon de *PS* napa sa lenformasyon. Nou ava al gete ki pe arive. E si i annan en mank ki pe arive, nou ava aziste si i neser, kot i neser.

E ankor Mr Speaker, mon kontinyen profit sa lanbeli pou mwan dir avek bann dimoun dan Minister Ledikasyon, i annan striktir ki pou koz avek zot bann dirizan. Koman son *headteacher*, zot bann *Council members*, lo nivo Minister i annan bann *PSs* i annan Minis. Ki zot partaz, zot lannwi, partaz zot bann defi, akoz nou travay pour nou rezourd zot bann problem.

So servi striktir ki egziste. Akoz si zot pa servi striktir ki egziste, nou pa pou konnen ki zot pe pas ladan. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay ou annan en kestyon?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi. Mon kestyon mwan ou'n koz lo, lo servi striktir. E ou pe garanti nou poudir sa striktir i marse. I sa ki ou pe dir nou. E ki bann *teachers*, bann paran bann dimoun ki annan konsern pa zis lo pwennvi sa bann *teachers*. Me an zeneral zot devret servi sa striktir. *Ok*.

Mon le zis met en legzanp devan ou. Petet i pa relye, me selman ou ava dir mwan si i relye. I annan en let la ki bann paran, pe gannyen pou demann zot pou donn konsantman pou zot zanfan partisip dan en *survey screening* pou servis danter.

Napa *letterhead*, sa let in ganny sinyen par mon pa konnen lekel ki'n sinyen. E i annan zis en nimeron telefonn, 4388161. So ki mannyer paran pou servi striktir, kan bann lenformasyon ki zot pe gannyen par egzanp i difisil. E dan sa konteks bann *teachers*.

So reasir nou ki i annan en fason, pour ki bann dimoun i kapab, bann *teachers* dan sa konteks i kapab *follow-up*, lo bann keksoz ki pe pase. E lekel sa bann dimoun, dan sa striktir

ki zot pou kontakte pou ki sa lenformasyon i kapab ariv kot en desizyon i kapab ganny pran, ganny pran lo la.

Si ou le ganny sa let, mon kapab donn ou apre kot Lasanble. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Minis repons *please*.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou kestyon. Wi i egziste en striktir, ki bann ansenyan, paran i kapab servi kot lekol, tou keksoz ki annan pou fer avek kot lekol. Se *headteacher, headteachers*.

Alor *headteachers* i premye kontak pou bann lekol, se *headteachers* ki responsab en lekol. Byensir sak lekol, sak *teachers*, sak zanfan, etidyan i annan li osi sa ki nou apel. En *home class tutor*, ouswa en *class teacher*.

Sa i sa bann premye striktir prensipal, ki i servi. Ansennyan se ou *line managers*, tou ansenyan i konn son *line manager*. En ansennyan ki pa konn son *line manager*, ouswa en dimoun ki pe dan sistenm Ledikasyon Sesel ozordi i pa konn son *line manager*, telefonn mwan tanto.

Mon a dir ou ki i pou fer, pou li konn son *line manager*.

Akoz tou dimoun i bezwen annan li, en *line manager* ki en *known line manager*, sa i enn. Savedir i annan en striktir. E mwan, mon pe fer sir sa bann striktir i marse. I bezwen marse, i bezwen marse aköz pou nou kapab anmenn, rezilta nou bezwen annan bann striktir ki marse.

Dezyenmman, mon pa kapab konpran aköz i annan en let, ki napa sinyatir, ki napa ni *letterhead*. Me selman Onorab i dir sa let sorti kot Minister Ledikasyon. Donk i en pe konfize la. La i pe konfiz nou tou. Alors en let ki napa sinyatir ki napa *letterhead*, ou pa obeir, ou pa bezwen obeir en let. Savedir nou tou nou kapab anvoy en let ki napa sinyatir, ki napa sa, nou anvoye! Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Yes Onorab Pillay. Ou a klarifye *please*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mon pa'n anvi fer Minis ankoler, ler mon'n dir sa ki mon'n dir. Me, zis pour enform Minis, parey mon'n dir li ou'n koz lo striktir, mon ti pe dir ou sa let i al ver bann lekol. E koz lo servis

danter Minister Lasante pe al fer serten travay.

E byensir in anvoy pou bann lekol, aköz i konsern zanfann lekol. Aköz servis danter nepli pe *operate* dan bann lekol. Mon krwar ou okouran servis danter, pa pe *operate* dan bann lekol, konmela *ok*?

Mon konnen si ou okouran, be la mon pe met ou okouran. I nepli annan servis danter ki pe *operate* dan bann lekol. E zanfann pe bezwen prezan al anba apwentman dan bann klinik.

E mon pa konnen ki Minister Ledikasyon, pou fer ek sa bann resours dan bann lekol. Sa let la i la. E mon pa vwar *letterhead*. Mon vwar zis en sinyatir, e sa ki mon pe demande se ki, eski Minister Ledikasyon i okouran? E ki prosedir ki pou ganny servi, pour ki bann paran i kapab fer referans pou zot konnen.

Ou'n dir nou *headteacher* so, mon swete ki bann *headteacher* prezan i a kapab lyez avek Minister Ledikasyon pou zot konpran. Mon lentansyon sete zis, *allow* bann paran ki pe eksprim konsern, pou kapab ganny en landrwa pou fer li. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you. Minis ou ti a kontan adres sa.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Dakor, *ok*. Pour sekirite, sekirite tou dimoun, sekirite bann zanfan, mwan mon pe demann bann paran, si en let napa sinyatir, napa *letterhead* zot pa konnen kot i sorti, pa obeir. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Avek sa, nou ariv a lafen. Ti annan lot pwen. Minis.

MINISTER JUSTIN VALENTIN

Wi Mr Speaker. Me selman parey mon pe dir, mon ti a kontan ki Onorab i montre mwan sa let. E mon ava fer *investigation* ladan ki pe arive. Mon a eklersi, popilasyon bann paran e ansennyman. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Wi avek sa nou'n ariv a lafen kestyon, pour Minis valentin, e son delegasyon. Mon a dir li mersi bokou pour sa letan, ki'n pas avek nou.

E fotespere i annan bon kouraz, pou kontinyen avek son bann latas dan ledikasyon. Mon a dir bon depar, e bonn res lazournen. Mersi.

(MINISTER VALENTIN AND HIS DELEGATION WAS EXCUSED FROM THE HOUSE)

MR SPEAKER

Bon Lasanble pou kontinyen avek en *Urgent Question*, nou a pran en pti poz, pou *sanitizing* silvouple.

(technical break)

MR SPEAKER

Onorab Pillay ou ti'n lev lanmen? Ki, ete en *point of order*, kwa?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon pe rod en klarifikasyon, anba *Order* 8 Mr Speaker.

MR SPEAKER

Yes.

HON SEBASTIEN PILLAY

Konsernan, *Urgent Question*. mon pe zis klarifye si nou pou pran tou le de *Urgent Question*? E ki mon ti'n sinyal, nou ti'n sinyal latansyon Clerk, ki lefe ki Onorab Loze, pa la, ki mon ti pou pran son Kestyon Irzan ki in anmennen.

Akoz i en size, ki pe konsern bokou dimoun, anvi ki nou pe kontinyelman antann bann nouvel en pe tris, kot i annan bann dimoun ki, sa

posibleman pe komet swisid, oubyen i annan lenstans *self-harm*.

E ki i en sityasyon ase serye, ki nou ti a kontan ki en Departman konsernen i donn nou lenformasyon i zot annan lo la. So mon pe rod ou gidans, ki pou arive Mr Speaker?

MR SPEAKER

Mersi. Bon mon ava adres, pwen *Urgent Question*. Akoz mon krwar sa i neser ki Lasanble i ganny li kler, ki nou manm piblik osi i konpran mwan byen.

Posibilite i egziste pou Manm, met en *Urgent Question*. *Urgent Question* i vin dan plizyer, diferan *level urgency*. I annan kestyon ki lo size ki'n fek arive, ki neser en repons vitman pou klarifikasyon piblik.

Klerman sa i en Kestyon Irzan ki mon pou fer tou manner pou met li, lo *Order Paper* otan ki posib. I annan lot kalite kestyon, e sa in arive dan Lasanble, detrwa fwa ki son larepons pa neserman en Kestyon Irzan.

Me selman, i kapab si i adres en size ki serye, e si sa larepons, i ede pour klarifye keksoz pou piblik ase vitman, mon kapab met li, lo *Order Paper*. Me i depan si i annan letan, pou mwan fer plas pou li.

So i annan de kalite, i annan diferan kalite *Urgent Question*. E la i la ki manner, mon pou kontinyen aplik sa. Mon le fer Manm rapel, poudir en *Urgent Question*, si i pa sa kategori ki irzan ki i bezwen en larepons, i touzour, dan le sans ki i sot *queue* lezot Manm ki annan kestyon la.

I touzour en pe donn en benefis, en serten Manm ki'n met sa. Tandis sa Manm ti kapab met son kestyon, soumet son kestyon. E son kestyon ti ava antre dan lalinye.

Lo kestyon Onorab Loze, Onorab Loze in ganny sispann bomaten. E son kestyon osi in ganny sispann. So nou, i ava pran li, i a kapab met li en lot moman. Onorab Pillay mon'n donn en desizyon lo la silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Ou'n donn ou desizyon lo la, mon pa pe *challenge* ou desizyon. Akoz sa i ou *ruling*. E ou *ruling* dapre nou *Standing Orders* i final.

Me, selman mon bezwen dir ou, mon konpran ki Onorab Loze in dapre bann alegasyon, e prosedir ki'n ganny fer, en Manm i dir, li ki'n dir en keksoz, en lot Manm Lopozisyon in *move* en Mosyon pou li ganny *named*. In ganny met deor. Me

sa ki mon pa konpran se ki son kestyon, in fer? Akoz son kestyon pa'n dir nanryen, i pa'n ofans personn, i pa'n dir personn nanryen. So konmsi ou pe pini son kestyon, an menm tan ki ou pe pini son loter.

Ki mon santi la ou pe, *forgive* sa referans piblik, me ou pe azir parey Faraon, ler i ti anvoy Moiz dan dezer, ki ou pe dir non Moiz i ava ganny retire lo tou miray partou.

E ki mon krwar dan sa konteks, *given* lenportans sa kestyon, ti ava meyer, e vi ki Minis ti'n fini ganny enformen. ki i vin reponn sa kestyon. E non pa pibliy, pa pini en kestyon akoz son loter pa la, parey dan lepase in arive kot en Manm par la, en lot dimoun i demann son kestyon.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

So mon les sa desizyon, avek ou Mr Speaker. Mon refer avek ou gidans.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay. Onorab Loze i a ganny sans met son kestyon letan i dan Lasanble, si i soumet li. Mon a fer en desizyon si i kapab, a ki ler ki i kapab rantre lo *Order Paper*.

Onorab Cosgrow, ou ankor lo menm size. Wi?

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon'n ekout ou larepons, lo konsernan *urgency*. Me mon osi mon ti annan en *Urgent Question* lot fwa ki ti ganny koupe. E mon santi ti en, sityasyon irzan anvi sa ki ti arive Corgate Estate.

E dabor Prezidan in montre ki ti annan irzans, akoz i ti laba Sanmdi. So konmsi, mon gete ki mannyer nou ziz en *urgency*. Akoz mwan mon kestyon ti ganny koupe.

(Interruption)

MR SPEAKER

Order please! Order!

HON WALLACE COSGROW

La mon kestyon Onorab Loze i ganny koupe li osi. Konmsi ki mannyer nou-

(Interruption)

MR SPEAKER

Order!

HON WALLACE COSGROW

... kan mannyer - Kan mannyer, eksplik mwan Mr Speaker?

MR SPEAKER

Mersi. Onorab, Onorab Cosgrow. Mon'n deza donn ou leksplikasyon lo ou kestyon. Ou kestyon ti adrese lo lensidan, Corgate Estate. Premye kestyon ti adrese avek Minis Zafer Entern.

Pou demann, repons lo kalite problem ki'n arive e akoz. Dezyenm kestyon ti adrese, lo Minis ki ansarz *Social Welfare*. Lefe, e trwazyenm lo en lot size. Lefe ki ti annan 3 diferan pwen, e tou le trwa ti adres 3 diferan Minis, mon ti deside poudir, nou pou pran enn. E mon remerci ou pou konpran sa. *Ok* avek sa nou a pas lo *Urgent Question*. Madanm raporter, ou a regarde si Minis in la pou antre silvouple.

(Interruption)

MR SPEAKER

Order please!

MR SPEAKER

Bonn apre midi Minis Flavien Joubert, Minis pour Lagrikiltir Sanzman Klima e Lanvironnman. E bonn apre midi e byenveni ou bann zofisyé, Mr Kevin Nancy Sekreter Prensipal pou Lagrikiltir, Mrs Elsa Quatre *Senior Accountant*, dan Departman Lagrikiltir e Mrs

Sarah Estico, *Senior Economist* dan Departman.

Mersi pou zot prezans, e pour zwenn nou pou sa kestyon. Kestyon pour Minis Joubert i sorti kot Onorab Phillip Arissol. Onorab Arissol ou a poz ou kestyon.

HON PHILLIP ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis avek ou delegasyon. Bonn apre midi tou lezot koleg Onorab e tou bann dimoun ki pe ekout nou. Mon kestyon i lir koumsa: -

Vi ki lakonpanyen *Ferox* pe aret *subsidy refund claim* lo lapar ferme, ki fer ki ferme pou bezwen pey an plen pou manze zannimo ki zot aste, e sa lakonpanyen pe osi rezerv drwa pou pa aksepte nouvo kliyan, avek bi pou *safeguard* kliyan egzistan, ensi ki aret fasilite kredi egzistan ek kliyan.

Eski Minis pou Lagrikiltir i kapab dir Lasanble, ki difikilte son Minister pe rankontre an sa ki konsern peyman pou lakonpanyen *Ferox*?

Konbyen eski Gouvernman Sesel i dwa sa lakonpanyen?

Vi ki sa lakonpanyen in sispann sibvansyon manze zannimo, ki lot opsyon ki Gouvernman i annan aprezan? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab pou ou kestyon. Mini ou a kapab adrese.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi bann Manm Lasanble, e osi bann ki pe ekoute ozordi pare midi. E mersi Onorab pour kestyon an trwa parti. Mon a reponn premye parti Mr Speaker.

Mr Speaker difikilte, ki Onorab in mansyonnen, i annan pou fer ek sibvansyon manze zannimo li menm. E son reperkisyon lo resours finansyel Gouvernman, ki ganny servi pou siport sa sistenm sibvansyon.

E dezyenm difikilte ki i annan, e ki'n fer nou ariv la ozordi, se lesanz lenformasyon avek sa lakonpanyen ki pe partisip dan sa sistenm.

Mr Speaker mon pou demann avek enn pti rapel lo konteks sa sistenm sibvansyon. Sa sistenm sibvansyon lo *animal feed* ek *day old chicks*. Depi zot lentrodiksyon an Me 2020 in toultan vin en defi pou Departman Lagrikiltir e osi Minister Finans.

Sa i akoz i pa en sistenm ki soutenab dan lonterm akoz finansyerman i demann bokou.

E i pa donn lankourazman pou bann partisipan vin efikas e fer desann pri prodwi. E osi i pa target direktteman sa prodikter.

An 2020 sibvansyon total ki ti peye, pou 7 mwan, ti R29.6 milyon. E an 2021 larzan total, depanse lo sibvansyon ti R83.12milyon, ki montre ki sibvansyon i sorti 4.22milyon par mwan 2020, pou li vin 7.1milyon par mwan an 2021.

E nou ekspekte si keksoz i kontinyen, sa i kapab osi mont ankor. Sa bann sibvansyon in ganny veye lo 5 diferan pwen, dan prodiksyon *livestock*. Sa i *slaughter fee*, to labatwar. E sa *slaughter fee* i ganny peye avek sa operater labatwar. E li i reprezant 5poursan sa sonm.

Lot se *refund to livestock after slaughter*. E sa i en peyman ki ganny fer avek sa bann dimoun ki annan zannimo ki anmenn labatwar. E sa i reprezant 7poursan sa sonm. *Animal feed* ki reprezant 76poursan sa sonm 85milyon.

Day old chicks ki reprezant 11poursan sa sonm. E *transportation fee* ki kouver transportasyon ant Mahé, Praslin, La Digue e osi serten zil parey Ile Denis. E sa i reprezant 1poursan, sa sonm.

Lentansyon sa de pli gro sibvansyon, savedir *animal feed* ek *day old chicks* ki nou

priorite prensipal ozordi, sete pou siport bann prodikter, dan letan *COVID*. E sa in kontinyen ganny peye dan letan 2021.

Fodre fer rapel Mr Speaker, ki R64.4milyon, sorti dan Bidze Siplemanter an 2021, ti ganny azoute, pou asire, ki peyman i kontinyen. Akoz bann sironstans, ki pe persiste dan lemond, apre peryod *COVID* sirtou, sa monte plis 300poursan dan pri transpor par bato. E resaman pri materyo ki'n ganny servi, dan fabrikasyon manze, parey mai, nou'n bezwen les sa sistenm debord sa peryod apre *COVID*.

Me sa i pa dapre plan ki nou annan ek Minister Finans, ki ti'n prevwar ki bann nouvo mezir, i ganny met an plas boner an 2022.

Ozordi, nou ti'n merit desann lo en rezim, ki kree mwens depans. Ki kree mwens depans lo larzan piblik. E ki pli byen detaye. Mr Speaker dan nou bann diskisyon avek Minister Finans, i annan plizyer gran laliny ki nou pe konsidere konsernan sibvansyon.

Mon ava liste, enn de sa bann laliny zis pou donn zot en nide, ki direksyon nou pe ale. E ki bann refleksyon, ki'n ganny fer e ki nou pe al bouz devan avek lo kote sibvansyon.

Premye se ki sibvansyon i merit target prodikter komersyal, anrezistre endividuelman e non pa sa fourniser. *Slaughter fees* ek *refund after slaughter* i merit ganny revize. I merit vin zis en sel sibvansyon, apre revizyon.

Lekspektasyon se ki apre ki nou'n fer nouvo labatwar, bann operater labatwar i merit kapab siport zot lekor, e pa depan lo Gouvernman pou zot kou loperasyon. Sibvansyon lo *animal feed* ki ozordi, i 38poursan i merit evantuelman ariv zero, an pasan par diferan letap ki pou depan lo lafason ki marse i devlope, dan sa prosen peryod.

Day old chicks, nou pe ekspekte ki i merit ganny aziste, pou pran an kont valer Dolar, ki ozordi i lwen avek sa referans ki pe ganny servi pou kalkil sibvansyon lo *day old chick*.

Transportasyon, nou pa ekspekte i pou annan gran sanzman akoz i reprezant zis enn poursan sibvansyon aktyelman.

E osi tou sibvansyon i merit ganny dirize par bann lareg kler, ki defini bann kondisyon ki fodre ganny satisfere, pour li ganny egzekite.

Annan en letan komanse, e en letan fini. Permet en varyasyon rezonnab dan pri,

san ki ou bezwen entervenir sak sou, ki sanze lo kote pri, lo marse. E osi i annan en *capping maximum*.

Mr Speaker pou retourn lo difikilte peyman *Ferox*, ki size nou diskisyon ozordi;

Dan Bidze 2022, Minister Finans ti'n met zis R17milyon pou kouver sa 3 sibvansyon swivan;

Slaughter fees, refund to livestock farmers, e osi transportasyon ki ti egziste avan 2020. Alor dan premye kar lannen, in napa ase larzan pou sa peryod sibvansyon pli long. E nou'n vwar nou avek en demann pou R28milyon ziska prezan koman peyman sibvansyon.

Savedir Mr Speaker, si nou etal sa lo 1an, i pou vwar ki pe anmenn nou dan en move direksyon. Minister Finans in travay avek nou *staff*, pou trouv bann posibilite pou peye dapre bann fon ki egziste. E sa in pran letan.

Bann peyman *Ferox* in pas dan menm prosedir, aköz i sa enn ki annan pli gro par marse, i ti annan plis peyman pou fer letan sa prosesis ti ganny fer.

Me mon kapab asir Lasanble, ki nou'n fer tou nou posib, pou klersi bann peyman. Mon koleg i ava pas apre lo detay bann peyman dan

dezyenm parti sa kestyon Onorab.

Dezyenm morso mon leksplikasyon lo difikilte peyman *Ferox*, i annan pou fer avek lenformasyon ki departman i gannyen avek bann fourniser manze zannimo.

Letan sa sistenm ti ganny met an plas an 2020, let ti ganny ekri, pour tou fourniser ki aktyelman i annan. I annan *Ferox Feed*, i annan *Mahé Distributer*, e osi i annan *Meadows Feed*, pou zot soumet lenformasyon lo zot *foreign exchange cost*. E osi lezot detay, ki pe enfliyan zot pri. Espesyalman transpor, *freight*, e osi kou materyo ki zot pe aste.

Sa i aköz sa sibvansyon ti sipoze target sa diferans dan pri, koze par *COVID*. Zot tou zot sipoze fer sa avek sak soumisyon, *claims* sak semenn. Sa de lezot fourniser, ki pe enport materyo fini anbale, me i pa fabrik lokalman, in toultan fer sa. Me *Ferox* non.

Apre ki Minister ti demann en odit sa sistenm ek Finans an 2021, e ki Finans ti entervenir pou demann plis lenformasyon, avek *Ferox*, zot ti aktyelman ekri Finans an Septanm, pou demande aköz sa bann lenformasyon ti ganny bezwen. E rod lezot garanti lo lafason, sa bann lenformasyon pou ganny

servi. Sa problemn ziska ozordi, i pa'n zanmen ganny rezourd antyerman.

Son lenpak lo ka *Ferox*, se ki i annan peyman depi 2021, ki pa'n kapab ganny *release* ziska resaman, aköz mank leksplikasyon, lo rezon logmantasyon pri.

Mon oule osi Mr Speaker adres, de detay dan kestyon Onorab ki'n demann pozisyon Minister, vizavi desizyon sa konpanyen, pou pa aksepte nouvo kliyan, avek bi pou sofgard kliyan egzistan.

Ensi aret fasilite kredi egzistan, ek kliyan. Sa de desizyon i an deor laranzman avek Minister. E i baze lo stratezi komersyal, sa konpanyen ki antyerman prive.

Bann fermye i bann konsonmater, ki merit osi pe rod bon bann, ki osi pe rod -

MR SPEAKER

Eskiz mwan. Minis i paret ki, ou ti kapab avans pli pre avek mikro, e petet lev lavwa enn pti gin.

MINISTER **FLAVIEN** **JOUBERT**

Mon osi oule Mr Speaker, adres de detay dan kestyon Onorab ki'n demann pozisyon Minister vizavi desizyon sa konpanyen,

pou pa aksepte nouvo kliyan. Avek bi pou sofgard kliyan egzistan, ensi ki aret fasilite kredi egzistan ek kliyan.

Sa de desizyon i an deor laranzman avek Minister. E i baze lo stratezi komersyal, sa lakonpanyen ki antyerman prive.

Bann fermye i bann konsonmater, ki merit osi pe rod bon fournisseur ki donn zot pli bon valer pou zot larzan. Ozordi i annan 3 lakonpanyen lo marse. E avek bann demars ki nou pe fer, nou pe met plis opsyon pou bann fermye, kapab aste zot manze zannimo. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Eski ou ti'n dir enn ou koleg, pou adres en pwen?

MINISTER **FLAVIEN** **JOUBERT**

Mr Speaker avek ou permisyon mon ti pou permet mon koleg, *accountant, senior accountant* pour li reponn kestyon numero 2 ki pe demande, konbyen eski Gouvernman Sesel i dwa sa lakonpanyen? Mersi.

MR SPEAKER

Tre byen. Wi. Madanm *Senior Accountant*, madanm Quatre.

SENIOR ACCOUNTANT ELSA QUATRE

Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi bann Manm Lasanble. Letan nou pe koze ozordi, Gouvernman i drwa sa lakonpanyen zis R3.1milyon ki reprezant sibvansyon pou mwan Mars selman.

Nou *staff*, e *staff* Minister Finans i ekspekte konplet sa legzersis dan sa letan ki vini. Nou annan zis selman 4 peyman, ki reprezant sa sonm. E sa 4 peyan in ganny prezante dan mwan Mars. Le 14, le 17 ek le 22. Mersi.

MR SPEAKER

Byen nou a pas lo ou siplemanter aprezan Onorab Arissol.

HON PHILLIP ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Mon siplemanter i koumsa; an sa ki konsern sibvansyon ki bann ferme ti pe gannyen, mon ti a kontan konnen ki manner sa pou fonksyonnen aprezan?

Apre eski Minister Lagrikiltir, i annan plan pou fer en lodit, ouswa pou kontinyen avek sa lodit i zot in komanse, pou vwar si vre sa bann larzan pa'n ganny *inflate* ou non? Mersi.

MR SPEAKER

Minis. Mersi Onorab. Minis.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Ok, mersi Onorab. Mr Speaker mon'n konfiz enn pti pe akoz mon ti annan, trwazyenm parti kestyon ki mon pa ti ankor pas lo la. Me selman mon krwar i pou *capture* sa ki Onorab in demande.

MR SPEAKER

I pa tro tar Minis.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

So Mr Speaker avek ou permisyon, mon a pas lo trwazyenm parti sa kestyon. E mon krwar si i mank serten bout ki Onorab in demande, i ava azoute.

Trwazyenm parti kestyon Mr Speaker, ti dir vi ki sa lakonpanyen in sispann sibvansyon manze zannimo, ki lot opsyon ki Gouvernman i annan?

Mr Speaker fodre fer kler, ki ozordi letan nou pe koze sibvansyon lo manze zannimo pa ankor arete. Minister Lagrikiltir i an diskisyon avek Finans, pou vwar en fason pou anmenn bann sanzman ki neser. San ki nou anvoy en sok dan sistenm, e dekouraz

bann ki ozordi pe demare dan prodiksyon.

Kot i konsern bann fermye endividyel, zot deza lo en rezis. E dezormen Departman pe met an plas fasilite pou resevwar zot bann demann, ki ganny fer dan menm format ki avan.

Avek sel leksepsyon, ki aprezan se zot menm, ki fer soumisyon e peyman i al direk kot zot. Zot ava ganny enformen, atraver sistenm lenformasyon parey SMS ki deza an plas. Fodre note Mr Speaker, ki sa de lezot lakonpanyen, ki egziste ozordi pe kontinyen avek sistenm ki ti egziste avan san okenn modifikasyon.

Kot i konsern materyo li menm, Minister Lagrikiltir pe travay avek bann partener, pou ankouraz lezot fournisir, anmenn manze pli bon marse Sesel, ki nou pe swete, i ava kapab adres sa problenm pri e ki nou swete i kapab fer ki sibvansyon pa vin neseler.

Kot i konsern manze stokaz i en problenm, e sa nou pe adrese, sa semenn menm. Pour pti poul Sesel nou bezwen rekonnèt ki definitivman bezwen en lot *hatchery*. Pou anmenn plis swa, pou prodikter e plis konpetisyon.

An se moman, lenportasyon pti poul sorti

Maurice pe ganny fer, ansanm a kote prodiksyon lokal pti poul par *hatchery Ferox*. I annan serten operater ki montre lentansyon, lans dan *hatchery* sa lannen. E Minister pou travay avek zot pou fer sa arive o pli vit posib. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Onorab Arissol ou'n satisfè? Tre byen. *Ok mon a pas en pe siplemanter Onorab Cosgrow.*

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis, avek ou delegasyon. Minis i kler ki, tou dan lagrikiltir pa pe neselerman pe mars byen parey deklarasyon Prezidan ti dir, letan i ti fer Ladres Leta Lanasyon.

An dizan sa, sa bann devlopman ki'n arive konsernan *Ferox*, bann fermye, sirtou dan bann rezyon par egzantp Val Den D'Or avek Anse Boileau kot i annan plis prodiksyon *livestock*, zot konsern prensipal, se ki mannyer zot kontinyen benefisye avek bann sibvansyon?

So eski ou Minister, Gouvernman pou kontinyen sibvansyon bann fermye, sirtou *livestock* ki ti pe ganny sibvansyonnen atraver *hatchery*, atraver labatwar e

atraver *feed*, pou kontinyen ganny sibvansyonnen lo menm nivo, parey zot ti pe ganny sibvansyonnen ouswa sa sibvansyon pou desann anvi ki ou'n dir, i annan konsern bidzeter?

Eski lakantite, dezyenm kestyon eski lakantite larzan ki dan *Livestock Trust Fund*, ki sipoze pe osi ganny servi pour sibvansyon sa sekte. I pe ganny anmase, e i ase pou kouver, sa bann sibvansyon san ki bezwen met dan Bidze Minister Finans?

E trwazyenm Mr Speaker. Eski bann fermye pe kontinyen ganny ankouraze, pou *increase* prodiksyon anvi ki la nou vwar ki Gouvernman pa kapab *meet*, zot demann an term, sibvansyon zot, pou zot kapab kontinyen fer prodiksyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou larepons.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker, mersi Onorab pou sa trwa pwen. Mr Speaker premye kestyon, se eski pou annan kontinyasyon sibvansyon, pour ki bann fermye i kapab benefisyé avek

sa sistenm. E kontinyen dan prodiksyon?

Mon pou reponn sa an dizan ki sibvansyon i sipoze adres en defayans, dan sistenm. I sipoze, redres en problemm dan sistenm. Savedir par egzanp letan ou annan en, ogmantasyon dan pri ki an deor normal, ki annan en de-balans, ki sa bann fermye napa ase larzan pou kapab aste, ouswa *afford* sa bann materyo, alor la ou entrodwir en sibvansyon. E nou'n vwar sa partou. E dan kantite pei i annan sa bann, sa bann demars i ganny fer.

Parey mon'n dir ou, Onorab. Lentansyon i pa zis kontinyen avek sibvansyon. Me se ki lentansyon nou bezwen osi, met konpetisyon dan pei. Nou bezwen rod bann opsyon, pou kapab fer desann pri. E se sa ki pou fer, ki nou pa pou bezwen pey sa kantite sibvansyon. Ou a realize ki sibvansyon lo *feed* pa ti egziste avan Me 2020.

Ti napa sibvansyon lo *feed* avan Me 2020, ti annan lo lezot parti, sekte *livestock* me pa lo *feed*. E se sa ki pe koz lo en pli gro problemm. Parey mon'n dir 76poursan bann sibvansyon ki nou pe peye, i *animal feed*. E sa i en gro kantite, e i osi en *figure* ki pe kontinyen grenpe.

Pour sa premye kar lannen mon'n donn en sonm, si nou kontinyen, nou prozekte sa dan en lannen, sak lannen nou pou ogmante, par plizyer milyon.

Alor nou bezwen rod en fason, pou nou pez sa ogmantasyon dan pri, e kot nou kapab tir sibvansyon byensir nou pou bezwen tire. Me selman i annan de ka kot nou pou bezwen tenir avek serten sipor, prenon kont bann kou prodiksyon.

E nou bann dimoun, dan lekip zot pe gard en lizye lo la. e zot pe konsey Gouvernman ek Minister Finans, lo lafason ki nou bezwen entervenir pou *maintained* sa profitabilite dan prodiksyon.

Alor Mr Speaker, zis pou rebran sa pwen sibvansyon pa pou disparet li. Me selman i pou bezwen en sibvansyon ki fer sans, e i kapab siport pou bann prodikter lo sa nivo ki nesaser.

Mr Speaker lot pti pwen konsernan sibvansyon, se ki si nou met tou larzan tou sipor dan sibvansyon, nou pou osi vwar nou dan en sityasyon kot lezot posibilite i disparet, par egzant letan ou fer *capital investment*, kote ou pou ganny larzan pou *capital* si ou met tou larzan dan sibvansyon, parey manze zannimo.

Ou bezwen kapab siport sekter dan lezot fason. E sa i fer ki ou pou bezwen, balans byen ou sibvansyon pour ki ou annan resours pou fer lezot kalite aktivite. E anmenn lezot kalite sipor, pou bann dimoun dan sistenm.

Lot pti pwen Mr Speaker, i annan pou fer avek *Livestock Trust Fund*. Konbyen larzan *Livestock Trust Fund* i anmase. Nou ekspekte ki *Livestock Trust Fund* dan sa lannen ki pe vini, i pou anmas apepre R27milyon. E R27milyon i lwen avek sa kantite ki pe ganny demande pou met sibvansyon lo bann *inputs* pou lagrikiltir.

Alor i pa pou zanmen ase, e omwen Gouvernman pou bezwen enzekte R60-70milyon dan sa sistenm. Alor nou pou bezwen balans sa sibvansyon osi, dapre sa ki pei i kapab *afford*, dapre sa ki nou kapab anmase.

E pa bliye ki *Livestock Trust Fund* i osi siport proze dan lagrikiltir. Si nou pran tou nou met dan sibvansyon, nou pou napa nanryen pou fer proze avek.

Lot pwen Mr Speaker i annan pou fer avek ankourazman pou dimoun ogmant prodiksyon. Ankourazman pou ogmant prodiksyon i la. E i annan

bokou dimoun ki ankouraze ozordi, pou zot vin devan e grandi.

Parey mon ti fer deklarasyon avan sa, nou pa pe met en (*cap*) lo lakantite zannimo ki en dimoun i met lo laferm, ekspekte dan bann ka kot son lespas ki pe okipe, i pa sifizan pou sa kantite zannimo.

Par egzanp, ou annan koson. Ou konnen koson ou bezwen lespas pou delo sal, ou pa pou kapab lo en ptipti lespas pou met 2000-3000 koson. Me selman si ou annan lespas, e ou anvi grandi, nou ankouraze dimoun grandi.

E sirtou Mr Speaker dapre bann konsey ki mon'n gannyen avek bann dimoun ki dan, ki pe get bann *economics of lagrikiltir* ozordi *livestock production*, zot pe dir nou ki, ozordi par egzanp poul si ou pe fer par anba 5mil poul, ou preski pa profitab.

Alor nou bezwen permet dimoun agrandi, e permet zot vin rantab, pour ki zot kapab debout lo zot lipye. Akoz finalman en laferm, zannimo i merit kapab siport son lekor, debout aste son materyo. E *re-invest* parey nenport ki biznes. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis *ok*. Nou a pas lo lot Manm Onorab William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis, avek ou lekip. Minis mon'n ekoute avek vreman latansyon. Mon anvi demann ou, par lefe ki sa size ki nou pe trete ozordi dan Lasanble, i en size ki konsern Gouvernman koman fasiliter.

Epi ou annan lot kote ou parti ou annan bann fermye, bann prodikter. Mon anvi demann avek ou, par lefe ki globalman ozordi, kot lavi pe monte, tou pri pe monte.

E prezan kot i konsern sibvansyon mon anvi ki ou donn nou sa garanti poudir, sa bann legzersis ki ou pe fer. Zot pe osi konsilte bann fermye, bann prodikter. Akoz si non, mon pe vwar poudir kou lavi kot i konsern prodiksyon lokal, si nou pa vey byen, pou kontinyelman monte.

E an menm tan ler ou pe koz *fair trading*. Enportasyon ozordi i kout pli meyer marse, baze ki sa prodikter lokal pe prodwir ki son pri li i o.

So i enportan ki, mon santi i devret annan en diskisyon enn pti pe pli elarzi li lo la. Akoz si non Minis, pou annan bokou dimoun pou vin viktim. E parey ou'n dir, ki ou rekonnet ou menm i posibil pou

annan en dekourazman dan sa sekter. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you Onorab. Minis larepons.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa pwen. Mon krwar i en pwen tre enportan. Nou pou bezwen kontinyen siport bann prodikter lokal, e nou pa pou kapab fer bann *move* ki pou - bann demars ki pou anmenn bann problem, ki pou kree problem pou bann dimoun ki dan prodiksyon lokal.

Nou bann *staff*, zot kontinyelman pe enterakte e pe tyek lo bann laferm pou konpran, ki mannyer zot finansman pe marse. E ki nivo ki nou kapab ale, pour fer azisteman san ki i koz en problem.

Akoz nou konnen ki i annan serten nivo si nou arive, i pou fer ki serten dimoun pou bezwen touy tou zot zannimo par egzantp.

Alor nou pou bezwen evite, ariv bann zistans ki pou kree problem pou serten fermye. E sirtou bann ki en pti pe pli pti. Akoz nou konnen bann ki pli pti, zot bokou pli vilnerab, akoz

kantite larzan ki zot annan, kantite profi ki zot annan i vremen mens. E alor nou pou bezwen get byen avan ki nou fer sa bann desizyon.

Sa bann desizyon Mr Speaker, i baze lo bann analiz ki nou'n fer. Prenon kont bann lenformasyon ki annan, lo bann laferm e i pa'n zis ganny fer dan en vid.

E anmezir ki nou devlop li byensir, nou pou bezwen kontinyen retourn kot bann fermye. Aktyelman mon annan en diskisyon avek bann lasosyasyon ankor, mon'n fek fer enn la. Mon pe al fer enn la lafen sa mwan ankor pe vini.

Akoz nou bezwen repete ankor dan en mwan. E nou pou bezwen konsilte avek zot, e met keksoz lo latab e eksplik zot byen. Konpran zot pozisyon. Me dernyen fwa ki mon'n koz ek zot keksoz ki kler se ki, zot osi zot konpran, ki nou pa kapab pran tou nou larzan, met zis dan en sel kalite sipor.

Nou pou bezwen met sipor, donn sipor sa sekter. Me nou pa pou kapab met tou larzan, dan en sel landrwa. E sirtou en landrwa, e sirtou en landrwa kot nou vwar li pe kontinyen monte.

Ou'n dir ki bann, pri pe monte. E se sa enn bann rezon ki nou pa'n pran sa desizyon la.

Nou ankor pe tenir, pe gete ki mannyer keksoz pe evolye. Me i en desizyon ki pe anmenn nou, avek sa bann ogmantasyon dan pri ki pe ganny *display* lokalman, i pe kree en konsern pou nou.

Si ozordi, lokalman par egzantp pri en bal manze ti pe kontinyen reste, nivo. Kekfwa nou ti kapab kontiny bokou pli long ki sa. Me nou vwar li pe kontinyelman, pe gradyelman grenpe.

E pli ale, e sak pti, pti mouvman, dan pri i kout milyon. E parey mon'n dir ou la, dan en mwan demann pou *subsidy*, li i R7milyon. So i en ta larzan, e letan mon al devan Minister Finans, i pa fasil.

Nou pou bezwen siport bann fermye. Nou pe rod tou fason pou nou kapab kontinyen ek bann sipor, dan diferan fason. Me nou osi demann zot konprenezon pou konpran ki kote nou pe vini. E ki bann mezir, ki lefe bann mezir pou annan.

MR SPEAKER

Mersi. Nou a pran kestyon Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Minis ek ou *panel* bonn apre midi. Minis mon'n ekout ou, si mon pe

konpran rezondet ki ti *Ferox*, ti antre avek langazman ek Gouvernman pour kapab anba sa *Relief Scheme*, pou sibvansyon bann prodwi sete bann letan kot ti annan bann difikilte.

E sete letan osi kot, *COVID* osi antre tousala. E sete pou kapab stabiliz bann pri fer ki pri pa monte. Eski la prezan Minis, baze lo sa bann revwar ki ou pe mazin revwar, e ou pe dir nou poudir ki sibvansyon pa soutenab, pou bann diferan rezon.

E ki nou, nou konsernen, e pep Seselwa osi i merit konsernen, e fermye osi i konsernen, ki nou bezwen ganny pri manze ki abordab. Eski la, ou pe dir nou ouswa nou pou vwar, en lenpak kot pou annan en logmantasyon dan pri, bann pri ki bann prodwi ki sa bann fermye i prodwi?

Sirtou en kilo lavyann. Eski nou riske vwar li pe al monte drastikman, e ki sa pou anmenn en lenpak ankor lo lasyet Seselwa pour li kapab viv en lavi normal.

Dezyenmman Minis, i annan fermye ki konsernen akoz vi ki la zot pe bezwen vwar *cashflow* adisyonnal, pour zot kapab aste sa bann prodwi *ok* ?

E lakonpanyen in fer resorti ki dan enn son, lo so sit in mete ki bann fermye i merit al rod sa sibvansyon direk kot SAA. Eski SAA eklersi nou lo la. Eski sa i posib? E eski si i posib eski zot annan bann mekaniz ki zot in mete an plas, pou resevwar sa bann fermye, pou kapab ed zot pou resevwar sa sibvansyon?

Akoz lo sit in mete. E dernyen, kekyon se, Minis baze lo sibvansyon menm ki, ki ou krwar ki i merit ganny *scale down*. Petet lo ki nivo, taler Onorab Cosgrow in koz enn pti gin, petet lo ki nivo.

Akoz nou, nou pa an faver ki annan en abolisyon dan sibvansyon. Akoz sa definitivman pa pou garanti pri abordab, e pa pou garanti ki kou lavi pou reste, parey ete. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pour ou trwa pwen. premye kekyon eski nou pou vwar en ogmantasyon drastik dan pri. Mon krwar pa Onorab. I pa nou lentansyon ditou. Parey mon'n dir sa de lezot konpanyen ki egziste la a kote

Ferox, zot pe fonksyon normalman parey sistenm in deza egziste avan.

E parey mon'n dir sibvansyon lo *animal feed* i ankor la. Ziska ler nou anons bann sanzman, e nou kapab konpran byen ki lefe ki pou annan. E nou tonm dakor, ek tou dimoun lo ki bor nou pou ale avek sa bann sanzman.

Savedir i la, e nou pa ekspekte annan en logmantasyon drastik, dan pri.

Lot rezon ki mon pe dir sa, se ki i annan bann demars aktiv ki pe ganny fer dan *background*. Pou nou osi entrodwir, nouvo *supply* lo *market*. E nou pe swete a bann pri ki abordab, ki kapab ed nou lo kote pri konpetisyon, pri lo marse lokal.

E petet nou kapab vwar li, bouz dan lot direksyon Onorab, petet i pa pou monte kekfw a i desann osi. E sa i en demars ki nou ti a kontan i arive tre vit. E ki nou pe swete ki i kapab arive, dan bann semenn ki pe vini.

Lot keksoz se *cashflow* byensir, nou realiz ki sa desizyon ki en desizyon sa konpanyen prive ki'n dir nou i pe fer. I pou annan lefe lo *cashflow* serten fermye. E nou pou bezwen tonm dakor e ganny en konversasyon ek sa bann fermye ki i annan problemn *cashflow*.

Me bann ki'n *call* mwan ziska konmela, zot pe rod kote zot kapab ganny zot *refund*. Me pa problem *cashflow*. Me mekanizm i an plas, nou pe demann fermye. Aktyelman, nou pe anvoy bann mesaz. Si mon rapel i pe ganny anvoye mon pa konnen si ozordi, ouswa demen.

Kot bann fermye poudir zot kote, egzakteman zot pe anmenn zot dokiman pou *refund*. E *senior accountant*, i la son tim. Zot pe met pare pou bann dimoun ki vini pou kapab *deal* avek zot *case*.

Savedir mekanizm i la, e fodre fer rapel Onorab, bann lezot *subsidy* ki ou'n koz lo la avan.

Par egzanp sa bout ki annan pou fer avek *refund*, pou labatwar. Bann fermye i deza pe vin kot Departman Lagrikiltir, pou zot ganny *refund*. So e zot pe fer en, i annan prosedir ki deza la.

Savedir zot pe zis azout en lot *subsidy*, ki ti an deor e ki ti avek en fournisseur, pou fer li antre dan sa sistenm ki ti deza ki pe ganny fer kot Departman Lagrikiltir.

Ki nivo, *subsidy* ki nou pou ale? Parey mon'n fer rapel, lo komansman an 2020 letan sa *subsidy* ti ganny entrodwir. Manze zannimo son *subsidy* ti

zero. E in monte in ariv 38 poursan la ozordi. Nivo ki nou bezwen targete, nou bezwen fer li par letap. Me *WTO* i dir ou pa kapab *subsidies* plis ki 10poursan.

Sa i en lagreman enternasyonal, ki Sesel evantyeleman i pou bezwen tonm dakor lo la. Ekspekte si nou dan sityasyon ekstrenm. Me nou, nou ti a voudre ki nou fer bann lepa an desandan, anmezir ki sityasyon i amelyore.

E nou pou bezwen get byen ki kalite endikater nou pou servi, pou nou determinen kan nou pou fer sa bann lepa an desandan. Be selman nou pou bezwen fer sa bann lepa, an mezir letan i ale, pou nou vremen kapab redwir sa kantite *subsidy* ki nou pe peye ozordi, pou permet Gouvernman osi angaz li dan lezot sipor pou lagrikiltir.

Ozordi par egzanp ou a realize ki, nou pa pe kapab fer bokou bann proze kapital. Nou bann opsyon i preski koupe. Akoz tou larzan pe al dan en sel kote. So nou pou bezwen mazin en osi, ki nou pou bezwen annan resours pou diferan kalite sipor dan sa sekter. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. *Next* Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis ek ou lekip. Minis ou'n dir, ki zis trwa lakonpanyen ki fer vini *animal feed* Sesel an se moman. Ki *sort of* parey en nespes *oligopoly*.

E se konpetisyon ki fer pri desann. Mon kestyon i, ki ou Minister pe fer pou ankouraz konpetisyon dan sa sekter? Minis mon pe mazine ki la ozordi *STC* in entrodwir, en sistenm (*RRP*) pou set *benchmark* pou serten komodite de baz.

E petet en sizesyon, an konsiltasyon avek *STC*. Eski *STC* pa kapab fer *animal feed* a en pri abordab, pou set en *benchmark*, ki pou ede redwi pri *animal feed* pou bann fermye ganny akse avek lo marse lokal? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa kestyon. Larepons i tre senp. Wi. *STC* i enn sa bann parti ki form parti sa diskisyon aktyel, pou fer vini *animal feed* dan pei.

Me selman nou pa ankor kapab ganny en, en *statement* kler, ziska ler zot kapab fini analiz tou keksoz. Parey osi lezot partener, ki pe fer bann demars ozordi. Mersi.

MR SPEAKER

Nou al lo kestyon Onorab Lemiel.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis, avek ou delegasyon. Minis mon ti a kontan konnen eski ou Minister, in *privy* pou ganny akse avek okenn dokiman an sa ki konsern lakantite bal manze petet ki, bal manze zannimo ki ou pe dir in ganny vann avek bann fermye?

E lekel sa bann fermye ki'n aste, pou regarde, pou ou Minister kapab regarde si vreman i *tally*, avek sa ki lakonpanyen *Ferox* li menm pe demann ou Minister pou peye.

Apre osi mon ti a kontan konnen depi, ler sa bann zafer sibvansyon in komanse. Ki kantite larzan lakonpanyen *Ferox* in gannyen. Depi, konmsi depi ler in konmanse ziska ozordi. Ki kantite larzan in gannyen?

E dan sa R3.1milyon sibvansyon pou mwan Mars, ki zot dir i annan pou peye, eski

tousala i pou, *Ferox*, oubyen i pou sa trwa lakonpanyen?

E si i pou sa trwa, konbyen li *Ferox* pou gannye ladan? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis wi.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Onorab mon napa kantite bal manze. Me selman mon annan total pour, lannen pase. 11.7mil tonn manze in ganny vann. Me selman, nou bann zofisyete letan zot resevwar kopi *invoice*, zot osi verifiye detanzaot avek bann ferme, ki pe fer prodiksyon.

Akoz zot pe tyek lo prodiksyon, e lakantite prodiksyon ki pe ganny siporte par sa bann manze. E alors zot konnen plizoumwenn, ki kantite bal pe ganny aste par sa bann prodikter.

Lo kote kantite larzan ki *Ferox* in gannye. Selman fodre fer kler Onorab, se ki - fodre fer kler, sa larzan i en sistenm *refund*, kot *Ferox* i vann. E apre nou donn, i anvoy sa *invoice* e apre nou *refund* li. Alor mon pa oule servi sa term, *Ferox* in ganny larzan. Me kantite *refund* ki'n ganny anmennen, anvoye

kot li, as koman parti sa sistenm.

An 2000, mon annan en nimer la pou 2021. I R37.090 milyon, e pou 2022 total i R13.429milyon. Wi sa i pou 2022 ziskan aktyel. Ziskan ler sa nouvo kou, morso ki nou pe koz lo la i ganny azoute, i R13.4229milyon. Mersi.

MR SPEAKER

Ou'n terminen? En pti bout i manke. Onorab Lemiel, wi. Wi si mank enn pti bout, dir li.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Minis mon konpran ou sa ki ou'n dir mwan en. Me selman, mwan ki mon ti a kontan pe verifiye, Wi i en *refund* ki nou pe *refund Ferox*. Me ou'n dir taler dan ou *statement* letan ou pe reponn kekyon loter Mosyon, loter kekyon, ou'n dir ki *Ferox* i sel lakonpanyen ki pa prodwir okenn dokiman li.

Mon pa konnen ki sa bann dokiman, de lakonpanyen zot, zot pou prodwir bann dokiman. Ki petet pou bezwen al kot Finans *whatever*. Me li *Ferox* i pa pe prodwi serten dokiman.

Ki mannyer ou Minister, i kapab konnen, ki kantite manze zannimo ki'n ganny vann. Ou pa pe zis pey li, apepre, estimen?

Konmsi si i pa'n donn ou sa dokiman, i pe dir i pa pou donnen sa dokiman. Ki manner ou konnen poudir ou dwa li R3.1milyon? Mersi.

MR SPEAKER

Thank you, Minis.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa, klarifikasyon. Prezan mon konpran ki ou pe demann mwan egzaktman. Sa ki mon'n dir, sa ki mon ti mete dan mon *statement* lo komansman, petet mon pa'n byen fer konpran.

Dan let ki ti ganny ekrir, avek sa bann konpanyen, an 2020. Sa ti par ansyen *PS*. I ti, zot ti ganny demande pour letan zot fer bann soumisyon, zot bezwen osi donn lenformasyon lo kou *forex* ki zot pe servi pou aste sa bann materyo avek.

E osi, pou donn lezot lenformasyon par egzanp, lo ou kou transportasyon e kou materyo ki ou pe aste. Sa bann soumisyon ki zot fer, pou zot fer zot *claim*, tou le mwan ki zot anvoy kot Minister la, sa i *duplicate, sales invoice*.

Savedir sa i san poursan sa *sales invoice*, ki sa fermye in sinyen, in resevwar e ki *Ferox* in

sinyen, in vann. Savedir sa napa, napa doutans.

Akoz sa aktyelman enn parmi sa trwa kopi sa *sales invoice*, i en dokiman ki ganny servi partou. E nou, nou konfirman ki i bann orizinal kopi, sa *sales invoice*. Me difikilte ki nou gannyen se ki, letan pou al rod bann lezot lenformasyon. Akoz nou le konnen kwa ki pe *drive* son pri.

Par egzanp letan, ou dir mwan i annan en koneksyon dan pri. Mon le konnen kwa ki pou pous ou pri dan sa direksyon. Me sa ki, vin en pe difikilte. Me selman keksoz ki nou pou rekonnèt se ki lafason ki kominikasyon, ti ganny fer lo komansman.

E bann detaye sa sistenm i pa'n ganny byen detaye. E ki prezan, ou vwar ou dan en sityasyon difisil kot ou pe demann en lenformasyon ki pa vremen ganny byen, kadre tou son bann detay dan sa dokiman, ki'n ganny anvoy kot zot.

Alor i difisil pou ou lager avek e tir tou sa bann lenformasyon avek zot. Akoz lo komansman, letan nou ti dakor pou nou *joined* sa sistenm, nou pa ti kler nou menm lo kwa ki nou sipoze, esanze koman lenformasyon antre nou. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Minis prosen kestyon Onorab Bistoquet.

HON ROSIE BISTOQUET

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis avek ou delegasyon. Minis mon oule konnen konbyen fermye an tou, ki'n benefisye avek sa sibvansyon, pou Mahé, Praslin ek La Digue? Apre aköz i annan sa gran ogmantasyon? Aköz Minis i annan sa gran ogmantasyon sorti 29.6milyon an 2020, pou vin 85.3milyon ki ou'n fek mansyonnen taler.

Apre en lot pti kestyon ankor ki mon ti a kontan demande, eski sa sibvansyon ti aplik osi pou bann fermye ki plante, ki zot ti ganny rediksyon lo, lagrenn, langre, bann keksoz koumsa Praslin, La Digue e osi transportasyon? Mersi.

MR SPEAKER

Thank you onorab. Minis. Silvouple. Minis.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab, mon ti pe sey *capture* tou ou kestyon. Petet mon ti kapab mank enn pti pwen la. Ou'n demann nou konbyen fermye, ki benefisye avek sa sibvansyon ozordi?

Aktyelman, sa bann sibvansyon pe siport bann fermye *livestock*, en. Sa i bann fermye ki fer zannimo. I annan 48 fermye ki fer koson, i annan 14 ki pe fer poul lavyann. E i annan 24 ki pe fer poul dizef. Mersi.

Akoz Mr Speaker, dezyenm kestyon se, aköz i annan sa gran logmantasyon? Sa gran logmantasyon in ganny kominike, avek nou par sa bann fourniser. E zot rezon par deryer se, bann difikilte ki annan pou fer avek, *forex* premye kou ki apre ti desann, an 2021.

Me apre in annan pri materyo, e osi transportasyon par bato ki'n mont par en gran kantite dan sa prosen, dan sa dernyen 6 mwan apepre. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Pillay ou kestyon. Eskiz mwan. *One moment please*, nou a redonn Onorab Bistoquet en sans klarifye.

HON ROSIE BISTOQUET

Mon ti'n demann. *Sorry* Mr Speaker. Mon ti'n osi demann Minis, eski bann fermye ki plante, si zot ti ganny sibvansyon lo lagrenn e langre?

MR SPEAKER

Byen ok. Minis ou adrese sa?

HON ROSIE BISTOQUET

Non pe zis demande si - akoz sa bann dimoun osi zot plante. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Wi, wi. Ok.

MR SPEAKER

Minis.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mr Speaker. Mersi Mr Speaker, mersi Onorab. Mon krwar mon'n mank sa kestyon wi, ou ti'n demande. Bann ferme ki plante zot ganny benefis atraver bann prodwi ki ganny anmennen lo store.

E sa i bann prodwi ki ganny vann, *at son cost plus enn pti margin*. E i pa parey, si ou ti pou al aste li komersyalman avek en lot furniser.

Me sa bann, *subsidy* parey mon'n dir i pou *livestock production*. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Onorab Pillay ou kestyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Onorab Woodcock in demann en bon

kestyon, in koz lo konpetisyon ki sipoze *drive* sa bann pri. So eski Minis i kapab dir nou, lekel bann propriyeter sa bann diferan letablisman, ki pe *provide* sa servis?

Eski Minister in etabli, si annan okenn lyen ant sa bann diferan etablisman ki ou'n koz lo sa bann pri ki pa pe sanze? E donn son let ki *Ferox* ti ekir, i ti koz lo en sonm R9.3milyon (si mon pa korek) ki *outstanding*.

So eski Gouvernman pe dir nou ki, en parti sa sonm in fini ganny *settled*? E lefe ki menm, mon krwar ki Prezidan Larepiblik ti dir, en zafer liv pa le ganny ouver avek Minister. Eski zot in fer sa peyman dan labsans sa bann lenformasyon. Oubyen i annan lenformasyon ki'n ganny *provided*, pou Minister Lagrikiltir fer sa bann peyman?

E prezan dan tousala i vin ferme e son *cashflow*. So Minis mon *still* pa ankor konvenki, lo ou larepons, lo ki mannyer ou pou anpese ki sityasyon aktyel, i afekte *cashflow* ferme. Akoz sa ki pou arive se ki ferme pou bezwen aste e esper son *refund*.

Be *how effective*, ou proses *refund* i été? Petet mon pa konnen si Mr Nancy i kapab, ed nou reponn sa kestyon. Atraver ou Minis. Eski

i efektif sa prosesis *refund*. Eski bann fermye, i satisfè ki zot kapab ganny sa *refund*, dan *dele* letan ki permet zot *move to* sa lot *segment* prodiksyon ki zot pe fer? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mon antann *Leader* Lopozisyon in demann petet, Mr Nancy pou koz lo serten keksoz. E mon ava permet li. Konpetisyon eski i annan okenn lyen ant sa propriyeter, sa diferan konpanyen?

Konpetisyon Mr Speaker i, dan, i domenn serten lezot lebra Gouvernman. Me nou pa okouran ki annan en lyen. Me selman nou pa pou kapab fer komantr lo la, akoz nou pa konnen si i annan okenn lyen. Mon pa kapab dir wi, oubyen non. Akoz fransman mon pa konnen si annan okenn lyen. E nou pa'n, *investigate* sa sityasyon.

Menm si nou'n koz avek sa bann diferan fourniser. E letan nou'n zwenn zot, nou'n zwenn zot endividelman e non pa enn avek lot. Ki petet i demontre ki napa lyen. Me selman mon pa

pou kapab konfirman, wi oubyen non.

Eski nou'n fer peyman san dan labsans lenformasyon? Non. Bann peyman in ganny fer dapre bann *invoice*, ki'n ganny *submit* parey mon'n dir. I en kopi orizinal bann *sales invoice*.

Keksoz ki nou, nou pa pe ganny ase parey mon'n dir se bann lezot lenformasyon, ki nou bezwen, pou nou konpran akoz i annan bann mouvman dan pri. E se sa ki en pe difisil akoz nou pa pe ganny tou, sa bann lenformasyon

E dan sa let ki ti ganny ekri, se donn mwan ou *sales invoice* sa ki ou'n saz bann fermye. E mon donn ou en - mon a met en rediksyon lo la. Me sa i pa ase, akoz letan pri i mont en kantite. E ou dir mwan, par egzanp ki se pri transportasyon par bato ki pe fer sa. Ti a bon mon vwar poudir, be konpare avek mwan pase pou kou transportasyon par bato, in sanz drastikman. E se sa ki pe fer problem, avek ou pri.

Eski i pou annan en lefe *cashflow* lo fermye? Eski pou annan en lefe *cashflow* lo fermye? Byensir Onorab i pou annan. Me nou, nou bezwen rod en fason pou nou kapab travay avek sa bann fermye. I annan en lot opsyon ki nou kapab fer,

se ki bann fermye i vin davans kot lazans. E nou pou bezwen avans sa larzan avan ki zot aste sa manze.

Be selman ou konnen, i pa en *practice* ki korek lo kote finans. I plito pli bon ou fer en dimoun aste apre ou rann li sa par, sa larzan, sa depans ki'n fer. E non pa donn li larzan davans pou li al avek, pour azout avek sa ki annan pou li aste en prodwi.

Akoz i annan tou sord kalite, lezot keksoz kapab deklare ladan. Me mon pa konnen si Mr Nancy i annan en lot pti komanter lo la. Mersi.

MR SPEAKER

Mr Nancy wi si oule kontinyen.

PS AGRICULTURE KEVEN NANCY

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Ki demann serten leklersisman. Parey nou *senior accountant* in fer sorti, se ki nou annan sistenm ki nou'n met an plas, pour ki sa peyman i ganny fer kot nou pou *subsidy*.

Savedir *invoice* i ganny anmennen kot Departman Lagrikiltir e nou travay lo la. E i prensipalman preski, menm zafer. Akoz avan, avan se ki akoz sa trwa *supplier* ti pe ganny servi, se ki akoz ti annan

sa, ti pou pli fasil. Be la prezan vi ki sityasyon in vin dan sa fason, nou pou fer sir ki nou fer nou, nou bann dimoun seksyon *account*, nou travay pou nou fer sa bann peyman.

E nou pa pe, vwar gran difikilte, set akoz sa de lezot. *Meadows* avek *Mahé Distributors*, zot, zot pe *go ahead* avek *current* prosedir koman i ete. E zot osi zot annan en, pe zot bann kliyan. E sa i a fer ki nou, *deal* zis avek sa bann kliyan ki ankor ek *Ferox* ki pa pe fer sa *payment upfront from Ferox*.

Apre parey nou'n mansyonnen i annan sa sistenm, Lagrikiltir nou annan en sistenm *sms* nou. Kot si, ler i ariv keksoz lo *store* oubyen si i annan en, okenn bann diferan mesaz. Nou anvoy dan nou sistenm *sms*.

E par kont sa sityasyon, ki la kot nou pou, nou pe enform bann fermye pou dir zot tou, ki zot bann peyman, zot kapab vin Departman Lagrikiltir, ki zour ki pou anmennen. Akoz ki pou arive, i annan bann keksoz ki pou aranze, akoz nou *FC* pa pou kapab vwar dimoun toulezour pou ranpli avek enser avek ou bann *invoice*.

Setadir tousala pou ganny mete dan sa *sms message*. Kan ki ou pou vini, koman pou vini

e ki dele letan ou pou gannyen.
E tousala nou a travay lo la.
Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Wi dernyen pti pwen.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker enn pti pwen. Minis pa'n dir mwan lekel propriyeter. I ava dir mwan apre. Me selman pou bann fermye ki pe ekout la, si en dimoun pe fer *slaughter* 13ton poul i pou kout li R39mil ozordi.

Si sityasyon i sanze i pou kout li, R91mil. Mr Nancy pa'n dir mwan si sa diferans 91mil, kot i konsern sa *refund*, sa fermye pou kapab ganny li dan en dele letan rezonnab. Se sa ki nou pe rode. Akoz kestyon ki nou, nou oule se ki sa sityasyon pa vin en lenpak pou fermye pou anpes li, fer sa ki i pe fer.

E ki prezan dan sa lenterim, i pa deside pou li pas sa kou lo konsonmater pou li *recoup* son larzan vitman.

So reasir mwan, ki prosedir i vit, ki sa par egzantp en *claim* i ganny *submit*, kantite letan i pran pou sa fermye ganny, sa *refund* ki i sipoze gannyen? Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Wi Minis ou ava adrese.

MINISTER

FLAVIEN

JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mon krwar petet, mon pa konnen si apre midi ozordi nou pa pe tro konpran kanmarad. Me Mr Speaker, mon krwar i enportan ki Onorab i konpran byen kler se ki sanzman ki'n arive i dan *animal feed*, e avek en *supplier*. Se tou.

Sa bout ki annan ou fer avek *slaughter* napa nanryen ki sanze. Sa sistenm i deza la, e i mars parey. Sistenm *slaughter* pa'n sanze li. Mersi Mr Speaker.

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Wi ale, eksplike.

HON SEBASTIEN PILLAY

Minister, i pa mon lentansyon se pa pou *catch* ou *out* mwan. Me in sanze. I annan fermye, in ganny *email*, ki fek *email*, ki sa in sanze.

E ki *refund* pou osi aplik pou labatwar. E se pou sa rezon, ki nou pe met lanfaz lo sa kestyon. So petet ou bezwen retyek ou lenformasyon avan ou donn nou *the next answer*.

MR SPEAKER

Mersi. Non annou pa bliye poudir, kestyon orizinal ti lo *Ferox* e son *subsidy*. Me selman, selman tan ki nou'n brans dan sa size. E konsiderasyon prensipal pou mwan se ki nou annan letan la. E nou kapab eksplor sa bann size. So Minis si ou kapab adrese, mon apresye.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Petet mon pa'n port latansyon lo sa bout. Me selman, sa i lev en lot, en lot size ki mon krwar i enportan ki nou note. Akoz problemn in ariv avek *animal feed*.

E prezan i pe debord lo kote labatwar, ki fer - e kestyon ki leve pou nou se, eski i normal pou nou annan menm dimoun ki pe okip tou keksoz. E ki kapab, pez bann bouton diferan fason. Akoz se sa ki mon pe vwar se ki *focus* ti lo *animal feed*.

Me la aprezan parey ou pe leve, labatwar prezan i pe vin, koman en lezot size, ki pou leve ki pou kree presyon, lo Gouvernman zis akoz serten size. Parey nou pe dir bann pri ki'n, met presyon lo Bidze. E sa osi i en problemn.

Me selman parey mon'n dir mwan, lo mon kote. Nou, nou bezwen met nou sistenm

an plas pou nou kapab *deal* ek bann fermye, vitman efikas letan zot anmennen.

E nou pa pou kapab - nou pa pou sanz nanryen plis ki sa, nou pou zis resevwar zot *deal* avek zot *case*, e fer sir ki zot peyman i ariv kot zot o pli vit posibil koman i ganny resevwar. E laplipar fermye ki mon'n koz avek, zot pe rod zot *refund*, parey mon'n dir. Mon pa'n ganny en konversasyon lo *cashflow*.

Me selman si i annan serten fermye ki annan problemn, *cashflow*, ganny en koze avek nou, e nou ava ganny en solisyon pou zot. Me selman laplipar konversasyon ki mon'n gannyen avek fermye ziska konmela se, kote mon kapab ganny mon *refund*. E lenformasyon pe sorti lo kote ou kapab ganny ou *refund*. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Onorab Pillay nou bezwen terminen.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker avek ou permisyon, mon krwar ou'n realize poudir lentere piblik dan sa size pou enportan akoz.

MR SPEAKER

Wi. Ale.

HON SEBASTIEN PILLAY

Sa ki Minis pe dir nou. Minis-

MR SPEAKER

Dernyen pwen.

HON SEBASTIEN PILLAY

... mwan mon annan en sityasyon ki mon'n tyeke pou mwan kapab *find out*. Pou en ferme ki pou depans R39mil, pe al depans li R91mil prezan. Sa R91mil pou al pas lo lekel si ou, ou pa kapab?

So Mr Nancy, pa'n donn nou en *reassurance* ki sa *claims* - sa diferans 91mil i kapab ariv dan en dele letan ki permet sa ferme pour li, pa perdi tro bokou ek son *cashflow*.

Se sa ki nou bezwen *press* Minis, pou donn nou en aksyon lo ki pou arive? Se sa ki mon pe rode Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Minis ou kapab elabor lo la.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mr Speaker mon krwar ti a bon nou, annou fer en lepa an aryer, annou tonm dakor lo en keksoz la. Se ki, in arive en problem dan sistenm. E sa problem dan sistenm, i pa aköz Minister ozordi in fer okenn *move*.

Se ki aköz Minister, e sityasyon ki'n deklare, kot i konsern *animal feed* ek bann pri lo *market* ki'n kontinyen, grenpe, grenpe, grenpe. I fer ki nou'n ganny retar dan peyman. E sa konpanyen li in deside pou *pull out of* sa sistenm.

I pou koz en sekous dan sa sistenm. Tou dimoun pou bezwen ganny sakouye dan sa sistenm. Me i pa vedit ki sa sistenm pou disparet. Alor nou pou bezwen travay avek bann dimoun ki deza la pou nou kapab sey apiy en pe sa sekous dan sa sistenm.

Me i pa ekspekte ki tou dimoun, zis Gouvernman ki pou asize ki pou anpar tou sa lour. Sa bann ferme osi zot bezwen travay avek nou pou nou kapab donn zot en solisyon ki marse. Parey mon'n dir, nou *commitment* se, adres zot problem pli vit posib - koman zot anmennen, nou adrese. E nou fer sir ki zot ganny zot larzan o pli vit posib.

E *senior accountant* mon'n demann li avek Minister Finans pou met an plas bann striktir pou fer ki nou annan en sistenm ki marse. Me selman i annan, en sekous dan sistenm aköz en konpanyen in deside fer en desizyon.

E mon pa pou al kot sa lakonpanyen pou al lalit ek li

pou li fer. Pou li ranvers en desizyon ki li i pa anvi, i pa anvi ranverse. Akoz mon'n zwenn avek sa lakonpanyen letan ki zot in fer desizyon zot.

E zot in dir mwan poudir zot desizyon i final. E si zot desizyon i final, nou pou bezwen viv avek sa desizyon. E kontinyen adapte, e fer sir ki nou annan en nouvo fason fer, ki adres problem nou bann ferme.

Alor nou pou bezwen fer li koumsa, e nou, nou *commitment* se ki nou, nou pou la pou nou siport bann ferme dan en fason pli vit posibil, pou zot ganny zot sipor. E zot ava kapab kontinyen zot loperasyon.

Me i annan serten kestyon koman en Manm Lasanble osi, petet nou bezwen demann kestyon lo la. Akoz ki nou'n ariv la ozordi? E ki lefe i pe annan lo lafason ki nou kapab *manage* sityasyon dan sa sekter? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Pillay i a bezwen vwar sa akseptab. Onorab Larue ou kestyon.

HON FLORY LARUE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre Minis ek ou delegasyon. Bonn apre midi, tou dimoun. Minis dan ou larepons, ou'n fer

referans avek en odit, an 2021. E ou'n dir ki Finans in enterfer. Be selman ou'n re-koz ek nou sa zafer dokimantasyon pa pe vin devan.

Lefe ki sa sibvansyon i sorti dan kont Gouvernman. Eski zot annan okenn plan pou pourswiv sa lakonpanyen pli lwen, pou fer disponib bann dokimantasyon pou verifie si larzan ki zot in ganny donner *is fair* an relasyon avek pri monte?

E dezyenm pwen, Minis eski i korek ki en lakonpanyen ki pe servi bann lenfrastruktir Leta, zot pe *lease*, me selman zot pe servi lenfrastruktir Leta, pou kas en sistenm sitan vitman? Akoz bann ferme ti ganny notifikasyon le 25 Mars pou *immediate effect*!

Eski sak fwa ki en lakonpanyen prive i ganny problem ek Gouvernman i penaliz dimoun ki servi zot servis? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Ou repons *please*.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Sa size odit, nou ti fer *request* ek Minister Finans. E zot in komans en odit dan sa sistenm li menm li an antye. E mon krwar, sa bann lenformasyon ki sorti ladan pou

determinen ki kalite desizyon ki Gouvernman pou pran.

E ki kalite, investigasyon ouswa verifikasyon ki i pou bezwen fer. Nou pa pou kapab fer komanter lo kwa ki zot pe anmase, e kwa ki zot pe vwar atraver sa odit.

Me mon swete ki al dan profonder sa bann sanzman dan pri. I konpran byen kler, kwa ki pe pase. E nou konpran egzaktaman ki bann lenfliyans ki'n annan dan sa bann letan, pour ki nou pri in sorti kot i ti ete, e in mont sa oter.

Me mon pa pou kapab fer okenn komanter, ni esey fer krwar poudir mon konnen kwa ki pe pase dan sa odit. Akoz nou'n fer en demann ek Minister Finans e nou pe esper zot retournen poudir nou, lala ki nou'n vwar, e lala ki mannyer sityasyon i ete.

Kot i konsern lenfrastruktir, wi, nou'n zwenn ek sa konpanyen, e nou'n koz avek zot lo sa bann size ki annan pou fer avek zot pri.

Me zot ensiste, ki zot en konpanyen prive. E ki zot Gouvernman, napa okenn pouvwar pou fors zot sanz lafason ki zot pe fer. E koman Gouvernman, nou bezwen aksepte, e travay avek bann fermye e rod en solisyon pou

nou kapab fer sir ki bann fermye i kapab adapte.

E met *subsidy* dan lanmen fourniser. Nou bezwen osi reflesir lo la. Eski i en bon *practice* pou met *subsidy* dan lanmen fourniser, ouswa eski fermye li menm ki devret pe resevwar son *subsidy*?

E li a kapab konnen ki mannyer i pou depans son larzan e plan son Bidze evantuelman. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Klarifikasyon Onorab Larue. Silvouple terminen.

HON FLORY LARUE

Mersi Mr Speaker. Minis sa rapor, lefe ki sa problem ki nou pe rankontre la i pou afekte pri komodite, pri manze, e lo kote pri lavi pou ganny afekte *straightaway*.

Kan ki nou pou kapab ganny sa rapor sorti kot Finans? Eski Finans, i kapab en pe pli kler kan ki nou pou kapab ganny sa rapor? Me apre lefe ki parey Onorab Pillay in montre ki, labatwar osi pe ganny afekte. Sa let i date, yer ki zot pa pou pran *subsidy anymore* laba. Me la, sel labatwar ki nou annan isi, ki mannyer sa i pou afekte nou? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab kot i konsern sa rapor nou ava verifye avek Finans, e nou ava kapab donn ou en konfirmasyon, kan zot ekspekte fini fer travay lo sa sistenm *subsidy* li menm. Pour konpran egzakteman kwa ki ladan.

E nou ava kapab partaz avek Lasanble letan sa in pare. Kot i konsern labatwar, i annan 3, labatwar poul dan pei. E i annan enn lo Praslin, lo Mahé i annan 3, e i annan enn lo Praslin.

E labatwar pou touy koson, aktyelman i annan de lo Mahé. E Le Rocher i enn parmi. Me i pou afekte fonksyonman sektè lagrikiltir. Me fodre nou konpran, ki parey mon'n dir sa konpanyen li, i pe ensiste e i pa oule sanz son desizyon.

Alor nou pou bezwen zis rod fason pou nou kapab, adapte. Si i annan lezot fasilite, pou bann ferme anmenn zot zannimo, pou kapab ganny *process* nou a fer li. Nou a trouv bann solisyon. E evantelman parey mon'n dir, nou pe fer, proze pou nouvo labatwar, enn Mahé avek enn Praslin.

Pou ki nou annan en nouvo labatwar ekipe. E nou met lezot operater, ladan e nou anmenn plis opsyon pou ferme. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Arissol, ou ti ankor annan en kestyon?

HON SANDY ARISSOL

Mr Speaker zis mon ti anviganny en leklersisman. Ou konnen lo tou sa ki nou pe dir, apre midi, avek bann kestyon on ki'n ganny demande.

Letan en propriyeter aswar, i deside pran en desizyon e parey Minis in dir, prezan ou avek *senior financial officer*, zot pou rod fason pou asiste bann ferme. Selman sa ki nou osi, nou bezwen pran kont, se ki letan en lakonpanyen, i ganny li 39milyon, 17milyon parey nou pe ganny dir, bann gro milyon. E pa neserman, nou annan bann data korek letan nou pe fer sa peyman.

Mwan mon sel pwen lo la Mr Speaker, se tousala, sa i nou pe koze la, i refoul lo konsonmater, otomatikman konsonmater pou anmas leko kase. E pri otomatikman pou monte. Menm letan ou pe asiste bann ferme, bann ferme pou

ganny asiste parske zot vin rod *subsidy* kot ou.

Be konsonmater ki pou anmas leko kase parey nou pe dir. So mon mazine i pou bezwen annan en mekanizm an plas Mr Speaker, pou nou kapab rezourd sa problem, ankadre tousala. Parske nou pa kapab kontinyen, fer en *deal* ek en lakonpanyen ki demen bomaten, li i deside leve. Ekri en let le 28 Mars 2022, poudir avek tou bann fermye lala nouvo pri, ki ou pou bezwen pey mwan pou vin rod en servis kot mwan.

E sa fermye parey in ganny dir, i pou pas sa lo ledo Sandy Arissol avek zabitan Bel Ombre. Mon ti anvi zis fer sa pti kontribisyon Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you. Minis ou'n not sa, mon pa konnen si ou ti a kontan, donn en lo la?

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Wi Mr Speaker e mersi Onorab pou sa keston. Mon krwar i en keksoz ki nou'n note e, i pou lenfliyans bann desizyon ki ganny pran. E parey mon'n dir mwan, i annan osi lezot dimoun ki nou merit ankouraze pou antre lo marse.

Donn zot sa sans pou zot antre, fer ki nou annan plizyer opsyon lo *market*. Nou annan, en sityasyon kot nou annan dominasyon, lo 3 pwen dan prodiksyon. *Hatchery, animal feed*, e osi labatwar. E se sa ki nou pe vwar ozordi.

E mon krwar i enportan, ki nou kapab travay pour ki nou annan diferan swa, e ki i marse. I ganny determinen par kwa ki i annan, e ki dimoun i kapab swazir pou zot servi. E non pa ou annan sa depandans. Akoz en senp problem ki arive, tou sa bann difikilte i ganny egzerse lo fermye.

E nou vwar nou dan en sityasyon kot nou bezwen met tou resours, pou nou kapab sey ede e apiye pour ki bann dimoun pa tonbe. Akoz la parey ou'n dir, nou pou annan bann sityasyon. E mon krwar tou bann *MNA*, nou rekonnet bann sityasyon ki difisil pou serten fermye. Me nou bezwen travay avek zot.

E rod bann solisyon, e fer ki zot pa vin dekouraze e zot pa arete, parey nou ti vwar dan lepase. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Pillay ou'n ganny en kantite demann

kestyon. Nou a terminen silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

I pa kestyon, Mr Speaker. Mon oule atraver ou, demann avek Minis *given*, sa lenportans sa size, bann pwen ki'n ganny souleve, bann sonm ki *involve*. Eski nou kapab ganny en langazman avek Minis, ki dan en dele letan rezonnab, i retourn kot Lasanble, pou donn nou en kontrandi lo ki mannyer sa sityasyon pe evolye ?

E ki bann solisyon, ki pe ganny propoze akoz zisteman nou pa oule i ankor enpakte lo kou lavi. Se tou, ki mon ti le met devan Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi, Minis ou annan en lenvitasyon, pou fer *statement* lo progre, enn pti pe pli tar.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab, pou sa pwen. Mon krwar nou kapab retournen. Nou an diskisyon avek Minister Finans, aktyelman nou annan en lot diskisyon avek zot Zedi dan tar.

E nou pou kontinyen bann diskisyon, e nou pou retournen kapab, nou a kapab *update* Lasanble byento. E

eksplik zot ki difikilte, e ki bann progre ki nou'n kapab fer lo bann diferan size otour sa, sa *issue animal feed*, labatwar eksetera. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi, Minis nou a termin la pou sa peryod kestyon. Mersi bann Manm pou zot kestyon ki'n eklersi en kantite pwen lo sa size.

Mersi Minis ek ou delegasyon pour zot partisipasyon. Mon a swet zot bonn restan lazournen. E nou *adjourn* Lasanble. E pou bann Manm, nou a rezwenn demen *matin 9er. Adjourn.*

(ADJOURNMENT)